

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΒΟΥΡΑΣ

Η ΕΝΤΕΧΝΗ ΔΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

μια διεπιστημονική μελέτη του σύγχρονου ελληνικού
πολιτισμού και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

ΑΘΗΝΑ 2015

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικών και Καποδιστριακών
Πανεπιστημίων Αθηνών

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ
ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ &
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ανάπτυξη δεσφ. πιστώσεων στις γλώσσες
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΒΟΥΡΑΣ

Η ΕΝΤΕΧΝΗ ΔΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

μια διεπιστημονική μελέτη του σύγχρονου ελληνικού
πολιτισμού και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
Introduction.....	5
<i>Η μεθοδολογία της έρευνας</i>	
Πάυλος Κάβουρας	9
<i>Παιδεία και εκπαίδευση</i>	
Αναστάσιος Χαψούλας	20
<i>Μουσικά σύνολα και πολιτιστικοί οργανισμοί</i>	
Νίκος Πουλάκης	27
<i>Φεστιβάλ</i>	
Κατερίνα Λεβίδου.....	35
<i>Music in crisis: Key terms and concepts</i>	
Jim Samson.....	42
<i>A project in flux: Tracing lines, heterogeneities, and interactions</i>	
Rachel Beckles Willson.....	50
<i>Music in Angustiis: Ένας αναστοχασμός που δεν έγινε ή μια σειρά αυθαίρετων και ατεκμηρίωτων σκέψεων</i>	
Νίκος Μαλιάρας	59
<i>Έντεχνη μουσική και νεοελληνική κοινωνία: Ζητήματα πρόσληψης</i>	
Μάρκος Τσέτσος.....	65
<i>Ορφείας στον Άδη</i>	
Καίτη Ρωμανού.....	73
<i>Μια κοπελιά 'π' την Έδεσσα που παίζει φλάουτο...</i>	
Πάυλος Σεργίου.....	79
Φεστιβάλ με έντεχνη δυτική μουσική στην Ελλάδα, 2008-σήμερα (ενδεικτικός κατάλογος)	
Κατερίνα Λεβίδου και Γεωργία Βάββα.....	84
Βιογραφικά.....	98
Βιβλιογραφία.....	107

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εισαγωγή

Η έντεχνη δυτική μουσική στην περίοδο της κρίσης: μια διεπιστημονική μελέτη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

Το έργο «Η έντεχνη δυτική μουσική στην περίοδο της κρίσης: μια διεπιστημονική μελέτη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης» (WestArtMus 4342) υλοποιήθηκε από το Εργαστήριο Εθνομουσικολογίας και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (Δράση ΑΡΙΣΤΕΙΑ II) και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους. Συνιστά την πρώτη διεπιστημονική μελέτη της σύγχρονης μουσικής ζωής στην Ελλάδα που εστιάζεται στην έντεχνη μουσική, στη σχέση της με άλλες πτυχές του ελληνικού πολιτισμού και σε ζητήματα που αφορούν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Επικεντρώνεται στην περίοδο μετά το 2000 –κατά τη φάση της οικονομικής και κοινωνικοπολιτισμικής κρίσης στην Ελλάδα– και αναλύει μια σειρά από μουσικές οντολογίες και παράγοντες (μουσικούς, χώρους συναυλιών, παραστάσεις, ακροατήρια, ΜΜΕ, φορείς), την αλληλεπίδρασή τους και τον λόγο περί αυτών.

Το έργο έχει τρεις στόχους: α) να μελετήσει την πολυπλοκότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σε πολιτισμικό επίπεδο σε ένα κομβικό σημείο της ευρωπαϊκής ιστορίας, με αναφορά στην ελληνική περίπτωση, β) να συμβάλει στις συζητήσεις περί αναπροσδιορισμού των επιμέρους πεδίων στον χώρο των μουσικών σπουδών και γ) να προσφέρει μια αναθεωρητική εξέταση της έντεχνης ελληνικής μουσικής, η οποία δεν θα περιορίζεται στη μελέτη της ζωής και του έργου συνθετών και των ιστορικών και πολιτισμικών συμφραζομένων, προσέγγιση που έχει επικρατήσει στις παραδοσιακές αναλύσεις.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στο έργο χρησιμοποιούνται σύγχρονες ανθρωπολογικές θεωρίες και μεθοδολογίες, η επιτόπια εθνογραφική έρευνα και η ανάλυση λόγου. Μεταξύ άλλων στα παραδοτέα περιλαμβάνονται επιστημονικές δημοσιεύσεις, εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια, οργάνωση ενός επιστημονικού συνεδρίου και η ιστοσελίδα του έργου. Η σημασία του εντοπίζεται: α) στη μελέτη ζητημάτων ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με αναφορά στην περίπτωση της Ελλάδας, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στις συζητήσεις περί διαμόρφωσης πολιτισμικής πολιτικής, β) στη συνεισφορά σε μεθοδολογικό επίπεδο περί διεπιστημονικότητας στον τομέα των μουσικών σπουδών και γ) στην παραγωγή μιας αναθεωρητικής μελέτης της ελληνικής έντεχνης μουσικής.

Το έργο αναμένεται να έχει επίδραση στους τομείς των μουσικών σπουδών, της ανθρωπολογίας και των σύγχρονων ελληνικών σπουδών, καθώς επίσης και στη διαμόρφωση της ελληνικής και ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολιτικής.

Ερευνητική ομάδα

1. Παύλος Κάβουρας (Καθηγητής, Επιστημονικός Υπεύθυνος)
2. Αναστάσιος Χαψούλας (Αναπληρωτής Καθηγητής)
3. Jim Samson (Ομότιμος Καθηγητής, Royal Holloway, University of London)
4. Rachel Beckles Willson (Καθηγήτρια, Royal Holloway, University of London)
5. Αικατερίνη Λεβίδου (Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια)
6. Νίκος Πουλάκης (Μεταδιδακτορικός Ερευνητής)
7. Κλεοπάτρα Γιούσεφ (Ερευνήτρια)
8. Αλεξία Καλλέργη-Πανοπούλου (Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια)
9. Γεώργιος Μανουσέλης (Μεταπτυχιακός Φοιτητής)
10. Γεωργία Βάββα (Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια)
11. Εύα Φουρλάνου (Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια)
12. Διονύσης Μαλλούχος (Μεταπτυχιακός Φοιτητής)

Επιστημονικός Υπεύθυνος

Καθηγητής Παύλος Κάβουρας

Η μεθοδολογία της έρευνας

Ερευνητικές υπο-ομάδες

Ομάδα 1 (Παιδεία και εκπαίδευση)

1.1. Αναπληρωτής Καθηγητής Αναστάσιος Χαψούλας (Επιστημονικός Συνεργάτης)

Έντεχνη δυτική μουσική και ελληνική μουσική εκπαίδευση: Κρίση και προοπτικές

1.2. Αλεξία Καλλέργη-Πανοπούλου (Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια)

Ιδιωτικά ωδεία και μουσικά σχολεία στην Ελλάδα: Μια συγκριτική μελέτη των βασικών φορέων μουσικής εκπαίδευσης κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

Ομάδα 2 (Μουσικά σύνολα και πολιτιστικοί οργανισμοί)

2.1. Δρ. Νίκος Πουλάκης (Μεταδιδακτορικός Ερευνητής)

Θεσμοί σε κρίση; Μουσικά σύνολα και πολιτιστικοί οργανισμοί στην Ελλάδα του 21ου αιώνα

2.2. Γιώργος Μανουσέλης (Μεταπτυχιακός Φοιτητής)

Επί το «Ergon»: Μία αποτύπωση των αλλαγών στην πολιτική οικονομία της έντεχνης δυτικής μουσικής μέσω του παραδείγματος του Ergon Ensemble

2.3. Εύα Φουρλάνου (Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια)

Το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών: Μια γέφυρα ανάμεσα στην τέχνη και την εκπαίδευση

2.4. Διονύσης Μαλλούχος (Μεταπτυχιακός Φοιτητής)

Ο χώρος της κλασικής μουσικής στην Καλαμάτα στα χρόνια της οικονομικής κρίσης

Ομάδα 3 (Φεστιβάλ)

3.1. Δρ. Κατερίνα Λεβίδου (Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια)

Επιβιώνοντας στην κρίση: Θερινά φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής στη σύγχρονη Ελλάδα

3.2. Γεωργία Βάββα (Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια)

Η έντεχνη δυτική μουσική στην «κοινότητα»: Η περίπτωση του Μουσικού Χωριού

Επιστημονικοί συνεργάτες από το εξωτερικό

Καθηγητής Jim Samson

Μουσική σε κρίση: Θεμελιώδεις όροι και έννοιες

Καθηγήτρια Rachel Beckles Willson

Ένα ρευστό πρόγραμμα: Ανιχνεύοντας γραμμές, ετερογένειες και αλληλεπιδράσεις

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Συνέδριο

Η έντεχνη δυτική μουσική στην περίοδο της κρίσης: Μια διεπιστημονική μελέτη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

Στοχασμοί και αναστοχασμοί: Συμπεράσματα και προοπτικές

Παρασκευή 12 Ιουνίου 2015, Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων
Φοίβου Ανωγειανάκη – Κέντρο Εθνομουσικολογίας, Αθήνα

Εισηγήσεις

Πάυλος Κάβουρας	<i>Η μεθοδολογία της έρευνας</i>
Αναστάσιος Χαψούλας	<i>Παιδεία και εκπαίδευση</i>
Νίκος Πουλάκης	<i>Μουσικά σύνολα και πολιτιστικοί οργανισμοί</i>
Κατερίνα Λεβίδου	<i>Φεστιβάλ</i>
Jim Samson	<i>Music in crisis: Key terms and concepts</i>
Rachel Beckles Willson	<i>A project in flux: Tracing lines, heterogeneities, and interactions</i>
Νίκος Μαλιάρας	<i>Music in Angustiis: Ένας αναστοχασμός που δεν έγινε</i>
Μάρκος Τσέτσος	<i>Έντεχνη μουσική και νεοελληνική κοινωνία</i>
Καίτη Ρωμανού	<i>Ορφέας στον Άδη</i>
Πάυλος Σεργίου	<i>Μια κοπελιά 'π' την Έδεσσα που παίζει φλάουτο...</i>

Κύρια επιστημονική δημοσίευση

Ειδικό τεύχος-αφιέρωμα στο περιοδικό *Πολυφωνία* 26 (Άνοιξη 2015)

Ιστοσελίδα

westartmus.weebly.com

Facebook

www.facebook.com/westartmus

Επικοινωνία

westartmus@gmail.com

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Introduction

Western Art Music at the Time of Crisis: An Interdisciplinary Study of Contemporary Greek Culture and European Integration

This project was run by the Ethnomusicology and Cultural Anthropology Department of the Faculty of Music Studies at the National and Kapodistrian University of Athens. It was realised in the context of the programme “Aristeia II” (Operational Programme Education and Lifelong Learning - NSRF 2007-2013) and co-funded by the EU (European Social Fund) and National Resources. The project is the first interdisciplinary study of contemporary musical life in Greece that focuses on Western art music and its interface with other spheres of Greek culture, aiming to scrutinise questions regarding European integration. It concentrates on the post-2000 period, which coincides with the phase of economic and socio-cultural crisis in Greece, and analyzes a wide range of musical ontologies and agents (such as musicians, music halls, performances, audiences, media, the press) as well as their interaction and discourses.

The project has three main objectives: a) by investigating the contemporary musical state of affairs at a crucial point in European history, it aims to examine the complexities surrounding European integration on the cultural level with reference to Greece, b) it aspires to contribute to discussions about reconfiguring the disciplinary boundaries of music studies, and c) it wishes to offer a revisionist investigation of Greek art music that goes beyond the inspection of the life and work of composers and historical-cultural contexts, largely employed for analysis of this repertory.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

The project employs contemporary anthropological theories and methods, fieldwork and discourse analysis. Its deliverables include academic publications, conference papers, the organisation of one conference and the project website. The project's importance lies in a number of factors: a) it will explore issues of European integration with reference to the case of Greece and will thus inform cultural policy-making, b) it will contribute to ongoing methodological discussions in the field of musicology relating to interdisciplinarity, and c) it will produce a revisionist examination of Greek art music.

It is expected that this project will have an impact on the disciplines of music studies, anthropology and Modern Greek Studies, as well as on Greek and European cultural policy-making.

Research Team

1. Pavlos Kavouras (Professor, Principal Investigator)
2. Anastasios Hapsulas (Associate Professor)
3. Jim Samson (Emeritus Professor, Royal Holloway, University of London)
4. Rachel Beckles Willson (Professor, Royal Holloway, University of London)
5. Katerina Levidou (Dr, Postdoctoral Researcher)
6. Nick Poulakis (Dr, Postdoctoral Researcher)
7. Kleopatra Yousef (Technical Support)
8. Alexia Kallergi-Panopoulou (Graduate Student)
9. Giorgos Manouselis (Graduate Student)
10. Georgia Vavva (Graduate Student)
11. Eva Furlanou (Graduate Student)
12. Dionyssis Mallouhos (Graduate Student)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Principal Investigator

Prof. Pavlos Kavouras

Methodological reflection

Research sub-teams

Team 1 (Education)

1.1. Prof. Anastasios Hapsulas (Team leader)

Western art music and Greek music education: Crisis and prospects

1.2. Alexia Kallergi-Panopoulou (Postgraduate student)

Private conservatories and music schools in Greece: A comparative study of the principal institutions of music education during the economic crisis

Team 2 (Music ensembles and cultural organisations)

2.1. Dr Nick Poulakis (Postdoctoral researcher)

Institutions in crisis? Music ensembles and cultural organisations in 21st-century Greece

2.2. Giorgos Manousselis (Postgraduate student)

The Ergon at work: A mapping of changes in the political economy of Western art music through the case study of the Ergon Ensemble

2.3. Eva Furlanou (Postgraduate student)

The Athens Concert Hall: Bridging art and education

2.4. Dionyssi Mallouhos (Postgraduate student)

Classical music in Kalamata at the time of the economic crisis

Team 3 (Festivals)

3.1. Dr Katerina Levidou (Postdoctoral researcher)

Surviving the crisis: Summer festivals of Western art music in contemporary Greece

3.2. Georgia Vavva (Postgraduate student)

Western art music in the "community": The case of the Music Village

Scientific collaborators from abroad

Professor Jim Samson

Music in crisis: Key terms and concepts

Professor Rachel Beckles Willson

A project in flux: Tracing lines, heterogeneities, and interactions

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Conference

Western Art Music at the Time of Crisis: An Interdisciplinary Study of Contemporary Greek Culture and European Integration

Thoughts and reflections: Conclusions and prospects

Friday 12 June 2015, Museum of Greek Folk Musical Instruments

Phoebus Anoyanakis – Centre for Ethnomusicology, Athens

Conference papers

Pavlos Kavouras	<i>Research methodology</i>
Anastasios Hapsulas	<i>Education</i>
Nick Poulakis	<i>Music ensembles and cultural organisations</i>
Katerina Levidou	<i>Festivals</i>
Jim Samson	<i>Music in crisis: Key terms and concepts</i>
Rachel Beckles Willson	<i>A project in flux: Tracing lines, heterogeneities, and interactions</i>
Nikos Maliaras	<i>Music in Angustiis: A reflection that was never made</i>
Markos Tsetsos	<i>Art music and modern Greek society</i>
Katy Romanou	<i>Orpheus in Hades</i>
Pavlos Sergiou	<i>A girl from Edessa who plays the flute...</i>

Main publication

Journal special issue: *Polyphonia* 26 (Spring 2015)

Website

westartmus.weebly.com

Facebook

www.facebook.com/westartmus

Contact

westartmus@gmail.com

Πάυλος Κάβουρας

Η μεθοδολογία της έρευνας

Στο παρόν έργο εξετάζεται η δυναμική του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού ως μια ενοποιητική ή διαφοροποιητική πραγματικότητα σε σχέση με την ΕΕ. Έχοντας υπόψη ότι η επιστήμη της μουσικολογίας διακρίνει τη μουσική σε τρία βασικά είδη, την έντεχνη ή κλασική, τη δημοφιλή και τη δημώδη (Glahn και Broyles 2012), η επιλογή της έντεχνης ή κλασικής μουσικής για τη μελέτη του φαινομένου της κρίσης στην Ελλάδα έγινε διότι το συγκεκριμένο είδος μουσικής είναι συνυφασμένο με την ιδεολογία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και συνδέεται, ως βασική και κυρίαρχη διάσταση, με την ιδεολογία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης.

Ένας επιπλέον ισχυρός λόγος για την επιλογή της έντεχνης δυτικής ή κλασικής μουσικής ως κεντρικού οχήματος για τη διερεύνηση της κρίσης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι ότι αυτή αποτελεί επίσημο χαρακτηριστικό γνώρισμα της ΕΕ, όπως δηλώνεται συμβολικά με τον ύμνο της Ένωσης. Η χρήση της κλασικής μουσικής υπογραμμίζει de facto την επιστημότητα του ύμνου και, συνεπώς, τη «σοβαρότητα», κατ' αναλογία με τη «σοβαρή» διάσταση της έντεχνης μουσικής, της ΕΕ στο σύνολό της. Η κλασική μουσική, ιδίως μετά το τέλος του 19ου αιώνα, διαθέτει την ιδεολογική επιστημότητα μιας ρητορικής του «σοβαρού», ιδέα που καλλιεργεί και προβάλλει η Ένωση μέσα από τον ευρωπαϊκό ύμνο.

Ωστόσο, σε αντιδιαστολή με τη γραφειοκρατική ή κανονιστική της επιστημότητα, η κλασική μουσική είχε και εξακολουθεί να έχει και μια άλλη διάσταση, συμπληρωματική και ενίοτε αντιφατική με εκείνη της «σοβαρότητας» ή, κυριολεκτικά ή μεταφορικά, «σοβαροφάνειας», δημοφιλή αναγνωρισιμότητα, κάτω από ορισμένες συνθήκες επιτέλεσης και, κυρίως, ακρόασης (Cook 2013). Το ζήτημα της μουσικής δημοφιλίας είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη συγκρότηση

του εννοιολογικού περιγράμματος στο οποίο στηρίχτηκαν οι θεωρητικοί και μεθοδολογικοί άξονες διάρθρωσης του παρόντος έργου. Συγκεκριμένα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη διάκριση που αφορά σε αυτή καθεαυτή τη δυναμική της έκφρασης και πρόσληψης της κλασικής μουσικής. Η δυναμική αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί, από τη μια πλευρά, ως μνημειώδης, τελετουργική, κανονιστική και, τελικώς, ως πολιτισμική μεταφορά της επίσημης κρατικής ηγεμονίας και, από την άλλη, ως δημοφιλής, δηλαδή ανοικτή στην ερμηνεία και την οικειοποίηση, ανεκτική και ευρηματική ως προς την έκφραση και την υποδοχή της από το ευρύτερο κοινό.

Η διάκριση ανάμεσα στην «επίσημη» και τη «δημοφιλή» έκφραση και πρόσληψη της έντεχνης δυτικής μουσικής ανιχνεύτηκε ιστοριογραφικά και εθνογραφικά στη σχετική βιβλιογραφία και διερευνήθηκε συστηματικά στο πλαίσιο του παρόντος έργου σχετικά με τη συγκεκριμένη ιστορική συνθήκη μείζονος πολιτισμικής μεταβολής που αποτελεί η σύγχρονη ελληνική κρίση. Η δομική διάκριση ανάμεσα στις δύο αυτές αντιλήψεις της έντεχνης μουσικής δεν χρωματίζει καθοριστικά τις ποικίλες εκφάνσεις και ερμηνείες του συγκεκριμένου μουσικού είδους, οι οποίες υπερβαίνουν, όπως είναι φυσικό, οποιαδήποτε νοησιαρχική και, συνεπώς, περιορισμένη και περιοριστική, διάκριση της πραγματικότητας, σε σχηματοποιήσεις που προσδιορίζονται με αναλυτικούς όρους όπως «επίσημος» και «μη επίσημος», «κανονιστικός» και «δημοφιλής». Παρά τις όποιες επιφυλάξεις, η διάκριση αυτή θεωρήθηκε χρήσιμη για την έρευνα του παρόντος έργου, καθώς ήταν ένα ιδανικό εργαλείο εντοπισμού και ανάδειξης ορισμένων θεμελιωδών χαρακτηριστικών της ελληνικής κοινωνίας σε σχέση με την έντεχνη δυτική μουσική.

Ειδικότερα όσον αφορά στην πολιτισμική παρουσία της κλασικής μουσικής στην Ελλάδα, το ιδεολογικό ζήτημα της διαφοροποίησης ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή (Ρωμανού 1996, Φράγκου-Ψυχοπαίδη 1992) εκφράστηκε συστηματικά και με έντονο τρόπο σε ένα ιστορικό περιβάλλον στο οποίο η ελληνική κοινωνία αντιμετώπισε θετικά ή εχθρικά, κυρίως όμως αδιάφορα, την ευρωπαϊκή κλασική μουσική στο σύνολό της. Είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι οι αντιδράσεις αυτές

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

δεν αφορούσαν τόσο το μουσικό περιεχόμενο και τη δομή αυτής καθεαυτήν της κλασικής μουσικής αλλά αφενός το οικονομικό και πολιτικό κατεστημένο και αφετέρου την παιδεία και την εκπαίδευση της ελληνικής κοινωνίας στις ποικίλες εκφάνσεις της (Τσέτσος 2011). Στο έργο παρουσιάζονται και αναλύονται οι ποικίλες διαστάσεις της κλασικής μουσικής στην Ελλάδα στο πλαίσιο της σύγχρονης κρίσης και διερευνάται το ερώτημα πώς η συγκεκριμένη μουσική αντανακλά, εκφράζει ή φωτίζει τις κοινωνικές και πολιτισμικές διαδικασίες που ευνοούν ή δυσχεραίνουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της χώρας.

Το έργο αποτελεί προϊόν μιας συστηματικής προσπάθειας για την επιστημονική μελέτη της έντεχνης δυτικής μουσικής στην Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2008-2014). Η μελέτη έχει διεπιστημονικό προσανατολισμό. Με βασικό όχημα μια κριτική μεθοδολογία η οποία συνδυάζει την εθνογραφική και την ιστοριογραφική θεώρηση, επιδιώκεται μια διεπιστημονική προσέγγιση του ερευνητικού αντικείμενου μέσα από έναν ενεργό και καλά θεμελιωμένο διάλογο ανάμεσα στη μουσικολογία και την πολιτισμική ανθρωπολογία, έναν διάλογο ειδικότερα ανάμεσα στην ιστορική μουσικολογία και την εθνομουσικολογία. Παραδοσιακά, το γνωστικό αντικείμενο της ιστορικής μουσικολογίας ήταν η έντεχνη δυτική μουσική (Duckles 2014). Ωστόσο, ήδη από τη δεκαετία του 1960 σημειώθηκαν οι πρώτες συστηματικές τάσεις για σύγκλιση της ιστορικής μουσικολογίας με την εθνομουσικολογία, με πρωτοπόρο τον Bruno Nettl (1963, 1989 και 1995). Η επιστημολογική θεμελίωση της ιστορικής μουσικολογίας στηριζόταν κυρίως στη διερεύνηση της κλασικής μουσικής ως ιστορικού φαινομένου με τα μεθοδολογικά εργαλεία και τις θεωρητικές παραδοχές της ιστορικής επιστήμης, ενώ αυτή καθεαυτήν η ιδιαιτερότητα της μουσικής ως τέχνης αντιμετωπιζόταν μέσα από την ανάλυση των μουσικών έργων και των σχετικών καλλιτεχνικών και πνευματικών ρευμάτων με τα οποία τα έργα αυτά συνδέονταν ιστορικά.

Στην παρούσα θεώρηση του σύγχρονου ελληνικού μουσικού πολιτισμού, ακόμη και αν πρόκειται για την πολιτισμική συνθήκη της ευρωπαϊκής έντεχνης μουσικής, η έρευνα δεν είναι δυνατόν να περιοριστεί στο παραδοσιακό αντικείμενο της

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ιστορικής μουσικολογίας. Η συνειδητή απόρριψη του θετικιστικού παραδείγματος υπέρ μιας αναστοχαστικής ερμηνευτικής προοπτικής είναι ένας βασικός λόγος για την επιλογή της συγκεκριμένης μεθοδολογίας, η οποία συνδυάζει την εθνογραφική με την ιστοριογραφική θεώρηση. Ένας επιπλέον λόγος για την επιλογή αυτή είναι η δυνατότητα την οποία προσφέρει η συγκεκριμένη μεθοδολογική σύζευξη για μια σύνθετη διερεύνηση του σύγχρονου ελληνικού μουσικού πολιτισμού τόσο στις ιδεολογικές και γραφειοκρατικές όσο και τις βιωματικές και διαγενεαλογικές του διαστάσεις.

Η δομική σύνδεση της έντεχνης δυτικής μουσικής με την Ευρώπη και η ιδιαίτερη σχέση της ελληνικής κοινωνίας με το εν λόγω ρεπερτόριο καθιστούν τη μελέτη των μουσικών αντιλήψεων και πρακτικών γύρω από την έντεχνη μουσική στην Ελλάδα σήμερα ένα γόνιμο πεδίο για την κριτική διερεύνηση της θέσης της Ελλάδας στην Ευρώπη, σε μια ιστορική θεσμική και βιωματική βάση: στο πλαίσιο της τρέχουσας οικονομικής και κοινωνικο-πολιτισμικής κρίσης. Παρά τη σταθερή αμφιθυμία των Ελλήνων απέναντι στο ερώτημα του κατά πόσον οι ίδιοι αισθάνονται «Ευρωπαίοι», μια αμφιθυμία η οποία, κατά τον έγκριτο μελετητή του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού ανθρωπολόγο Michael Herzfeld, είναι άμεσα συνυφασμένη με τη διττή προέλευση του έθνους, με ρίζες από την «Ανατολή» και τη «Δύση», η Ελλάδα θα χαρακτηριζόταν, κατά τον ίδιο, μάλλον μια «φιλοευρωπαϊκή» χώρα (Herzfeld 1987). Η τρέχουσα κοινωνικο-οικονομική συγκυρία, ωστόσο, αποτελεί πρόκληση για τη φύση και τις αποχρώσεις της σχέσης της Ελλάδας με την Ευρώπη, όχι μόνο στον πολιτικό και οικονομικό θεσμικό χώρο, αλλά κυρίως στη συνείδηση των Ελλήνων ως Ευρωπαίων και την αφοσίωσή τους στην ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης. Ως ισχυρός πολιτισμικός παράγοντας, η μουσική διαμεσολαβεί οντολογικές διαφορές και διαχειρίζεται δημιουργικά το αίσθημα του «ανήκειν» (Stokes 1994), με αποτέλεσμα να προβάλει ως ένα πολύτιμο μεθοδολογικό εργαλείο στη συστηματική προσπάθεια για μια κριτική αποτύπωση και ανάλυση των σύγχρονων ιστορικών μετασχηματισμών της σχέσης μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ. Με άλλα λόγια, η μουσική συμβάλει ενεργά στην ανίχνευση, τον εντοπισμό, την ερμηνεία και την ανάδειξη σημαντικών πολιτισμικών πτυχών του ζητήματος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και δείχνει τις

βιωματικές δυσκολίες που εγείρει η συνειδητή αποδοχή και υποστήριξη από την ελληνική κοινωνία του ιδεολογικού προτάγματος της ευρωπαϊκής ενοποίησης, ως «ξένου» σε σχέση με τις παραδόσεις και τις πρακτικές που η ίδια κοινωνία θεωρεί ότι την χαρακτηρίζουν ιστορικά και οντολογικά.

Η ελληνική μουσική πραγματικότητα έχει διαμορφωθεί από ιστορικούς και πολιτισμικούς παράγοντες οι οποίοι καθόρισαν τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής έντεχνης μουσικής και του περιεχομένου της. Συνεπώς, πέραν της ανωτέρω εννοιολόγησης του όρου «έντεχνη δυτική μουσική», στο παρόν ερευνητικό έργο αποφεύγονται οι δογματικές και αξιολογικές χρήσεις του όρου και επίσης, εφαρμόζεται μια ευελιξία ως προς το εννοιολογικό του περιεχόμενο.

Το παρόν έργο έχει διεπιστημονική δομή και σύνθετη μεθοδολογία. Για την πληρέστερη αντιμετώπιση του θέματος που πραγματεύεται χρησιμοποιεί ιδέες και πρακτικές οι οποίες προέρχονται από τις ανθρωπιστικές και τις κοινωνικές επιστήμες. Αξιοποιεί τις σχετικές με το ερευνητικό θέμα μελέτες από το πεδίο των «σύγχρονων ελληνικών σπουδών» (Tziouvas 2003, Papanikolaou 2007, Damaskos και Plantzos 2008) και τη σύγχρονη ανθρωπολογία (Herzfeld 1982 και 1987). Χρησιμοποιεί ανθρωπολογικές ιδέες και θεωρίες για τη σχέση μουσικής και ταυτότητας σχετικά με την ανάλυση αντιλήψεων περί του «ανήκειν», οι οποίες συμβάλουν στη διαμόρφωση του θεωρητικού υποβάθρου για την ανάλυση ζητημάτων που αφορούν στην ολοκλήρωση της Ελλάδας στην Ευρώπη (Bohlman 2004, Goddard, Llobera και Shore 1994, Κάβουρας 2010β και Kavouras 2006). Τέλος, το έργο αξιοποιεί συστηματικά και με ιδιαίτερη προσοχή μελέτες οι οποίες έχουν αναδείξει τον επιτελεστικό χαρακτήρα των ταυτοτήτων, καθώς επίσης τη δυναμική σχέση κάθε μορφής ή είδους ταυτότητας με το ευρύτερο ιστορικό, πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο (Stokes 1994 και Bohlman 2004).

Το έργο έχει εθνογραφική βάση και ιστοριογραφική ευαισθησία. Η εθνογραφία είναι η κύρια μεθοδολογία της πολιτισμικής ανθρωπολογίας και στηρίζεται σε μακρόχρονη και επιτόπια συμμετοχική παρατήρηση και μαθητεία. Η είσοδος στο πεδίο της έρευνας λειτουργεί για τον ανθρωπολόγο-ερευνητή ως διαβατήρια

τελετή και ως πεδίο δοκιμασίας. Τα εργαλεία της επιτόπιας έρευνας που χρησιμοποιήθηκαν στο παρόν έργο είναι η συμμετοχική παρατήρηση, η ανοικτή και σε βάθος συνέντευξη, οι σημειώσεις πεδίου και η οπτικοακουστική καταγραφή. Η συμμετοχική παρατήρηση επιτρέπει τη συστηματική παρακολούθηση των πολιτισμικών φαινομένων, συμπεριφορών και διαδικασιών σε πραγματικές συνθήκες μέσω της προσωπικής, ενεργής και διαδραστικής, συμμετοχής του ερευνητή στις διαδικασίες και διεργασίες της κοινωνίας που παρατηρεί. Στην ανοικτή και σε βάθος συνέντευξη ο εθνογράφος απευθύνει στον συνομιλητή του ερωτήσεις που αφορούν σε βασικά θέματα της έρευνας και αυτός με τη σειρά του αναπτύσσει τις σκέψεις και τις απόψεις του ελεύθερα, ουσιαστικά και με λεπτομέρεια. Δεν καθοδηγεί τον συνομιλητή αλλά προσπαθεί μέσα από τη συνομιλία να εκμαιεύσει «αλήθειες» για την πραγματικότητα του συνανθρώπου του, παρακολουθώντας και καταγράφοντας «πυκνά» το ερμηνευτικό πλαίσιο των εκφράσεων του συνομιλητή και της λογικής υποστήριξης της σκέψης του. Σημειώσεις πεδίου είναι οι παρατηρήσεις κάθε τύπου που χρησιμοποιεί ο εθνογράφος είτε κατά τη διάρκεια ή αμέσως μετά από την έρευνα του φαινομένου που εξετάζει. Τέλος, η οπτικοακουστική καταγραφή της κουλτούρας που ερευνάται επιτρέπει την εθνογραφική συγκρότηση του σώματος του πραγματολογικού υλικού και στη συνέχεια την εθνογραφική ανάλυση και παρουσίαση των σχετικών συμπερασμάτων.

Η εθνογραφική μεθοδολογία του έργου συνδυάζει την ιστοριογραφική λογική με την αναστοχαστική ερμηνεία (Barz και Cooley 1997), καθώς αναγνωρίζονται τα ερμηνευτικά όρια και η διϋποκειμενική πολυπλοκότητα της γραπτής έκφρασης των βιωματικών εθνογραφικών δεδομένων, καθώς επίσης και η επίδραση της παρουσίας του εθνογράφου σε πρόσωπα και θεσμούς που ερευνώνται, κατά τις διαδικασίες της παρατήρησης και της αναπαράστασης της πραγματικότητας. Το έργο χρησιμοποιεί τη μέθοδο της πυκνής περιγραφής (thick description) του Clifford Geertz (1973) για να παραστήσει με περιεκτικό τρόπο, δηλαδή κατά το δυνατόν πιο «πυκνά» τα μουσικά και πολιτισμικά δεδομένα του ερευνητικού πεδίου. Η πυκνή περιγραφή έχει διπλό στόχο: πρώτον, να δείξει πώς πραγματοποιείται ο συμβολικός μετασχηματισμός των δομικών σχημάτων και των ερμηνευτικών

διαδικασιών που διέπουν αντιλήψεις και πρακτικές αισθητικού ή πολιτικού περιεχομένου και δεύτερον, να οριοθετήσει την ερμηνευτική διαδικασία της περιγραφικής αναπαράστασης έτσι ώστε η περιγραφή να υποστηρίζει ενεργά τόσο τη συγγραφή όσο και την ανάγνωση των σχετικών εθνογραφικών κειμένων.

Στο παρόν έργο, η εθνογραφική έρευνα και η εθνογραφική ανάλυση έχουν κριτικό προσανατολισμό, ο οποίος θεμελιώνεται επιστημολογικά και μεθοδολογικά πάνω σε μια ανθρωπολογική σύνθεση φαινομενολογίας και ερμηνευτικής. Η κριτική ανθρωπολογία επιδιώκει την υπέρβαση των δυϊστικών θεωρήσεων της πολιτισμικής πραγματικότητας διακρίνοντας την ερμηνεία σε υποκειμενική και αντικειμενική και την αναστοχαστική αντίληψη σε υποκειμενικότητα και αντικειμενικότητα. Η πραγματικότητα που μελετάται και περιγράφεται δεν θεωρείται ενιαία και καθολική, αλλά σχετική και μερική (Clifford και Marcus 1986, Κάβουρας 2010α και Kanouras 2006). Στο πλαίσιο της προσέγγισης αυτής, η φαινομενολογική εθνομουσικολογία ερμηνεύει το μουσικό φαινόμενο ως πολιτισμική διαλογική αλληλεπίδραση, κατά την οποία τα μετέχοντα υποκείμενα συμβάλλουν από κοινού στη διαμόρφωση μιας ερμηνευτικής πραγματικότητας η οποία γίνεται αντιληπτή ως μουσική συνειδητότητα (Kanouras 2006). Η θεωρία της κοινωνικής και πολιτισμικής κατασκευής της πραγματικότητας, που προέρχεται από το επιστημονικό πεδίο της φαινομενολογικής κοινωνιολογίας (phenomenological sociology), όπως διαμορφώθηκε από τους πρωτοπόρους κοινωνιολόγους Alfred Schutz (1967), Peter Berger και Thomas Luckmann (1967) και Erving Goffman (1974), παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην κατάρτιση της σύνθετης μεθοδολογίας του παρόντος έργου. Σύμφωνα με τη θεωρία περί κατασκευής της πραγματικότητας, η πραγματικότητα δεν υπάρχει έξω από τη συνείδηση των δρώντων κοινωνικών υποκειμένων αλλά αποτελεί φαινομενολογικό προϊόν της συνειδησιακής αλληλεπίδρασης των διανοητικών υποκειμένων με τα ερμηνευτικά τους αντικείμενα.

Τέλος, χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της ανάλυσης κειμένου (Κάβουρας 2000) στη συστηματική επεξεργασία των γραπτών πηγών όπως είναι τα σχολικά εγχειρίδια, τα καταστατικά ίδρυσης και λειτουργίας μουσικών σχημάτων και

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

πολιτιστικών οργανισμών, τα προγράμματα μουσικών και λοιπών καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, μουσικοκριτικές αναλύσεις και άλλα κείμενα για τη μουσική εκπαίδευση, τους μουσικούς θεσμούς και τα φεστιβάλ μουσικής. Η ανάλυση των κειμένων στηρίχτηκε στη σημειολογική θεώρηση της κατασκευής και διαχείρισης του λόγου των κειμένων, στις ποιητικές και ρητορικές διαστάσεις του κειμένου αναφοράς και του κοινωνικού λόγου (social discourse) που διέπει την έκφραση και την αντίληψη ενός κειμενικού λόγου (textual discourse) ή, ειδικότερα, ενός μουσικού λόγου (musical discourse) σε μια συγκεκριμένη κοινωνία και εποχή.

Λόγω της ευρύτητας του αντικειμένου του έργου, η διερεύνηση της έντεχνης δυτικής μουσικής έγινε σε τρεις θεμελιώδεις θεματικούς άξονες που τιτλοφορούνται ως εξής: α) παιδεία και εκπαίδευση, β) μουσικά σύνολα και πολιτισμικοί οργανισμοί και γ) φεστιβάλ. Η επεξεργασία του ερευνητικού υλικού είναι σπονδυλωτή και πραγματοποιήθηκε σε τρία διακριτά αλλά αλληλένδετα στάδια ανάλυσης: α) σε ένα γενικό επίπεδο μιας σαρωτικής καταγραφής δεδομένων, β) σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο ανάλυσης του πραγματολογικού υλικού που προέκυψε από την σαρωτική καταγραφή και γ) σε ένα επίπεδο λεπτομερούς ανάλυσης των διαθέσιμων ερευνητικών δεδομένων και του πραγματολογικού υλικού του έργου σε ένα συντεταγμένο εθνογραφικό και ιστοριογραφικό πλαίσιο σε αυτόνομες και συγκεκριμένες περιπτώσεις (case studies). Η μεθοδολογία των τριών αξόνων της έρευνας δεν περιορίζεται στα θεματικά σημεία που αναφέρθηκαν αλλά αναζητά τις εννοιολογικές γέφυρες σε ένα κοινό αναλυτικό περίγραμμα δράσης και ερμηνείας των δεδομένων που εμπίπτουν στις διάφορες ενότητες του έργου. Η εθνογραφική θεμελίωση του έργου περιλαμβάνει και μια εξίσου σημαντική με την ερευνητική συνιστώσα, η οποία αφορά στη γραφή –τη συγγραφή του τελικού κειμένου σχετικά με την έρευνα. Η εθνογραφική μεθοδολογία που αφορά τη γραφή στηρίζεται σε ένα εννοιολογικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο και κυρίως εντός του οποίου αναδεικνύονται οι συγκλίσεις και οι αποκλίσεις της έρευνας ανάμεσα στις θεματικές ενότητες που αναφέρθηκαν, αλλά και οι προβληματισμοί και αναστοχασμοί σχετικά με τα διάφορα επιστημολογικά, ιδεολογικά και δεοντολογικά ζητήματα που συνδέονται με την έρευνα και τη γραφή.

Βιβλιογραφία

- Barz, Gregory F. και Timothy Cooley (επιμ.). 1997. *Shadows in the Field: New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology*. New York: Oxford University Press.
- Berger, Peter και Thomas Luckman. 1967. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor.
- Bohlman, Philip V. 2004. *The Music of European Nationalism: Cultural Identity and Modern History*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Clifford, James και George E. Marcus. 1986. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Cook, Nicholas. 2013. "Western Music as World Music". Στο: Philip V. Bohlman (επιμ.), *The Cambridge History of World Music*. Cambridge: Cambridge University Press. 75-99.
- Damaskos, Dimitris και Dimitris Plantzos (επιμ.). 2008. *A Singular Antiquity: Archaeology and Hellenic Identity in Twentieth-century Greece*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
- Duckles, Vincent κ.ά. 2014. "Musicology". *Grove Music Online. Oxford Music Online*. Oxford University Press. [<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/46710>, τελευταία πρόσβαση: 1/4/2015].
- Geertz, Clifford. 1973. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Glahn, Denise Von και Michael Broyles. 2012. "Art Music". *Grove Music Online. Oxford Music Online*. Oxford University Press. [<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/A2227279>, τελευταία πρόσβαση: 1/4/2015].
- Goddard, Victoria A., Josep R. Llobera και Cris Shore (επιμ.). 1994. *The Anthropology of Europe: Identity and Boundaries in Conflict*. Oxford: Berg.
- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper & Row.
- Herzfeld, Michael. 1982. *Ours Once More: Folklore, Ideology, and the Making of Modern Greece*. Austin: University of Texas Press.

- _____. 1987. *Anthropology through the Looking-glass: Critical Ethnography in the Margins of Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kavouras, Pavlos. 2006. "Voices, Meanings and Identities: Cultural Reflexivity in the Opening and Closing Ceremonies of the XXVIII Olympiad in Athens". Στο: *Making Music, Making Meaning*. International Association for the Study of Popular Music (IASPM). DVD-ROM. 375-394.
- Nettl, Bruno. 1963. "A Technique of Ethnomusicology Applied to Western Culture (Comments on Merriam, 'Purposes of Ethnomusicology')". *Ethnomusicology* 7(3): 221-224.
- _____. 1989. "Mozart and the Ethnomusicological Study of Western Culture (An Essay in Four Movements)". *Yearbook for Traditional Music* 21: 1-16.
- _____. 1995. *Heartland Excursions: Ethnomusicological Reflections on Schools of Music*. Urbana: University of Illinois Press.
- Papanikolaou, Dimitris. 2007. *Singing Poets: Literature and Popular Music in France and Greece*. London: Legenda.
- Schutz, Alfred. 1967. *The Phenomenology of the Social World* (μτφρ.: George Walsh και Frederick Lehnert). Evanston: Northwestern University Press.
- Stokes, Martin. 1994. *Ethnicity, Identity, and Music: The Musical Construction of Place*. Oxford: Clarendon.
- Tziovas, Dimitris (επιμ.). 2003. *Greece and the Balkans: Identities, Perceptions and Cultural Encounters since the Enlightenment*. Aldershot και Burlington: Ashgate.
- Κάβουρας, Παύλος. 2000. "Το γλέντι στη Λέσβο (19ος-20ός αιώνας)". Στο: Σωτήρης Χτούρης (επιμ.), *Μουσικά σταυροδρόμια στο Αιγαίο*. Αθήνα: Εξάντας. 173-241.
- _____. 2010α. "Εισαγωγή". Στο: Παύλος Κάβουρας (επιμ.), *Φολκλόρ και παράδοση: Ζητήματα ανα-παράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού*. Αθήνα: Νήσος. 9-25.
- _____. 2010β. "Δρώμενο και δραματουργία: Η Ιδέα του φολκλόρ στην εποχή του έθνικ". Στο: Παύλος Κάβουρας (επιμ.), *Φολκλόρ και παράδοση: Ζητήματα ανα-παράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού*. Αθήνα: Νήσος. 227-250.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Ρωμανού, Καίτη. 1996. *Εθνικής μουσικής περιήγησις 1901-1912*. Αθήνα: Κουλτούρα.
- Τσέτσος, Μάρκος. 2011. *Εθνικισμός και λαϊκισμός στη νεοελληνική μουσική: Πολιτικές όψεις μιας πολιτισμικής απόκλισης*. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.
- Φράγκου-Ψυχοπαίδη, Ολυμπία. 1992. *Η Εθνική Σχολή Μουσικής: Προβλήματα ιδεολογίας*. Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αναστάσιος Χαψούλας

Παιδεία - Εκπαίδευση

Η Μουσικολογία έχει ως ερευνητικό αντικείμενο κάθε είδος ανθρώπινης μουσικής δραστηριότητας, πρακτικής ή θεωρητικής φύσεως, στο παρελθόν και το παρόν. Κάθε είδος μουσικής μορφής στους πολυδιάστατους τρόπους ύπαρξης του ηχητικού συμβάντος, αλλά και κάθε είδος δευτερεύουσας πηγής που εμπεριέχει σκέψεις ή λόγο περί μουσικής, εικόνες ή περιγραφές μουσικών πρακτικών, ανήκει στο χώρο της μουσικολογικής έρευνας. Τα διάφορα μουσικά είδη, οι εκάστοτε αισθητικές νόρμες, αλλά και η λειτουργικότητα, οι αιτίες, οι επιδράσεις και οι διαδικασίες της μουσικής δημιουργίας, καλλιέργειας, παιδείας, αποδοχής και παράδοσης, καθώς και κάθε μορφή συμβολικού-επικοινωνιακού χαρακτήρα μουσικών δομών στο πολιτισμικό τους πλαίσιο αποτελούν αντικείμενα μουσικολογικής μελέτης.

Η έντεχνη δυτική μουσική ως μία ιστορικά και γεωγραφικά ορισμένη καλλιτεχνική έκφραση διατηρεί μέχρι σήμερα τους ισχυρούς συμβολισμούς της ως ουσιαστικό συστατικό στοιχείο της συλλογικής ευρωπαϊκής ταυτότητας σε πολιτισμικό επίπεδο. Η διερεύνηση της διασύνδεσής της με την μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στόχευε αφενός στην ανάδειξη του ρόλου που διαδραματίζει στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφετέρου στην κατανόηση και ερμηνεία του αξιακού της φορτίου στο πλαίσιο της σύγχρονης πολιτισμικής πραγματικότητας. Η σχέση της έντεχνης δυτικής μουσικής με την σύγχρονη ελληνική εκπαιδευτική διαδικασία τεκμηριώνει ως ερευνητικό αντικείμενο μια σύνθετη μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία συνδυάζει την ερμηνεία των ιστορικών πηγών με την κατανόηση των σύγχρονων μαρτυριών, αποσκοπώντας στην παρουσίαση μίας χωροχρονικά ορισμένης πολιτισμικής έκφρασης σε ό,τι αφορά το παρελθόν πραγματωμένων δομών, το παρόν της

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

εφαρμογής τους και το δυνητικό μέλλον των επιδιωκόμενων εκβάσεων (Χαψούλας 2010: 68).

Η ενότητα της μουσικολογικής σκέψης που διέπει την συγκεκριμένη μελέτη δεν ήταν δυνατό να ταυτιστεί με μια μεθοδολογική μονομέρεια, ούτε με την πρόκριση συγκεκριμένων θεωρητικών επιταγών έναντι άλλων, αλλά αναγνωρίζεται στη σύνθεση ιστορικών και εθνομουσικολογικών ερευνητικών πρακτικών, η οποία προκύπτει από την ίδια τη σύνθετη φύση του ερευνητικού αντικειμένου, καθώς και από τον τρόπο διατύπωσης των υπό διερεύνηση ερωτημάτων (Χαψούλας 2010: 68-72). Ο ιστορικός χαρακτήρας της έρευνας αφορούσε την συλλογή, την κριτική μελέτη και την ερμηνεία ιστορικών πηγών, δευτερεύουσας βιβλιογραφίας, μουσικών περιοδικών, παλαιών προγραμμάτων σπουδών με αναφορά στην έντεχνη δυτική μουσική και τη διασύνδεσή της με τη μουσική εκπαίδευση, με σκοπό την κατανόηση της αμφίδρομης αυτής σχέσης και την σκιαγράφιση της ιστορικής της εξέλιξης στο σύγχρονο ελληνικό κράτος. Η επιτόπια-εθνογραφική έρευνα επικεντρώθηκε σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και συγκροτήθηκε στη βάση ποιοτικών κριτηρίων επιλογής σε ό,τι αφορά κυρίως τις συνεντεύξεις των πληροφορητών, καθώς και την συμμετοχική παρατήρηση, με στόχο την παρουσίαση του θέματος στην συγχρονική του υπόσταση, καθώς και την ανάδειξη των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην παρεχόμενη μουσική εκπαίδευση.

Σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν, γίνεται κατανοητό, ότι πρόκειται για μία εφαρμογή ιστορικών και εθνογραφικών μεθόδων στο χώρο της μουσικολογικής έρευνας, όπου δίνεται ιδιαίτερη σημασία τόσο στην ενότητα ιστορικού χρόνου και γεωγραφικού τόπου, όσο και στη θεωρία της πρόσληψης και της κριτικής των πηγών. Η συγκέντρωση, κριτική ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων που προέκυψαν από την συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία στόχευαν σε μία αναθεωρητική μελέτη της έντεχνης δυτικής μουσικής στο χώρο της εκπαίδευσης, ώστε να καθίσταται δυνατή η κατανόηση της σύγχρονης εκπαιδευτικής πραγματικότητας, καθώς και των μουσικών πρακτικών με την ιστορία, τον πολιτισμό και την σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Είναι γεγονός, ότι εάν εξαιρέσει κανείς τη μουσική δημιουργία των επτανήσιων συνθετών, η έντεχνη δυτική μουσική εισάγεται για πρώτη φορά στις αρχές του 19ου αιώνα στον ελλαδικό χώρο, ως μέσον ψυχαγωγίας κυρίως των Βαυαρών, καθώς και των Ελλήνων αστών που εγκαθίστανται στο νεοσύστατο Βασίλειο προερχόμενοι από διάφορα ευρωπαϊκά αστικά κέντρα (Hapsulas 1997: 27 και Μπαρούτας 1992: 13). Η δε διδασκαλία της ευρωπαϊκής μουσικής αρχίζει να εφαρμόζεται στο Διδασκαλείο και το Αρσάκειο ήδη από το 1834, ενώ μέσω των παραστάσεων ιταλικών μελοδραμάτων, καθώς και των εκδόσεων των πρώτων φιλολογικών, θεατρικών και μουσικών περιοδικών, η κλασική μουσική αρχίζει να διεισδύει σταδιακά στην πολιτιστική ζωή του τόπου απευθυνόμενη κυρίως στο αστικό κοινό της εποχής (Σαμπάνης 2010: 4, Σαμπάνης 2013: 18-24, Κουρμπανά 2009: 12-13 και Κουρμπανά 2008: 4-13).

Το 1871 αποτελεί έτος ορόσημο, καθώς η έντεχνη δυτική μουσική, τόσο στις θεωρητικές, όσο και στις εκτελεστικές της διαστάσεις αποτυπώνεται στο πρόγραμμα σπουδών και την εκπαιδευτική οργάνωση του νεοϊδρυθέντος Ωδείου Αθηνών, ενώ ταυτόχρονα τίθενται οι βάσεις της καλλιτεχνικής μουσικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Κατά την ίδια χρονική περίοδο δημιουργείται η Εθνική Μουσική Σχολή, διαμορφώνονται προϋποθέσεις ιδρύσεως μουσικών θεσμών και τα χρόνια που ακολουθούν η καλλιέργεια της έντεχνης δυτικής μουσικής διευρύνεται σημαντικά στον αστικό χώρο (Ρωμανού 2003 και Φράγκου-Ψυχοπαίδη 1990). Από την δεκαετία του 1920 το μάθημα της μουσικής εισάγεται στη μέση εκπαίδευση, ενώ πολύ αργότερα ιδρύονται σταδιακά τα τέσσερα Πανεπιστημιακά Τμήματα Μουσικών Σπουδών, καθώς και τα Μουσικά Σχολεία στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ωστόσο, πώς αποτυπώνεται η παρουσία της έντεχνης δυτικής μουσικής στη σύγχρονη εκπαιδευτική διαδικασία και σε ποια επίπεδα αναγνωρίζονται οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης των τελευταίων ετών;

Σε ό,τι αφορά το πρώτο σκέλος του ερωτήματος, σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας, προκύπτει ότι στον τομέα της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης, τα προγράμματα σπουδών, το βασικό ρεπερτόριο, ή η διδακτική των εκτελεστικών πρακτικών δεν διαφοροποιούνται – τουλάχιστο στο μεγαλύτερο ποσοστό τους – από τα αντίστοιχα του υπόλοιπου ευρωπαϊκού χώρου. Η ίδια παρατήρηση ισχύει και για τα Πανεπιστημιακά Τμήματα Μουσικών Σπουδών, τα οποία θεραπεύουν σύμφωνα με την διεθνή πρακτική όλες τις θεωρητικές και επιστημολογικές διαστάσεις της έντεχνης δυτικής μουσικής.

Εντούτοις, χωρίς να υποτιμάται στο σημείο αυτό το αξιόλογο έργο και η πολιτισμική αξία των Ωδείων, μια και για πολλές δεκαετίες αποτέλεσαν τις αποκλειστικές εστίες καλλιέργειας και διάχυσης της έντεχνης δυτικής μουσικής, θα πρέπει να τονιστεί ότι αφενός δεν ενσωματώθηκαν ποτέ σε μία ιεραρχική διαβάθμιση της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης, αφετέρου, ο έλεγχος της Πολιτείας σε ζητήματα που αφορούν στα προγράμματα σπουδών, ή στα τυπικά προσόντα των διδασκόντων, ιδιαιτέρως των θεωρητικών αντικειμένων, κρίνεται ως ανεπαρκής. Επίσης, το πάγιο αίτημα για ίδρυση μίας Ανώτατης Μουσικής Ακαδημίας, στο πλαίσιο της οποίας η παροχή μίας καλλιτεχνικής εκπαίδευσης υψηλού επιπέδου θα καθίστατο εφικτή, δεν εισακούστηκε ποτέ από τους εκάστοτε κυβερνώντες.

Αντίστοιχα προβλήματα ορθολογικής διάρθρωσης των σπουδών παρατηρούνται και στα Μουσικά Σχολεία, ενώ από την συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών τονίζεται το γεγονός ότι η εκπροσώπηση της μουσικής στα προγράμματα σπουδών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι εξαιρετικά ελλιπής, μια και η ολιγόωρη διδασκαλία της αφενός δεν επαρκεί για να λειτουργήσει ως μέσον αισθητικής και πνευματικής καλλιέργειας, αφετέρου μοιάζει να αποτελεί απλό συμπλήρωμα του προγράμματος διδακτικών ωρών χωρίς συγκεκριμένο παιδαγωγικό στόχο. Το γεγονός αυτό αντανακλά συγκεκριμένες-δομημένες εντυπώσεις οι οποίες συγκλίνουν στην υποβάθμιση της αξίας της μουσικής ως μέσου παροχής μίας ολοκληρωμένης εγκυκλίου παιδείας. Επιπλέον, η απουσία πολιτικών πρωτοβουλιών και επιλογών σε ό,τι αφορά την

μουσική εκπαίδευση αντανακλά και την πολιτισμική ένδεια ή την αδιαφορία όσων κατά καιρούς άσκησαν εξουσία στο χώρο της Παιδείας και του Πολιτισμού.

Τα προαναφερθέντα προβλήματα που ανέδειξε η ερευνητική διαδικασία υποδεικνύουν ότι η οικονομική κρίση δεν αποτελεί την γενεσιουργό αιτία τους, αλλά το μέσον επιδείνωσης μίας προϋπάρχουσας – ιδιάζουσας σχέσης μεταξύ της έντεχνης δυτικής μουσικής και της ελληνικής μουσικής εκπαίδευσης, η οποία αντικατοπτρίζει συγκεκριμένες κοινωνικές αντιλήψεις και πολιτικές πρακτικές. Οι κοινωνικές αυτές αντιλήψεις, οι οποίες ενσωματώθηκαν σε ένα μέρος της συλλογικής συνείδησης και σχετίζονται με συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες υπό τις οποίες αποκτήθηκαν, οφείλονται κυρίως είτε σε μία ελλιπή, είτε σε μία ανύπαρκτη μουσική παιδεία των παρελθόντων ετών.

Κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης, τα προβλήματα αυτά διογκώθηκαν, οδηγώντας σε μια περεταίρω απαξίωση της μουσικής εκπαίδευσης. Οι δραματικές μειώσεις των κρατικών κονδυλίων στο χώρο της Παιδείας και του Πολιτισμού οδήγησαν σε τεράστιες ελλείψεις προσωπικού και υλικοτεχνικών υποδομών, οι οποίες είχαν άμεσες επιπτώσεις τόσο στην εσωτερική λειτουργία των Ιδρυμάτων και την οργάνωση των σπουδών, όσο και στην ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, η έρευνα κατέγραψε και έναν αξιόλογο αριθμό νέων ανθρώπων που δραστηριοποιείται ενεργά στο χώρο της έντεχνης δυτικής μουσικής, μέσω της συστηματικής εκμάθησης δυτικών μουσικών οργάνων και της εξοικείωσης με το αντίστοιχο ρεπερτόριο. Παρά ταύτα, ο αξιόλογος αυτός αριθμός νέων ταλέντων και δυναμικά άρθρων καλλιτεχνών, δεν συνεχίζει τις σπουδές του στο πεδίο της έντεχνης δυτικής μουσικής, λόγω της έλλειψης των δομών που προαναφέρθηκαν, αλλά και λόγω της απουσίας ενός ικανού αριθμού θεσμών, στο πλαίσιο των οποίων η καλλιέργεια και διάχυση της κλασικής μουσικής, καθώς και η εκπλήρωση ατομικών καλλιτεχνικών προσδοκιών, θα καθίσταντο εφικτές.

Η έντεχνη δυτική μουσική εισήχθη στην Ελλάδα ως ένα ξένο πολιτισμικό προϊόν σε ένα περιβάλλον ιδιαίτερων κοινωνικών συνθηκών, χωρίς τις αντίστοιχες πολιτισμικές προϋποθέσεις αποδοχής και κατανόησής της. Το γεγονός αυτό

οφείλεται ίσως στο ότι οι Έλληνες παρέμειναν για εκατοντάδες χρόνια αμέτοχοι στα πνευματικά και καλλιτεχνικά επιτεύγματα της Αναγέννησης και του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, ενώ ταυτόχρονα ο Αρχαιοελληνικός πολιτισμός αποτελούσε διαχρονικό τόπο έμπνευσης και μίμησης για το νεωτερικό ευρωπαϊκό πνεύμα. Εντούτοις, η σχέση της έντεχνης δυτικής μουσικής με την ελληνική μουσική εκπαίδευση συγκροτήθηκε αργά αλλά σταθερά, δημιουργώντας το κατάλληλο υπόβαθρο της περεταίρω διάδοσής της, όπως τεκμηριώνεται από την συνεχή παρουσία της στις αίθουσες συναυλιών, καθώς και στην δημιουργική σκέψη και καλλιτεχνική παραγωγή Ελλήνων συνθετών. Από την άλλη πλευρά, η κατά καιρούς επιλεκτική και εφήμερη εφαρμογή της σε εκπαιδευτικές διαδικασίες χωρίς συνέχεια, καθώς και η μη ενσωμάτωσή της στην πολιτισμική πραγματικότητα ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων για πολλές δεκαετίες, λειτούργησε ανασταλτικά, τόσο ως προς την δυνατότητα κατανόησης των νοηματικών και αισθητικών διαστάσεών της, όσο και ως προς την πρόσληψή της ως μέρος του οικείου πολιτισμού.

Οι ανεπαρκείς πολιτικές πρακτικές στον χώρο της Παιδείας και του Πολιτισμού, η επιφανειακή και χρηστική σχέση ενός μεγάλου τμήματος της ελληνικής κοινωνίας με την μουσική, η απουσία της βάσης μίας εκπαιδευτικής πυραμίδας, μια και η ίδρυση Ανωτάτων Τμημάτων Μουσικών Σπουδών δεν συνοδεύτηκε από μία ορθολογική διαχείριση της μουσικής εκπαίδευσης σε κατώτερες βαθμίδες, καθώς και η γενικότερη πτώση των αξιών, αποτελούν ορισμένους από τους παράγοντες που οδήγησαν στη διαμόρφωση της συγκεκριμένης κατάστασης. Η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών λειτούργησε καταλυτικά ως προς την ανάδειξη των παθογενειών που προαναφέρθηκαν και τεκμηριώθηκαν από την ερευνητική διαδικασία. Ωστόσο, η συνειδητοποίηση εκ μέρους της Πολιτείας των προβλημάτων, καθώς και των αναγκών και προκλήσεων που προβάλλει ο χώρος του Πολιτισμού και της Εκπαίδευσης του παρόντος, θα ήταν δυνατό να οδηγήσει στην αναβάθμιση της μουσικής παιδείας, όπου η έντεχνη δυτική μουσική, ως μία υπέρ-εθνική μουσική γλώσσα που υπερβαίνει εθνοπολιτισμικά χαρακτηριστικά, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως φορέας συλλογικής ταυτότητας στο αναδυόμενο πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Βιβλιογραφία

- Hapsulas, Anastasios. 1997. *Informationen über das traditionelle griechische Musikleben in Reiseberichten des 18. und 19. Jahrhunderts*. Göttingen: Edition Re.
- Κουρμπανά, Στέλλα. 2008. “Τα θεατρικά περιοδικά και η μουσική πραγματικότητα στην Αθήνα του 19ου αιώνα”. *Μουσικός Ελληνομνήμων* 1: 4-13.
- _____. 2009. “Η *Μουσική Εφημερίς* (1893-1896) και η άγνωστη ιστορία της”. *Μουσικός Ελληνομνήμων* 2: 12-24.
- Μπαρούτας, Κώστας. 1992. *Η μουσική ζωή στην Αθήνα τον 19ο αιώνα*. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας.
- Ρωμανού, Καίτη. 2003. “Η έντεχνη μουσική: Η μουσική παιδεία του νέου ελληνισμού”. Στο: Βασίλης Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του νέου ελληνισμού (1770-2000)*. Τόμος 4. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 233-244.
- Σαμπάνης, Κωνσταντίνος Γ. 2010. “Οι παραστάσεις όπερας στο Ναύπλιο κατά την οθωνική περίοδο”. *Μουσικός Ελληνομνήμων* 7: 3-11.
- _____. 2013. “Πρεμιέρες και παραγωγές όπερων του Giuseppe Verdi από ιταλικούς επαγγελματικούς θιάσους στα οπερατικά κέντρα του ελληνόφωνου χώρου”. *Μουσικός Ελληνομνήμων* 15: 18-24.
- Φράγκου-Ψυχοπαίδη, Ολυμπία. 1990. *Η Εθνική Σχολή Μουσικής: Προβλήματα ιδεολογίας*. Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.
- Χαψούλας, Αναστάσιος. 2010. *Εθνομουσικολογία: Ιστοριογραφικές και εθνομουσικολογικές διαστάσεις*. Αθήνα: Νήσος.

Νίκος Πουλάκης

Μουσικά σύνολα και πολιτιστικοί οργανισμοί

Στις παραδοσιακές προσεγγίσεις, τόσο στο επίπεδο της καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης όσο και σε αυτό της επιστημονικής μελέτης και κριτικής, η έντεχνη δυτική μουσική στην Ελλάδα έχει αντιμετωπιστεί ως ένα καθαρά αντικειμενικό φαινόμενο, τις περισσότερες φορές ανεξαρτήτως πολιτισμικής πλαισίωσης, ιστορικής οριοθέτησης, πολιτικο-οικονομικής διερεύνησης και ιδεολογικής συσχέτισης. Με άλλα λόγια, η έντεχνη δυτική μουσική έχει συχνά εκφραστεί είτε ως ένα μουσειακό έκθεμα (Goehr 1992), που θεωρείται αυτόνομο, ερμηνεύεται δογματικά και εξετάζεται εξ αποστάσεως, είτε ως μία παιδευτική πρόταση και καλλιτεχνική επιλογή (Small 1998), που φανερώνει και ταυτόχρονα φανερώνεται μέσω συγκεκριμένων (ηγεμονικού τύπου) εκπολιτιστικών διαδικασιών, είτε ακόμη και ως ένα αναδημιουργούμενο εμπορικό προϊόν (Johnson 2002), που έρχεται από το παρελθόν και δεν οδηγεί απαραίτητα στο μέλλον. Συνεπώς, η έντεχνη δυτική μουσική ήταν μοιραίο να παραπέμπει στο «ξένο», στο «αλλότριο», στο «μακρινό» και να τοποθετείται εκτός της βιωμένης και βιωματικής ελληνικής (στη δική μας περίπτωση) πραγματικότητας. Οι τοποθετήσεις αυτές –οι οποίες δεν έχουν εφαρμοστεί αποκλειστικά στη βάση του ελληνικού παραδείγματος– αξιολογούν την απόλυτη μουσική ως ανώτερη της μουσικής με εξωμουσικές συνδηλώσεις και δίνουν έμφαση στη μουσική ως «τέχνη για την τέχνη», στην αυτοαναφορικότητα της μουσικής πράξης και στην πρόσληψη του καλλιτεχνικού έργου μέσω μίας μονοσήμαντης νοητικής διαδικασίας.

Ωστόσο, αν και η μουσική ως ήχος στερείται αναπαραστατικότητας, η διαμεσολάβηση του ανθρώπινου παράγοντα αποτελεί ίσως το πλέον κρίσιμο στοιχείο στη διαμόρφωση τόσο του ίδιου του μουσικού συμβάντος όσο και της μελέτης αυτού. Ο πασίγνωστος ανθρωπολογικός ορισμός της μουσικής ως

«ανθρώπινα οργανωμένου ήχου» (Blacking 1973: 10), οι ιδεολογικές και πολιτικο-οικονομικές θέσεις των εκφραστών της Σχολής της Φραγκφούρτης για το μουσικό φαινόμενο (Horkheimer και Adorno 1972), αλλά και η νεώτερη άποψη των εθνομουσικολόγων για μία επιστημονική διερεύνηση «των ανθρώπων που κάνουν μουσική» ή «που βιώνουν τη μουσική» (Titon 1997: 91), διαμορφώνουν μία στροφή από την εργαστηριακή και εμπειριοκρατική έρευνα στην κοινωνιολογική και ανθρωπολογική προσέγγιση του μουσικού πολιτισμού. Τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει την εμφάνισή τους νέες κατευθύνσεις στις μουσικές σπουδές, οι οποίες εκκινούν από τη διαλογική σύγκλιση και την αλληλοτροφοδότηση ανάμεσα στις ανθρωπιστικές επιστήμες και τις κοινωνικές θεωρίες και στοχεύουν στην ανάδειξη μίας αναθεωρητικής στάσης απέναντι στην έντεχνη δυτική μουσική (Nooshin 2014). Εξάλλου, όπως σημειώνει και ο Nicholas Cook (1998: 48-49), «εάν υπάρχει κρίση στην κλασική μουσική, δεν οφείλεται στην ίδια τη μουσική, αλλά στους τρόπους με τους οποίους σκεφτόμαστε για αυτή».

Το πρόγραμμα που παρουσιάζουμε στην αποψινή ημερίδα ακολουθεί αυτή τη στόχευση, θέλοντας να αποτελέσει μία πιλοτική εφαρμογή επιστημονικής σύγκλισης ανάμεσα στην ιστορική μουσικολογία και την εθνομουσικολογία. Χρησιμοποιούνται θεωρίες και από τους δύο αυτούς κλάδους των μουσικών σπουδών και συνδυάζονται συγκεκριμένες μεθοδολογίες συλλογής, ανάλυσης και σύνθεσης του υλικού, υπό το πρίσμα της πολιτισμικής ερμηνείας και κριτικής. Ο άξονας «μουσικά σύνολα και πολιτιστικοί οργανισμοί» –τόσο στο επίπεδο της επιτόπιας έρευνας όσο και σε αυτό της ανάλυσης και της σύνθεσης του πραγματολογικού υλικού– κινείται στο πλαίσιο μίας πολιτικο-οικονομικής διερεύνησης του υπό εξέταση θέματος, δίνοντας έμφαση στις έννοιες «πρακτική» (τη δημιουργική ένωση δομής και δραστηριότητας), «επιτέλεση» (την πρακτική που συνδέει τα δρώντα υποκείμενα μεταξύ τους, τους τελεστές με το κοινό μέσα από ιστορικά και πολιτισμικά καθορισμένες συμβάσεις έκφρασης και επικοινωνίας) και «δίκτυο» (τη διαπλοκή ομοειδών ή ετερογενών δομικών στοιχείων σε ενιαία σύνολα). Μέσα από την πυκνή περιγραφή, την ανάλυση λόγου και την ερμηνευτική και σημειωτική προσέγγιση γίνεται προσπάθεια μίας γενικής ανάδειξης του θέματος, ενώ στη συνέχεια παρουσιάζονται ειδικότερες μελέτες

περίπτωσης ως ενδεικτικά παραδείγματα: α) η περίπτωση του Ergon Ensemble, από τον μεταπτυχιακό φοιτητή Γιώργο Μανουσέλη, β) ο (εκ)παιδευτικός χαρακτήρας του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών από τη μεταπτυχιακή φοιτήτρια Εύα Φουρλάνου, γ) η μουσική ζωή σε μία επαρχιακή πόλη, την Καλαμάτα, από τον μεταπτυχιακό φοιτητή Διονύση Μαλλούχο και δ) το φαινόμενο της Λυρικής Σκηνής και η δημόσια εικόνα της στα χρόνια της κρίσης, από τον γράφοντα. Οι ανωτέρω διαστάσεις του ζητήματος που διερευνώνται στο εν λόγω επιστημονικό πρόγραμμα παρουσιάζονται διεξοδικά στα αντίστοιχα κείμενα του 26^{ου} τεύχους του μουσικολογικού περιοδικού *Πολυφωνία*. Αναλυτικότερα, οι προσεγγίσεις αυτές καλύπτουν και περιπτώσεις που συνομιλούν με τους δύο άλλους άξονες του έργου, τα «φεστιβάλ» και τη «μουσική εκπαίδευση», καθώς σχετικές φεστιβαλικές και εκπαιδευτικές διαστάσεις είναι εμφανείς σε όλα τα είδη μουσικών σχημάτων και πολιτιστικών οργανισμών που ερευνήθηκαν.

Η δεύτερη θεματική της έρευνας περιλαμβάνει τον χώρο της έντεχνης δυτικής μουσικής στην Ελλάδα που συνδέεται με συγκεκριμένους επιτελεστικούς και οργανωτικούς μουσικούς/πολιτισμικούς φορείς: τα μουσικά σύνολα και τους πολιτιστικούς οργανισμούς. Σε αρχικό επίπεδο παρουσιάστηκαν ορισμένες δυσκολίες που αφορούν στον εννοιολογικό προσδιορισμό του εν λόγω πεδίου, ιδιαίτερα σε συνάρτηση με τους όρους «θεσμός» (institution) και «οργανισμός» (organization) Έπειτα από εκτενή σχετική επισκόπηση και ανάλυση της διεθνούς βιβλιογραφίας επιλέχθηκε ο ειδικός όρος «οργανισμός», προκειμένου να αποφευχθεί, κατά το δυνατό, η ιστορική –θεωρητική και επιστημολογική– πολυσημία που συνδέεται με τους τρόπους χρήσης του γενικού όρου «θεσμός» στις κοινωνικές επιστήμες. Έτσι, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης θεματικής ο όρος «οργανισμός» καλύπτει ποικίλες οντότητες (φορείς, ενώσεις, οργανώσεις, εταιρείες, ομάδες, σχήματα και συλλογικότητες), οι οποίες έχουν διακριτούς στόχους, όρια και συμπεριφορές, σχηματοποιούνται σε δομές, παρουσιάζονται μέσα από δράσεις, αναπτύσσουν πρακτικές, μετέχουν στις αλλαγές, αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν δίκτυα έντεχνης δυτικής μουσικής.

Με δεδομένη τη μεγάλη ποσότητα πληροφοριών, η έρευνα περιορίστηκε στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας και της συμπρωτεύουσας. Ακόμα και εκεί, βέβαια, το πλήθος των φορέων είναι σημαντικό. Εντοπίστηκαν οντότητες οι οποίες έχουν ως κύρια ή δευτερεύουσα στόχευσή τους δράσεις έντεχνης δυτικής μουσικής. Σε πρώτο, γενικό επίπεδο, καταγράφηκαν πάνω από 60 οργανωμένοι πολιτιστικοί φορείς και έγινε προσπάθεια να αποτυπωθούν ορισμένες άτυπες οντότητες (κυρίως μουσικά σχήματα και ομάδες που δεν έχουν νομική υπόσταση ή συστηματική παρουσία στον χώρο). Ποσοτικά, οι περισσότεροι οργανισμοί είναι μεσαίου ή μικρού μεγέθους, ενώ οι μεγαλύτεροι είναι ελάχιστοι. Σε δεύτερο στάδιο, πραγματοποιήθηκε μία πιο ουσιαστική και σε βάθος διερεύνηση μεγαλύτερων και ευρύτερα γνωστών οργανισμών, όπως είναι ενδεικτικά η Εθνική Λυρική Σκηνή, η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, ο Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Αθηνών, ο Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Θεσσαλονίκης, η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, τα Μουσικά Σύνολα της δημόσιας τηλεόρασης (παλαιότερα ΕΡΤ, μετέπειτα ΝΕΡΙΤ), τα Μουσικά Σύνολα του Δήμου Αθηναίων, η Ορχήστρα των Χρωμάτων, η Καμεράτα κ.ά. Οι ανωτέρω φορείς αποτελούν οργανισμούς που δραστηριοποιούνται καλλιτεχνικά στην παραστασιακή επιτέλεση της έντεχνης δυτικής μουσικής και στηρίζονται πολιτικο-οικονομικά σε μία σύνθετη διοικητική, λειτουργική και διαχειριστική γραφειοκρατία. Ωστόσο, στον συγκεκριμένο άξονα του έργου δεν έχουν περιληφθεί φορείς που καλύπτονται από τους δύο άλλους άξονες (τα «μουσικά φεστιβάλ» και τη «μουσική εκπαίδευση»), μολονότι σχετικές φεστιβαλικές και εκπαιδευτικές διαστάσεις είναι εμφανείς σε όλα τα είδη των μουσικών σχημάτων και των αντίστοιχων οργανισμών.

Για τις ανάγκες της έρευνας δημιουργήθηκαν τρεις χρηστικές πληροφοριακές βάσεις, οι οποίες ανανεώνονται συνεχώς και αποτελούν πηγή για την ανάλυση και σύνθεση των επιμέρους δεδομένων. Η πρώτη αφορά στην καταγραφή και συνοπτική περιγραφή μουσικών συνόλων και πολιτιστικών οργανισμών. Η δεύτερη σε πρόσωπα-κλειδιά που δραστηριοποιούνται μέσω των φορέων ή κινούνται αυτόνομα στον χώρο της έντεχνης δυτικής μουσικής. Η τρίτη βάση συγκροτείται από ένα σώμα κειμένων (συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια, σημειώσεις

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πεδίου, διαδικτυακές αναφορές, δημοσιογραφικά άρθρα, σχόλια περιοδικών, κριτικές, επιστημονικές εργασίες κ.λπ.), τα οποία έχουν προέλθει είτε από την πρωτογενή έρευνα είτε από δευτερογενή αναζήτηση.

Μολονότι για μία τριακονταετία περίπου –από την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ έως και τα χρόνια λίγο μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες– επικρατούσαν σχετικά σταθερές συνθήκες όσον αφορά στην πολιτιστική πολιτική και την οικονομική διαχείριση του μουσικού πολιτισμού, ο χώρος της έντεχνης δυτικής μουσικής έχει μετασηματιστεί σε σημαντικό βαθμό στην Ελλάδα της πολιτισμικής, κοινωνικής και οικονομικής κρίσης. Στο περιβάλλον της παγκοσμιοποιημένης ατομοκεντρικής και οικονομοκεντρικής οργάνωσης της ευρύτερης κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής πραγματικότητας, η κρίση επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τον τομέα του πολιτισμού. Η έννοια «γεγονός» –κατά Badiou (2007)– μπορεί να περιγράψει και ως έναν βαθμό να ερμηνεύσει το φαινόμενο της κρίσης. Όπως το «γεγονός» έτσι και η «κρίση» είναι κάτι αναπάντεχο, ακαθόριστο, απρόβλεπτο, αλλά τόσο σημαντικό που διαταράσσει την υπάρχουσα κατάσταση, έρχεται σε αντιδιαστολή με τις έξεις, τις προδιαθέσεις και τους κανόνες του ιδιοσυγκρασιακού και συστημικού πεδίου –του «habitus» κατά Bourdieu (1990)– και οδηγεί σε ριζικές αλλαγές, νέες κατευθύνσεις, θραύσεις του κατεστημένου και μετασηματισμούς των πολιτισμικών πρακτικών και δικτύων. Οι αμφίσημες πρακτικές και τα αναδυόμενα δίκτυα αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό στον χώρο της έντεχνης δυτικής μουσικής κατά την περίοδο της ελληνικής κρίσης. Οι οικονομικές παράμετροι της κρίσης στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια επηρέασαν τόσο τη λειτουργική διαχείριση των φορέων όσο και τον καλλιτεχνικό σχεδιασμό και την παρουσία τους. Η δημόσια εικόνα των πολιτιστικών φορέων στην περίοδο της κρίσης κινείται στο πλαίσιο του μετασηματισμού τους προς μία επιχειρησιακή λογική επικοινωνιακής προώθησης, συμβατικής ανταποδοτικότητας και οικονομοτεχνικής ισορροπίας που συνδυάζει τα δύο άκρα του μουσικού φαινομένου: τη μουσική ως «σοβαρή-υψηλή τέχνη» και τη μουσική ως «μαζική-λαϊκή ψυχαγωγία». Αυτό αποτελεί ένα παράδοξο της σύγχρονης κοινωνίας και του μεταμοντέρνου τρόπου ζωής και έχει προφανώς επηρεάσει την οργάνωση και λειτουργία των μουσικών σχημάτων και των πολιτιστικών οργανισμών.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η διαμόρφωση της πολιτικής του πολιτισμού αποτελούσε αντικείμενο διαφορετικών αντιμετωπίσεων και βρίσκονταν σχεδόν πάντα σε συσχέτιση με τη γενικότερη κυβερνητική λογική. Κατά καιρούς έχουν γίνει κριτικές, είτε προς τη μία είτε προς την άλλη κατεύθυνση, σχολιάζοντας όχι μόνο τα ευρύτερα προβλήματα αλλά και τις διαδικασίες της χρηματοδότησης των φορέων. Η θολή, ασαφής, κάποιες φορές ίσως και ασύμμετρη, «υβριδική» συνεργασία ανάμεσα στον δημόσιο τομέα και την ιδιωτική πρωτοβουλία στον χώρο των οικονομικών των τεχνών και του πολιτισμού είναι γεγονός. Πάντως, η σύμπραξη αυτών των δύο δυνάμεων φαίνεται να αποτελεί επιλογή που προωθείται κεντρικά σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και των επιμέρους κρατών της, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Η ατζέντα του νέου, πολύμορφου ευρωπαϊκού προγράμματος με τίτλο «Δημιουργική Ευρώπη» (Creative Europe), οι δράσεις του οποίου έχουν ξεκινήσει να υλοποιούνται και προβλέπεται να διαρκέσουν έως το 2020 ή και παραπέρα, κινείται προς αυτή την κατεύθυνση και επιβεβαιώνει την αμοιβαία εξάρτηση ανάμεσα σε οικονομία και πολιτισμό, καθώς επίσης τις ιδεολογικές τοποθετήσεις και τις πολιτικές απαντήσεις στο υπό εξέταση θέμα, υπογραμμίζοντας τις συνδέσεις με τη φιλελεύθερη εμπορευματική φιλοσοφία της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας, της ανταγωνιστικότητας, της ανάπτυξης και της βιωσιμότητας.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της συγκεκριμένης δράσης είναι δυνατό να αποτελέσει πιλότο για περαιτέρω επιστημονικές προσπάθειες στον ευρύτερο τομέα της μουσικής και του πολιτισμού στη σύγχρονη Ελλάδα. Χρειάζεται, ωστόσο, να γίνουν περισσότερες και σε μεγαλύτερο βάθος μελέτες για ειδικότερες περιπτώσεις που αφορούν φορείς και θεσμούς, πρόσωπα και δίκτυα, δομές και πρακτικές στον χώρο, προκειμένου να σχηματιστεί μία ολοκληρωμένη εικόνα του ζητήματος. Όσον αφορά στο θεωρητικό πλαίσιο του έργου, αυτό είναι δυνατό να εμπνεύσει τόσο τους ιστορικούς μουσικολόγους όσο και τους εθνομουσικολόγους προς μία συστηματικότερη ανταλλαγή εργαλείων και πρακτικών, ιδεών και αναστοχασμών για την έρευνα και την ανάλυση ενός κοινού αντικειμένου: της έντεχνης δυτικής μουσικής.

Τα μουσικά σύνολα και οι πολιτιστικοί φορείς της έντεχνης δυτικής μουσικής στην Ελλάδα, στην Ευρώπη αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο βρίσκονται σε διαδικασία διαρκούς αναπροσαρμογής στις νέες συνθήκες. Αν δεν περιορίσουμε το φαινόμενο της κρίσης απλά στις οικονομικές μεταλλαγές και δυσχέρειες των τελευταίων ετών στην Ελλάδα, αποτελεί κοινό τόπο –και προέκυψε μέσα από την έρευνα του προγράμματος– ότι οι οργανισμοί που συνδέονται με τον πολιτισμό, ειδικότερα με τη μουσική και, συγκεκριμένα, με την έντεχνη δυτική μουσική δεν βρίσκονται σε κρίση μόνο για αυτό το συγκεκριμένο διάστημα (2008-2014). Από την άλλη μεριά, όμως, και με αφετηρία την έρευνα για την έντεχνη δυτική μουσική στην Ελλάδα της κρίσης, φαίνεται ότι τόσο η «κρίση» όσο και η «έντεχνη δυτική μουσική» είναι δυνατόν να αποτελέσουν οχήματα προκειμένου να ξαναδούμε με αναστοχαστικό και αναθεωρητικό τρόπο ζητήματα όπως η σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή μουσική και πολιτισμική ταυτότητα, οι φορείς και η πολιτική οικονομία της μουσικής και του πολιτισμού, καθώς και η εν γένει παρουσία της έντεχνης δυτικής μουσικής στο πλαίσιο της μεταμοντέρνας, παγκοσμιοποιημένης πολιτισμικής πραγματικότητας.

Ο Jacques Attali (1985: 11) στο γνωστό δοκίμιό του για τον θόρυβο και την πολιτική οικονομία της μουσικής απευθύνει το κρίσιμο ερώτημα: «Μπορούμε να ακροαστούμε την κρίση της κοινωνίας μέσα από την κρίση της μουσικής;» Εξηγεί, λοιπόν, τους τρόπους με τους οποίους «ένας θόρυβος, ή ακόμα και μία μουσική, μπορούν να καταστρέψουν μία κοινωνική τάξη και να την αντικαταστήσουν με μία άλλη» (Attali 1985: 33). Και συνεχίζει: «Αλλά αυτή η τάξη μέσω του θορύβου δεν γεννιέται χωρίς κρίση. [...] Ο θόρυβος παράγει πραγματικά τάξη όταν μπορεί να συγκεντρώσει μία νέα κρίση θυσίας σε ένα μοναδικό σημείο, σε μία καταστροφή, προκειμένου να ξεπεράσει την παλαιότερη βιαιότητα και να αναδημιουργήσει ένα σύστημα διαφορών σε ένα άλλο επίπεδο οργάνωσης. [...] Με άλλα λόγια, η καταστροφή εμπεριέχεται στην τάξη, όπως η κρίση εμπεριέχεται στην ανάπτυξη» (Attali 1985: 34).

Βιβλιογραφία

- Attali, Jacques. 1985. *Noise: The Political Economy of Music*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Badiou, Alain. 2007. *Being and Event* (μτφρ. Oliver Feltham). London: Continuum.
- Blacking, John. 1973. *How Musical is Man?* Seattle: University of Washington Press.
- Bourdieu, Pierre. 1990. *The Logic of Practice* (μτφρ. Richard Nice). Stanford: Stanford University Press.
- Cook, Nicholas. 1998. *Music: A Very Short Introduction*. Oxford και New York: Oxford University Press.
- Goehr, Lydia. 1992. *The Imaginary Museum of Musical Works: An Essay in the Philosophy of Music*. Oxford: Clarendon Press.
- Horkheimer, Max και Theodor W. Adorno. 1972. *Dialectic of Enlightenment*. New York: Herder & Herder.
- Johnson, Julian. 2002. *Who Needs Classical Music? Cultural Choice and Musical Value*. New York: Oxford University Press.
- Nooshin, Laudan (επιμ.). 2014. *The Ethnomusicology of Western Art Music*. London και New York:: Routledge.
- Small, Christopher. 1998. *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Hanover: Wesleyan University Press.
- Titon, Jeff Todd. 1997. "Knowing Fieldwork". Στο: Gregory F. Barz και Timothy J. Cooley (επιμ.), *Shadows in the Field: New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology*. New York: Oxford University Press. 87-100.

Κατερίνα Λεβίδου

Φεστιβάλ

Εισαγωγή – Μεθοδολογική τοποθέτηση

Αναφορικά με τον τρίτο ερευνητικό άξονα του έργου, το εγχείρημα της σύγκλισης της ιστορικής μουσικολογίας και της εθνομουσικολογίας (ειδικότερα εκείνης που χαρακτηρίζεται από έναν ανθρωπολογικό προσανατολισμό) υπηρετείται καταρχάς από την ίδια την επιλογή του θέματος, δηλαδή του χώρου των φεστιβάλ.¹ Παρά την σημαντική συμβολή των φεστιβάλ στη μουσική ζωή όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και διεθνώς, η ανάδειξή τους ως πεδίου έρευνας για την έντεχνη δυτική μουσική αποτελεί οπωσδήποτε μία ασυνήθιστη επιλογή τόσο για τους ιστορικούς μουσικολόγους όσο και για τους εθνομουσικολόγους.² Σχετικά με τους πρώτους, ειδικό ενδιαφέρον των οποίων αποτελεί κατεξοχήν η έντεχνη δυτική μουσική, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διεύρυνση του ερευνητικού αντικειμένου των μουσικολογικών μελετών στο πλαίσιο των εξελίξεων που έλαβαν χώρα στα τέλη του 20ού αιώνα στο όνομα της λεγόμενης «νέας» και στη συνέχεια της λεγόμενης «κριτικής» μουσικολογίας οπωσδήποτε ενθαρρύνει την ανάλυση εκείνων των εκφάνσεων της μουσικής ζωής που έχουν επιτελεστικό χαρακτήρα.³ Παρ' όλα αυτά, σπανίζουν οι συστηματικές μελέτες αφιερωμένες σε φεστιβάλ

¹ Κάποιοι προβληματισμοί αναφορικά με την οριοθέτηση των «φεστιβάλ» εν γένει καθώς και ειδικότερα ζητήματα που αφορούν στην υιοθέτηση του όρου στην σύγχρονη Ελλάδα εκτίθενται στο Λεβίδου (2015: 129-132).

² Θα πρέπει να αναφερθούν κάποιες εξαιρέσεις: Στον χώρο της ιστορικής μουσικολογίας, μία μελέτη για το περίφημο φεστιβάλ BBC Proms (Doctor, Wright και Kenyon 2007) και, στον ελλαδικό χώρο, η ανάδειξη του ρόλου του τουρισμού, ήδη από την δεκαετία του 1950, για την δημιουργία και προώθηση των φεστιβάλ από την Καίτη Ρωμανού (2006: 236-237, 249-252). Από την πλευρά της ψυχολογίας της μουσικής, έχουν γίνει μελέτες με αναφορά στην συμπεριφορά του κοινού (Pitts και Spencer 2007, Pitts 2005), ενώ από την οπτική της εθνομουσικολογίας έχει δοθεί έμφαση, μεταξύ άλλων, στην καλλιέργεια της αίσθησης του «ανήκειν» σε κάποια κοινωνική τάξη μέσω των συνθηκών παρακολούθησης ενός φεστιβάλ μουσικής δωματίου (Brennan 1999), καθώς επίσης και έχει γίνει αναφορά σε ζητήματα μετασχηματισμού της κλασικής μουσικής ως πολιτισμικής πρακτικής, ειδικότερα σε σχέση με θέματα κοσμοπολιτισμού (Usner 2011).

³ Σχετικά με την λεγόμενη «νέα» και την «κριτική» μουσικολογία βλ. Beard and Cloag (2005: 28-29 και 92-93).

όπου συμπεριλαμβάνεται η λεγόμενη «κλασική» μουσική, κυρίως λόγω του φαινομενικά περιθωριακού ρόλου των φεστιβάλ στις μουσικές εξελίξεις (εικόνα η οποία καταρρίπτεται από τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας), αλλά και του πρόσκαιρου και ευμετάβλητου χαρακτήρα των διοργανώσεων. Από την άλλη, ομοίως διστακτικοί εμφανίζονται και οι εθνομουσικολόγοι, καθώς τα βήματα που έχουν γίνει για τη μελέτη εκφάνσεων της μουσικής ζωής που αφορούν στην έντεχνη δυτική μουσική είναι ακόμα δειλά σε σχέση με αυτόν τον τομέα μουσικής δραστηριοποίησης.⁴

Τα φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής, ωστόσο, αναδεικνύονται ως γόνιμο έδαφος για συνδυαστική διερεύνηση μουσικών διεργασιών, όπου η ιστοριογραφία και η εθνογραφία αλληλοδιαπλέκονται και αλληλοσυμπληρώνονται, στοχεύοντας σε μία κατά το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή και εις βάθος ανάλυση τέτοιου είδους διοργανώσεων, καθώς και στην ερμηνεία του φαινομένου της εξάπλωσης αυτού του θεσμού εν καιρώ κρίσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έρευνα του συγκεκριμένου αντικειμένου κατέδειξε την αναγκαιότητα συνυπολογισμού του ρόλου που διαδραματίζουν τόσο οι μουσικοί, όσο και το ακροατήριο, καθώς και οι διάφοροι εμπλεκόμενοι στην εκάστοτε διοργάνωση. Ομοίως, κρίσιμη είναι και η ανάδειξη και ανάλυση ενός πολυσύνθετου πολιτισμικού πλέγματος το οποίο προκύπτει από την συνάντηση των κουλτούρων της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας, των μεγάλων αστικών κέντρων – που μπορεί να εκπροσωπούνται από τους συμμετέχοντες μουσικούς και τους διοργανωτές – καθώς και της ευρωπαϊκής ή και θα λέγαμε της διεθνούς κοινότητας, την οποία αντιπροσωπεύει ουσιαστικά η έντεχνη δυτική μουσική. Η εθνογραφική μέθοδος και η συλλογή πληροφοριών μέσω συμμετοχικής παρατήρησης, συνεντεύξεων, ερωτηματολογίων και οπτικοακουστικής απεικόνισης αποτελούν ανεκτίμητα εργαλεία που συμπληρώνουν την ιστοριογραφική προσέγγιση, καθώς δίνουν πρόσβαση σε πληροφορίες που δεν είναι διαθέσιμες μέσω αμιγώς ιστοριογραφικών μεθόδων. Ταυτόχρονα, οι έννοιες της πρακτικής, της επιτέλεσης, του *habitus*, καθώς και αυτή των δικτύων, που υιοθετούνται από το παρόν ερευνητικό έργο στο σύνολό

⁴ Για μία συστηματική προσέγγιση της έντεχνης δυτικής μουσικής γενικότερα από εθνομουσικολογικής σκοπιάς βλ. Nooshin 2014.

του, κρίνονται οι πλέον κατάλληλες για την διεξοδική μελέτη και κατανόηση των ποικίλων διαστάσεων και των σύνθετων λειτουργιών που χαρακτηρίζουν τον κόσμο των φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής.⁵

Το περιεχόμενο της έρευνας

Πέραν του γόνιμου εδάφους που προσφέρουν τα φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής για τη σύγκλιση και από κοινού ανάπτυξη ιστοριογραφικών και εθνομουσικολογικών προσεγγίσεων, η επιλογή του εν λόγω ερευνητικού αντικειμένου προέκυψε σε μεγάλο βαθμό από την ιδιαιτερότητα της επίδρασης που είχε η οικονομική και κοινωνικο-πολιτισμική κρίση των τελευταίων ετών στον συγκεκριμένο χώρο μουσικής δραστηριότητας. Η εικόνα άνθισης που παρουσιάζει η συγκεκριμένη πτυχή της ελληνικής μουσικής ζωής μάς παροτρύνει να κάνουμε λόγο για ένα κύμα δημιουργικότητας το οποίο ανθίσταται στις ευρύτερες (δυσμενείς για τον πολιτισμό) συνθήκες, εάν δεν πηγάζει εν μέρει από αυτές. Πρόκειται για ένα φαινόμενο το οποίο χρήζει όχι μόνο καταγραφής αλλά και ανάλυσης και ερμηνείας, καθώς τίθενται ερωτήματα για την σύνδεση ή όχι του ιδιαίτερου χαρακτήρα και συγκεκριμένων πτυχών του θεσμού των φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής με την βιωσιμότητά τους.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκε σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αφορούσε την καταγραφή της συνολικής εικόνας του φαινομένου μέσω της δημιουργίας ενός φεστιβαλικού «χάρτη» με επίκεντρο πάντα την έντεχνη δυτική μουσική. Τα αποτελέσματα της καταγραφής αυτής δημοσιεύονται στο 26ο τεύχος του μουσικολογικού περιοδικού *Πολυφωνία* με τη μορφή ενός σχολιασμένου ενδεικτικού καταλόγου 91 φεστιβάλ που διοργανώθηκαν τουλάχιστον μία φορά από το 2008 έως σήμερα, στο πρόγραμμα των οποίων περιλαμβάνεται τουλάχιστον μία συναυλία έντεχνης δυτικής μουσικής (με το ρεπερτόριο να εκτείνεται έως την σύγχρονη πειραματική μουσική) (Λεβίδου και Βάββα 2015). Αξίζει να σημειωθεί ότι η δυσκολία του

⁵ Βλ. Κάβουρας (2015: 7-64, ιδιαιτέρως 40-45).

εγχειρήματος (η οποία αφορά κυρίως στον εντοπισμό τους, καθώς δεν υπάρχει επίσημη καταγραφή τέτοιων φεστιβάλ) καταδεικνύεται επιπρόσθετα από το γεγονός ότι από τη στιγμή της κατάθεσης του παραρτήματος προς δημοσίευση έχω εντοπίσει κάποια επιπλέον φεστιβάλ, τα οποία συμπεριλαμβάνονται στον ενημερωμένο κατάλογο που δημοσιεύεται στον παρόντα τόμο. Ένα επιπρόσθετο στοιχείο που πρέπει να επισημανθεί είναι ο προσδιορισμός του ρόλου της έντεχνης δυτικής μουσικής στα καταγεγραμμένα φεστιβάλ. Η παρουσία της έντεχνης δυτικής μουσικής σε αυτά τα φεστιβάλ μπορεί να είναι περιστασιακή (όπως, για παράδειγμα, στο Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου), ή μπορεί να είναι τόσο συχνή ώστε να προσδίνει έναν χαρακτήρα εξειδίκευσης της διοργάνωσης στο ρεπερτόριο αυτό (όπως, λόγου χάριν, στην περίπτωση του Φεστιβάλ Ναυπλίου) και αυτό παρά το γεγονός ότι η μίξη με άλλα είδη μουσικής σε τουλάχιστον μία συναυλία αυτών των φεστιβάλ απαντάται ολοένα και συχνότερα. Η δεύτερη κατηγορία φεστιβάλ αποτέλεσε αντικείμενο εστίασης της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, δηλαδή μέσω της εμβάθυνσης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μελέτης, ειδικότερα στο Φεστιβάλ Ναυπλίου, στο Φεστιβάλ Κυκλάδων (στην Σύρο), στο φεστιβάλ Mani-Sonnenlink στην Δυτική Μάνη και στο Serenata Kriti στην Κρήτη μέσω επιτόπιας έρευνας κατά το έτος 2014. Θα περιοριστώ σε μία συνοπτική αναφορά των αποτελεσμάτων της έρευνας, καθώς μία εκτενέστερη αναφορά στις περιπτώσεις αυτές έχει δημοσιευθεί πρόσφατα (Λεβίδου 2015). Συγκεκριμένα, η έρευνα ανέδειξε κάποιους καίριους παράγοντες που σχετίζονται με την βιωσιμότητα των φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής: Πρώτον, τον βαθμό ενσωμάτωσης των διοργανώσεων στην τοπική κοινωνία – όπου υπεισέρχονται ζητήματα ταυτότητας (με συνάντηση του τοπικού, του ελληνικού και του ευρωπαϊκού ή διεθνούς στοιχείου), αλλά και ο οικονομικός παράγοντας, μέσω της σύνδεσης με τον τουρισμό. Δεύτερον, αναδείχθηκε ο ρόλος κάποιων αξιών που βοηθούν στην υπέρβαση του σκοπέλου της οικονομικής δυσπραγίας. Ειδικότερα, επιβεβαιώθηκε η σημασία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (με αναφορά, για παράδειγμα, στους διοργανωτές και τους μουσικούς αλλά και στην εξάπλωση του φαινομένου του εθελοντισμού) καθώς και ο ρόλος των μουσικών δικτύων. Τα φεστιβάλ επομένως

δεν εμφανίζονται ως γόνιμο έδαφος για την αποκόμιση οικονομικού οφέλους, αλλά ως χώρος συγκέντρωσης και εξαργύρωσης «μουσικού κεφαλαίου», ένας όρος τον οποίο εισήγαγε ο Stephen Cottrell και ο οποίος αναφέρεται στην επιθυμία του μουσικού να συμμετάσχει σε ένα μουσικό γεγονός καθώς και την αποτίμηση της αξίας αυτής της συμμετοχής στην προσπάθειά του να εδραιώσει τη φήμη του ή το μουσικό του προφίλ (Cottrell 2002, 2004).

Προοπτικές

Κλείνοντας αυτήν την συνοπτική παρουσίαση της έρευνας, θα αναφερθώ στις προοπτικές περαιτέρω διερεύνησης του θέματος. Η ανάλυση του πολυσύνθετου χώρου των φεστιβάλ απαιτεί οπωσδήποτε μακροχρόνια ενασχόληση με το αντικείμενο. Παρότι το χρονικό διάστημα το οποίο είχαμε στη διάθεσή μας στο πλαίσιο του παρόντος ερευνητικού προγράμματος επέτρεψε την άντληση σημαντικών συμπερασμάτων, απαιτείται βεβαίως συνέχιση της συστηματικής εξέτασης όχι μόνο των τεσσάρων φεστιβάλ στα οποία εστίασα ως ειδικές μελέτες περίπτωσης, αλλά και άλλων διοργανώσεων σε περισσότερες περιοχές της χώρας. Επιπλέον, σημαντικά αποτελέσματα θα αποκομίζαμε από την υιοθέτηση μίας συγκριτικής οπτικής τόσο συγχρονικού όσο και ιστορικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, σημαντικά αποτελέσματα θα προέκυπταν από τη σύγκριση της σημερινής φεστιβαλικής δραστηριότητας με το παρελθόν, ειδικότερα με την φεστιβαλική εικόνα στην μεταπολεμική Ελλάδα, κατά την περίοδο μετά την ένταξή της στην ΕΕ, και, κυρίως, στα χρόνια που προηγήθηκαν της παρούσας κρίσης. Τέλος, ιδιαίτερα επωφελής θα ήταν και μία συγχρονική συγκριτική μελέτη αφενός μεν με την εικόνα που παρουσιάζεται σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και ιδιαίτερα σε αυτές που έχουν πληγεί από την κρίση (όπως η Πορτογαλία και η Ισπανία), αφετέρου με τις εξελίξεις που σημειώνονται από το 2008 στα φεστιβάλ άλλων μουσικών ειδών στην Ελλάδα. Ευελπιστούμε επομένως ότι θα δημιουργηθούν ευνοϊκές συνθήκες για την επέκταση της έρευνας αναφορικά και με τους τρεις ερευνητικούς άξονες του ερευνητικού προγράμματος στο μέλλον.

Βιβλιογραφία

- Beard, David and Kenneth Gloag. 2005. *Musicology: The Key Concepts*. London and New York: Routledge.
- Brennan, Vicki L. 1999. "Chamber Music in the Barn: Tourism, Nostalgia, and the Reproduction of Social Class". *The World of Music* 41(3): 11-29.
- Cottrell, Stephen. 2002. "Music as Capital: Deputizing among London's Freelance Musicians". *British Journal of Ethnomusicology* 11(2): 61-80.
- _____. 2004. *Professional Music-Making in London: Ethnography and Experience*. London: Ashgate.
- Doctor, Jennifer R., David C. H. Wright και Nicholas Kenyon (επιμ.). 2007. *The Proms: A New History*. Λονδίνο: Thames & Hudson.
- Nooshin, Laudan (επιμ.). 2014. *The Ethnomusicology of Western Art Music*. New York: Routledge.
- Pitts, Stephanie E. 2005. "What Makes an Audience: Investigating the Roles and Experiences of Attendance at a Chamber Music Festival". *Music and Letters* 86(2): 257-269.
- Pitts, Stephanie E. και Christopher P. Spencer. 2007. "Loyalty and Longevity in Audience Listening: Investigating Experiences of Attendance at a Chamber Music Festival". *Music and Letters* 89(2): 227-238.
- Usner, Eric Martin. 2011. "'The Condition of Mozart': Mozart Year 2006 and the New Vienna". *Ethnomusicology Forum* 20(3): 413-442.
- Κάβουρας, Παύλος. 2015. "Η έντεχνη δυτική μουσική στην περίοδο της κρίσης: Μια διεπιστημονική μελέτη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης". *Πολυφωνία* 26: 7-64.
- Λεβίδου, Κατερίνα. 2015. "Επιβιώνοντας στην κρίση: Θερινά φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής στη σύγχρονη Ελλάδα". *Πολυφωνία* 26: 124-155.

- Λεβίδου, Κατερίνα και Γεωργία Βάββα. 2015. “Φεστιβάλ με έντεχνη δυτική μουσική στην Ελλάδα, από το 2008 έως σήμερα (ενδεικτικός κατάλογος)”. *Πολυφωνία* 26: 224-245.
- Ρωμανού, Καίτη. 2006. *Έντεχνη ελληνική μουσική στους νεότερους χρόνους*. Αθήνα: Κουλτούρα.

Jim Samson

Music in crisis: Key terms and concepts

The hard bit is the rock-face research, and I did very little of that in relation to the present project. The detailed findings of the project team are presented elsewhere in this report, and I will confine my own contribution to some thoughts about how useful generalizations might be enabled by drawing on wider theoretical perspectives. Some of these thoughts were expressed to the team informally, but it may be worth trying to order them here by invoking a handful of key terms and concepts. Several of these have already informed the research of the project team, but they might also be helpful in a prescriptive way, should there be further outputs, or indeed further research. Where it seems useful, I will also draw on relevant comparators beyond Greece.

Practices

Since classical music is a cultural practice, it may be useful to begin by scrutinizing the term 'practice'. I will consider two positions on a practice, one fashionable, the other less so. They are not incompatible, but focus on rather different things. According to the sociologist Pierre Bourdieu, all practices, including cultural practices, are *a priori* political; in other words, they are power-impregnated.¹ This is the fashionable position. Practices are political, according to Bourdieu, because the social spaces, or 'fields', to use his terminology, that are generated by practices establish institutions, rules, schemes of domination, legitimate opinions, and so on. And because these fields tend towards an autonomous status, practitioners tend to legitimate the forms and beliefs of the field as though they are self-evident; they become a kind of 'second nature', to borrow a term from Adorno.²

¹ There is a voluminous bibliography, but a good starting-point is Bourdieu 1989.

² The dialectic of history and nature is discussed extensively in Paddison 1997.

My second perspective on a practice comes from the moral philosopher Alasdair MacIntyre, specifically his book *After Virtue*, which is really an essay in neo-Aristotelian ethics (MacIntyre 1981). This is the less fashionable position, and it has to be conceded that some philosophers regard MacIntyre as somewhat akin to a ranting Old Testament prophet. But I think he has important things to say. For Aristotle, without virtues you will not flourish, or in modern terms, you will not achieve a sense of personal authenticity. Now MacIntyre reworks the Aristotelian position on virtues a bit by arguing that they are embedded in specific, historically grounded, social practices, but he still stresses the moral goods inherent in these practices, and he sees them as internal goods; in other words right actions are not instrumental or utilitarian but are determined by the ethos of the practice. Thus for MacIntyre the interests of a practice potentially diverge from those of the institutions that house it and may indeed have been originally generated by it. Institutions do not have an ethos; that may be one thing we can all agree on.

I suggest that these two very different positions on a practice might provide a framework for considering some of the findings of the present project. Whichever position we adopt, a focus on practices promotes the locality (what were musicians doing in this or that place at this or that time?) as opposed to the grand narrative. Big historical periods become less interesting to us, if they exist at all in any meaningful way (did women have a 'Middle Ages'? Did Muslims?). Conversely, 'ahistorical' repertoires invite historical treatment (to continue the 'Middle Ages' theme, why do music histories present plainchant systematically rather than historically?). To reiterate, we focus on the locality.

Now Bourdieu encourages this reorientation by directing our attention to the initiation and dissemination of cultural practices, as also of ideas. In relation to the present project, for example, the Bourdieu position might encourage us to see a dialectical relation between innovation (the transformative role of agents) and inertia (the power of institutions) in one particular place and at one particular time. Probably it is a genuine dialectic, in the sense that politically powerful people create agendas, these become reified in institutions, and that in turn provokes new

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

agendas. Different aspects of the Athens project reveal different facets of this. Thus, inertia seems to have been foregrounded in the field of education, while individual initiative seems to ride high in festivals. The dialectic operates in both cases, but both the pace and the emphasis are significantly different in each. Geography may also play a role. If cultural traditions are deep-rooted (classical music in Germany) the dialectic will favour inertia. If there are shallow roots (classical music in Greece) agency will be foregrounded. Even a cursory glance at music history in Greece emphasizes the role of individual inspirers, of agents, and of local politics not just in building institutions but also in dictating styles.

I have encountered more extreme examples of the 'Greek case' in my work on music elsewhere in southeastern Europe. They might stand as a kind of warning. Consider two countries where classical music is (relatively speaking) in its infancy: Albania and the Former Yugoslav Republic of Macedonia. Present-day musical life in both countries owes an enormous amount to a small handful of dynamic personalities, men (invariably men) who have the necessary charisma and energy, and almost by definition the ego, to motivate others and to make things happen. Such men set the agendas for change and development, and they are not without vested interests. Typically, they will be encircled by younger colleagues, who work under clear instruction, and derive enormous benefit from so doing, but who have little opportunity to influence the general direction of change and to develop a capacity for independent thought and action. There are pros and cons, but above all there is volatility. On one hand, politicians recognize the considerable kudos attached to the institutions of classical music, especially symphony orchestras; consider the status of symphony orchestras in both these countries, as also in Kosovo, in Republika Srpska, Bosnia, and North Cyprus. Is there a similar political resonance to the Megaron in Athens? On the other hand, there is the draw of populist agendas. High-profile cultural projects in Albania and the Former Yugoslav Republic of Macedonia can be thwarted by a change of government, whose representatives may simply decide that classical music is not the voice of the people. And this, be it noted, has also happened in Greece.

The McIntyre position likewise speaks to the findings of the project. Thus, the team notes that several Greek musicians have been prepared to continue their activities without funding; the quest for personal authenticity within the practice, in other words, is at odds with political and economic realities. And one might cite too the finding that despite the bleak employment prospects for students of classical music, the intake of students has increased rather than decreased since the economic crisis. Or the fact that many of the singers affiliated to the Greek National Opera have resisted attempts to court popularity by taking the opera to the streets, a pet project of the current Director. What such cases emphasize is that cultural practices are not exclusively political. They have an ethos. Practitioners, in short, will seek a sense of personal authenticity in ways that are often at odds with the politics of culture and with the demands of institutions.

Institutions

If we spotlight institutions, we focus on just one corner of Bourdieu's 'field' or social space. But it is an important corner, and it has been illuminated by a corpus of so-called 'neo-institutional theory' associated especially with Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio (1991).³ It is all the more relevant to the Athens project because these authors analyze interactive relationships between the various institutions in a 'field' in explicitly economic terms. Thus, the institutions of classical music in Greece may be deemed to have acquired 'varying degrees of legal, moral, and customary force because they proved well suited for contextualizing organizational claims of legitimacy' (Smith 2015). It is worth drawing attention to the source of this quotation. Kenneth Owen Smith's study of the structures of musical life in Cyprus represents a rare attempt to apply neo-institutional theory to the field of classical music, and it is all the more germane to our project given the close links between Greece and Cyprus, and given too that it includes some discussion of the economic crisis. This is surely a parallel worth exploring.

³ See also Scott 2008.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Smith identifies several 'pillar' criteria of legitimation in his study, some of which might be felt to overlap with putative criteria in Greece, while others are clearly particular to Cyprus. But the point is not to look for overlaps, but to encourage a parallel exercise for Greece. If we seek to identify criteria for legitimation –and economics holds the key to this– we enable the Athens project to transcend mere data collection. And if we do so 'before and after' the economic crisis, we may be in a position to explicate the effects of that crisis more fully. I will give one simple example. Let us hypothesize that Western art music acts as the reference point for musical education and musical excellence in Greece. That, indeed, is one of Smith's 'pillar' criteria of legitimation in Cyprus. I will leave the questions hanging as to Greece. Do the findings of the project confirm our hypothesis? If so, how and when did this 'pillar' become established? Is it still in place today in the wake of the crisis? And if not, is its demise attributable to the crisis or to other changes in Greek society, for example the cumulative effects of European imperatives flowing from accession to the EU?

The EU accession bears on another of Smith's criteria: 'that musical organizations acquire legitimacy through strategic personal relationships and public presences, which in turn constitute *a priori* determinants of value'. We might wish to test this in the Greek case, again before and after the crisis, and again in relation to the bigger theme of Europe, given that the official cultural voice of the Council of Europe will certainly balk at this particular criterion. It begs the question of a space between 'Greece' and 'Europe', as though they are indeed separable, and it comes complete with all the familiar paradoxes of modern Greece supposedly failing to live up to European standards, given that those standards were forged from a 'European' construction of ancient Greece. If Greece really is falling short here, the crisis may prove to be no more than a fall guy. Several team members have commented that it is all too easy to blame the crisis for more endemic problems in the institutions.

Events

At the heart of our project lurks a bigger question about events. Can the event disrupt the flow of history? Can it break down historical narratives, counter putative plots? The primary theorist of the event is Alain Badiou (1988). Events occur at moments of maximal stress; they spring from the ‘void’ that Badiou identifies when conventional power is no longer able to police the anarchic multiplicities inherent in any situation. An event, as Badiou understands it, exceeds its context. The sense of this is that events stand outside, and cannot be explained by, an existing social ontology. Events, in other words, involve some sort of exceptional rupture with the status quo, usually occurring in a context where prevailing values have been at least temporarily neutralized. The flow is arrested, and in the space left available (Badiou’s ‘evental site’) something new is enabled. The evental site is located at the edge of the void, outside the normal ‘state of the situation’ as between centre and margin, included and excluded, and it is this location that enables a reversal, a transformation within the structure.

Several cultural historians (among them Derek Attridge) have drawn, often fairly loosely, on Badiou’s ideas (Attridge 2003). And I have done so myself in some of my work on music in southeastern Europe, picking up especially on Badiou’s insight that events transform subjectivities (Samson 2013). The (relatively) recent history of violence in this region might indeed be understood as an event series that has been directly interventionist in music history, impinging on the beliefs, options and actions of musicians, and transforming their understanding of their practice. With this in mind, I have looked at Kosovo and Sarajevo in particular, and more recently at Abkhazia, charting not just the disruptions to structures, the direct effect on the livelihoods of musicians, and the transformative influence on musical tastes, but also the transformation of subjectivities.

Now in principle an economic crisis can constitute an event. And a similarly ‘thick’ analysis of effects should be possible. I leave open the extent to which fieldwork of the kind employed in this project is able to address issues of subjectivity. But I

want to address one related topic that emerges directly from the transformative power of the event, and has proved relevant to my research in the wider region. I refer to the capacity of the event to separate generations. The suggestion is that precisely at moments of extremity, of maximal stress, of dramatic change, even of reversal, young people will be provoked into finding common cause with their coevals, and that this will override, if not directly oppose, inherited values. Several commentators have addressed this question in relation to the First World War, and one has dealt with it in relation to the emergence of a 'youth culture' in Russia (Fussell 2000, Lovell 2008). I am not clear myself how much can be said about this in relation to the present project. Certainly there are significant findings in relation to classical music audiences in Kosovo and some other parts of southeastern Europe. I leave the question open.

Causes

My very brief endnote returns me in a way to my starting point in cultural practices. To consider the impact of an economic crisis on a cultural practice is to invoke one of the biggest questions of all: just what follows what, when we consider changes in politics, economics and culture? To study a single locality at a single moment in time, as we do in this project, is to be suspicious of easy answers, whether they stem from Karl Marx, Max Weber or Carl Dahlhaus. I tried to formulate something of this in my book on the Balkans, and it may be easiest simply to re-present it here. 'Where culture goes, after all, trade may follow stealthily; and so may politics. Conversely, where politics and trade go, culture may be dragged along behind. Just what follows what is moot. All options are possible, and all are in evidence in the Balkans' (Samson 2013: 663).

Bibliography

Attridge, Derek. 2003. *The Singularity of Literature*. London and New York: Routledge.

- Badiou, Alain. 1988. *L'être et l'événement*. Paris: Éditions du Seuil.
- Bourdieu, Pierre. 1989. "Social Space and Symbolic Power". *Sociological Theory* 7(1): 14-25.
- Fussell, Paul. 2000. *The Great War and Modern Memory*. Oxford: Oxford University Press.
- Lovell, Stephen. 2008. "From Genealogy to Generation: The Birth of Cohort Thinking in Russia". *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 9(3): 567-594.
- MacIntyre, Alasdair. 1981. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. London: Duckworth.
- Paddison, Max. 1997. *Adorno's Aesthetics of Music*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Powell, Walter W. and Paul Joseph DiMaggio (eds). 1991. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Samson, Jim. 2013. *Music in the Balkans*. Leiden and Boston: Brill.
- Scott, W. Richard. 2008. *Institutions and Organizations: Ideas and Interests*. London: Sage Publications.
- Smith, Kenneth Owen. 2015 (in press). "The Organizational Field of Art Music". In: Jim Samson and Nicoletta Demetriou (eds), *Music in Cyprus*. Aldershot: Ashgate.

Rachel Beckles Willson

A project in flux: Tracing lines, heterogeneities, and interactions

The project is a timely one in several senses, for it responds both to disciplinary developments in music studies and contiguous fields, as well as pressing questions outside the academic sphere. It is also challenging in several ways. To examine globally-networked processes in shifting states of generation and degeneration is not a simple task. Nor is it straightforward to grasp –without essentialising– the multiple ways that communities of people connect themselves with music, and how musical practices lead to the manifestation of certain institutions, products, and even persons (Butler 1993) –and not others. The project presents us, moreover, with fields of intersecting activities in a particularly heightened moment of political and economic change.

This intense flux, and the inherent complexities, invite us to consider models of relational thinking developed in the fields of anthropology and cultural geography. Tim Ingold, for instance, has put forward a case for understanding places and things in terms of gatherings of lines: to think about ‘things and people is to study the lines they are made of’ (Ingold 2007: 7). As he presents it, everything we perceive has come into being through trajectories that start (and finish) elsewhere, and these trajectories must be part of our enquiries. In earlier work he advanced a model of environmental incorporation. As he demonstrates in earlier work, to dwell, to work and to create are fundamentally entangled processes in which boundaries between who we are and what we do are fluid (Ingold 2000).

Although western art music has traditionally been approached through more aesthetically-focused lenses (that were developed, essentially, from within its own sphere), it is readily approachable through the categories of Ingold. But a further,

complementary strategy is offered by the more schematic work of Doreen Massey, whose seminal work has emphasised three angles in particular, namely heterogeneity, interaction, and temporality (2005). I introduce these here in relation to Ingold, and in the context of western art music.

Western art music embraces a range of practices such as playing and singing particular instruments and repertoire, performing to audiences in a range of places and styles, and accepting certain values. These are all acts of embodied *incorporation* (Ingold 2000). But they are various, contested, and subject to constant negotiation: the practice is thus *irreducibly heterogeneous* (Massey 2005).

Second, western art music can be understood as a product of diverse forces such as political and economic will, actors with necessary skills, and material conditions from buildings to instruments. These are lines of development, in Ingold's terms, that are *gathered* for use to recognise (2007). In Massey's terms, it is the *interaction* of these that produces something recognisable as Western art music. Third, western art music may become normalised and develop an apparently stable existence thanks to successful interactions; but it is under constant construction (and may decay). It is thus contingent on *processes over time*.

I use this short paper to reflect on ways that these angles can engage the main foci of the project –education, cultural institutions / ensembles, and festivals, and to offer examples from a different region, namely Palestine, both historically and in the current time.

Contested heterogeneities

In 1936, during their Mandate rule of Palestine, the British established a radio station called the Palestine Broadcasting Service. Air time was divided into slots for the three main languages spoken in Palestine –Arab, English and Hebrew– which were understood to map on to particular communities of people. As the music programming developed, categories emerged for discussion such as

‘European’, ‘English’, ‘Arabic’ and ‘Oriental’, each of which was politically charged, relating both to listeners and to performers.¹

Of interest here are ways in which the European category was handled. In early draft programmes, time-slots were designated as ‘European Records’, ‘European Relay’, outside ‘Broadcast of European Music’ and ‘Palestine Concert of European Music’. Such music was understood by the British as being of British and Jewish ‘Common interest’, and grew out of the successful acculturation of Jewish musicians into the European world of art music during the 19th and early 20th centuries. Not only had a substantial number of Jewish musicians developed outstanding careers in a range of fields –composing, performing, and writing– but their musicianship had been discussed in racial terms in connection with their Jewishness. There could be no doubt, then, that the figure of the ‘Jew’ *belonged* to the western classical music field (even if the mode of belonging was a matter of discussion).

In Palestine, however, the Director of the Hebrew Section at the PBS had set his sights on maximising airtime for Jews alone, and this led him to dispute the notion of common interest: he argued that some records were of no interest to Jewish listeners, or were played at a time of day that did not suit Jews. Nevertheless, his appeal was not accepted so ‘European’ music remained a (somewhat forced) meeting point for common interest between people identifying as British and Jews, respectively. At a later stage the Head of Music, who identified as Jewish, took a different strategy: he established an hour of ‘European’ broadcasting to include the Palestine Police Band, organ concerts, chamber music, light music, and rather strikingly, ‘Jewish Music’. This consisted of 5 types: ‘religious’, ‘non-religious oriental’, ‘folk songs’, ‘compositions of Jewish Authors’ and ‘compositions of non Jewish authors treating biblical subjects (in Hebrew)’. He had made sure that ‘Jewish’ music had a place in ‘Europe’.

¹ For more detail on all these case studies, see Beckles Willson 2013.

He had also ensured that 'Jewish' had become an umbrella that subsumed 'oriental'. This is important to note, for Arab listeners were not considered at all within this 'listening to Europe' context. In reality, and thanks to long-standing missionary education in the region, there was a significant community of Arabs in Palestine who cultivated and listened to western art music as well as Arab music. But this was not acknowledged, or developed in programming. Indeed the interface between European and Arab (music) was policed with some anxiety. According to the initial PBS plan in 1933, 'Arab music' would be broadcast, but it would consist exclusively of relays from Egypt and gramophone recordings. Later on, there was a plan to draw on Arab musicians from Palestine. But the view was presented in discussion that this would only be possible with assistance from Cairo, because Arab music in Palestine had been 'corrupted by European influences'. Ethnomusicologist Robert Lachmann was firm on this point, stating that only the 'real thing' should be aired. He rejected amalgams of what he termed 'East' and 'West', such as 'taking an Oriental tune and adding patches of European harmony to it' or 'executing Oriental music on European instruments'. Both of these he connected to 'artistic insincerity'. He was also wary about performers who claimed to have 'knowledge of more than one style or tradition'.² In short, Europe welcomed Jewish and Jewish-Oriental musics, but set Arab musics (and Arab listeners) outside.

Gathering and interactions over time

In 1987, when Palestinians led the first *Intifada*, there was not a single music school on the West Bank or East Jerusalem. But two decades on there were five, one of which had several branches, and all of which were teaching western art music. The current situation is different again, because the establishment and nature of each of these organizations is subject to so many different trajectories of varying strengths.

² 'A few remarks on broadcasting music from the Jerusalem station', 2 June 1935, pp. 1-2. Document housed in the Central Zionist Archive, Jerusalem (J1/4006).

One of the most obvious of those is the so-called Oslo Accords of 1993, which promised to lead to the establishment of a Palestinian state five years later. Foreign investors saw opportunities and money began to flow into the region. A further factor is the prevailing culture of expediency (Yúdice 2000), in which the arts have been increasingly understood as powerful means towards enhancing community relations. These external trajectories (foreign mediation and legal plan, finance, ideology) were ‘lines’ (Ingold) gathering in the region, and through their interaction with local actors (Massey) the institutions could emerge that did.

To understand that interaction, Rex Brynen’s model for elite formation is helpful. Palestinians already concerned with western art music prior to Oslo had developed their interests through long-standing family connections and networks with Europe and North America. They had emerged from traditional societies of extended families and clans (what Brynen identifies through ‘primordial perspectives’), the changes to those clans through conversion and building of schools in the late 19th and early 20th centuries (visible through Brynen’s ‘social change perspectives’). Under the British Mandate, and in the context of new modern nations of Syria and Lebanon along with the presence of Zionism, there were new nationalist interests among this group (Brynen’s ‘organizational perspectives’). After Oslo these became explicitly statist –hence the establishment of the ‘Edward Said *National* Conservatory of Music’ in Ramallah in 1993.

This elite group was able to transform itself yet further after Oslo. Financial aid enabled it to draw its strength from international relations and development aid and thus become what Hanafi and Tabar call a ‘globalised elite’ (2003, 2005). However this situation, and the institutions that rely on it, are highly precarious. One might go so far as to say that they are in permanent crisis.

Although the largest influx of foreign interest and aid was the consequence of a political institution (the Palestinian Authority) and a political plan (within a few years, a new state with Palestinian citizens), almost all funding from outside the region was generated separately –and maintained strictly separate– from the

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

political progress towards the nation. Meanwhile, the building of Israeli settlements on the West Bank did not slow down, the Palestinian Authority was ruined by elitism and corruption and the political process ground to a halt. While the international community diverted monies towards emergency aid it maintained the same rhetoric of ‘supporting the peace process’ and ‘democracy’ even while these had apparently lost their relevance. The practical role of sponsors shifted substantially: they found themselves cooperating in various ways with the situation of occupation, rather than supporting the development of civil society within an emergent autonomous political unit (Le More 2005: 982, 991-993; also Hanafi and Tabar 2003).

So fraught were the politics of funding that foreign and local actors, all keen to advance music education in the region, entered conflicts over representation (could a music school put on a student concert celebrating a ‘liberated’ Palestine?) and participation (could Jews be involved in teaching music?).

The sphere of Festivals offers us parallel trajectories and indeed difficulties, along with changes over time. The history of the region is crucial to understanding certain facets of the foreign investment: global concern for ‘heritage’ leads funds to be channelled into restoration of historic buildings, for example, and these are productively combined with music’s lively relationship to place. For instance, when a Palestinian non-profit organization working on ‘architectural heritage in Palestine’ approached Germany’s representative office in Ramallah for help in restoring an Ottoman castle 12 km west of Ramallah, the German office agreed in 2007 to support the restoration, in line with its policy of ‘preserving cultural heritage, through which Germany seeks to maintain the historical and cultural heritage of the Palestinian people’. A year later the same German office suggested that an Austrian festival called ‘Sounding Jerusalem’ should use this space for a concert, which it did in 2008 and 2009.

Sounding Jerusalem’s 2009 concert in the Roman amphitheatre at the village of Sebastia, near Nablus, offers us an intriguing example of local interaction. The

starting point for the choice of venue had been the desire for an evocative historical site; it was valued above all in terms of its Biblical history and potential development for international tourism. The concert itself, however, was by no means dominated by the European scheme for heritage or even entertainment. Not only did the local people shape it in ways that challenged the latter considerably, but environmentally they had the upper hand, for when the foreign musicians arrived they realised they had misjudged both the climate and the venue. The sun was far too intense for instruments to be played, and the acoustic of the gently-raked amphitheatre was not suited to music without amplification. While the musicians waited for the sun to go down, the villagers took advantage of the refreshments brought from Nablus, and entertained themselves. This set the scene for the entire noisy evening, festively subverting models of silent European listening that had otherwise been part of the ‘Sounding Jerusalem’ festival.

Methods, aims

Attempting to grapple usefully with such a complex dynamic of heterogeneities and interactions means taking a multi-layered approach, as well as one that recognises its own situatedness. On the one hand, there is necessarily a concern with the processes that can be followed in terms of finance, and the ideas that remote funders channel into specific spaces. For example, in the Palestinian case it is clear that European funders will stress certain music-social norms, whether these are gender equality in music education, or the importance of cultivate ‘local’ traditions even while being alive to ‘European’ ones.

It is also important to trace out diversity within the ‘global’ sphere (organizations that are products of earlier Diaspora now feed the West Bank’s cultural programmes, and may nurture very different strategies from North American institutions operating in the same region). It is also crucial to consider the role of public institutions in the region itself. In the Palestinian case, which constitutes a permanent struggle with occupation by the internationally-supported state of Israel, there can be no question of support for western art music in any of its

forms. There is a further question, namely the extent to which public funds would be forthcoming in a more stable climate (modern nations in the Arab world have varying strategies, but with the exception of Cairo, none has a sustained tradition of support for this particular cultural form).

Finally, even while funding bodies and institutions must be of prominence in such a study, there is no substitute for close attention to the lives of individuals on the ground (Landau 2011). Localities are created by local actors and their histories. So there is a need to plot of individual 'lines'. Conscientious scholarship will take into account some of the dilemmas that individuals may face as they struggle to make the best of extremely challenging situations. Moreover, places where the testimony of individuals is at odds with the narratives of institutions may offer scholars scope to draw out fresh questions, and even to be a gentle motor for productive change.

Bibliography

- Beckles Willson, Rachel. 2013. *Orientalism and Musical Mission: Palestine and the West*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Brynen, Rex. 1995. "The Dynamics of Palestinian Elite Formation". *Journal of Palestine Studies* 24(3): 31-43.
- Butler, Judith. 1993. *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. New York and London: Routledge.
- Hanafi, Sari and Linda Tabar. 2003. "The Intifada and the Aid Industry: The Impact of the New Liberal Agenda on the Palestinian NGOs". *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 23(1-2): 205-214.
- _____. 2005. *The Emergence of a Palestinian Globalized Elite: Donors, International Organizations, and Local NGOs*. Jerusalem and Ramallah: Institute of Jerusalem Studies και Palestinian Institute for the Study of Democracy.
- Ingold, Tim. 2000. *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London and New York: Routledge.
- Ingold, Tim. 2007. *Lines: A Brief History*. London and New York: Routledge.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Landau, Carolyn. 2011. "My Own Little Morocco at Home': A Biographical Account of Migration, Mediation, and Music Consumption". In: Byron Dueck and Jason Toynbee (eds), *Migrating Music*. London: Routledge. 38-54.
- Le More, Anne. 2005. "Killing with Kindness: Funding the Demise of a Palestinian State". *International Affairs* 81(5): 981-999.
- Massey, Doreen B. 2005. *For Space*. London: Sage Publications.
- Yúdice, George. 2003. *The Expediency of Culture: Uses of Culture in the Global Era*. Durham and London: Duke University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Νικόλαος Μαλιάρας

Musica in angustiis: Ένας αναστοχασμός που δεν έγινε ή μια σειρά αυθαίρετων και ατεκμηρίωτων σκέψεων

Ευθύς εξ αρχής θέλω να δηλώσω ότι έχω την ξεροκεφαλιά να πιστεύω ότι η Ελλάδα είναι μια ευρωπαϊκή χώρα. Είναι κατανοητό ότι ο ακριβής ορισμός του τι εννοούμε κάτω από την ετικέτα αυτή δεν είναι εύκολος και ότι πολλά επιχειρήματα θα εκφραστούν εναντίον ακόμη και της ύπαρξης τέτοιων ετικετών. Ωστόσο, όσο και αν σε μια μεταμοντέρνα αντίληψη πραγμάτων οι διαχωριστικές γραμμές ατονούν, και όσο και αν μια σχετικιστική ματιά καθιστά ολοένα και πιο δυσδιάκριτα τα όρια, εξακολουθώ να πιστεύω πως όλοι μας αντιλαμβανόμαστε τι εννοούμε και ποιο είναι το περιεχόμενο της ανωτέρω ετικέτας. Σε αντιδιαστολή μάλιστα με το τι περίπου φανταζόμαστε με την ετικέτα μιας χώρας της Μέσης Ανατολής, ή μιας Βαλκανικής χώρας.

Μια και μιλάμε για μουσική, μουσική ζωή και μουσικούς θεσμούς, καλό είναι, νομίζω, να αναρωτηθούμε αν τα παραπάνω, όπως λειτουργούν και τα βιώνουμε στην Ελλάδα, είναι συμβατά με αυτό που αντιλαμβανόμαστε και γνωρίζουμε ως μουσικούς θεσμούς και μουσική ζωή μιας ευρωπαϊκής χώρας. Η απάντηση, δυστυχώς, δεν είναι καθόλου δύσκολο να είναι δυσάρεστα αρνητική. Αναφέρομαι φυσικά σε αυτό που αντιλαμβανόμαστε ως αναφερόμενο και σχετιζόμενο με την έντεχνη μουσική ή, αν θέλετε, την υψηλή τέχνη της μουσικής, όσο κι αν και εδώ οι διαχωριστικές γραμμές σκόπιμα θολώνονται.

Ίσως, μάλιστα, αυτή η σκόπιμη σύγχυση των ορίων να είναι μια από τις σπουδαιότερες αιτίες του κακού. Πράγματι, στην Ελλάδα ιδίως από την δεκαετία του 1960, αλλά πολύ περισσότερο από την εποχή της Μεταπολίτευσης και μετά, συγκεκριμένοι κλάδοι της εμπορικής στόχευσης μουσικής, αυτής που αποκαλούμε

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

δημοφιλή, επενδύθηκαν με τις τελετουργίες και τις επιτελεστικές λειτουργίες της έντεχνης μουσικής με αύξοντα ρυθμό. Έχω τη γνώμη ότι αυτό έγινε με σκοπό να υποκατασταθεί η δημοφιλής εμπορική μουσική, που δεν ανταποκρίνεται στην ανάγκη ύπαρξης ενός υψηλού μουσικού πολιτισμού, στην νεότερη Ελλάδα, στη θέση της έντεχνης μουσικής. Προφανής ήταν, κατά τη γνώμη μου, η στόχευση, να διατηρηθεί ο μουσικός πολιτισμός και το μουσικό αισθητήριο του μέσου Έλληνα σε ένα εξω-ευρωπαϊκό επίπεδο. Επίσης προφανής και πασιδήλη υπήρξε και η στόχευση να απορροφηθούν με τις διαδικασίες αυτές, και με αμέριστη και γενναιόδωρη κρατική στήριξη επί διάρκεια πολλών δεκαετιών, και τεράστια χρηματικά ποσά, στο όνομα ενός πολύ αμφίβολου εκπολιτισμού των μαζών, τα οποία θα μπορούσαν, υπό άλλες συνθήκες, να διοχετεύονται, για παράδειγμα προς τους μόνιμα ελλειμματικούς προϋπολογισμούς των θεσμών έντεχνης μουσικής της χώρας μας, ή, ακόμη καλύτερα, στην καλύτερη οργάνωση και στοχοθεσία της μουσικής εκπαίδευσης.

Στην Ελλάδα, πριν από εκατό χρόνια ο Μανώλης Καλομοίρης, όπως και πολλοί και πριν και μετά από αυτόν, έγραψε όχι μόνο για την ανάγκη ύπαρξης, αλλά περιέγραψε και τους στόχους και το οργανωτικό και το εκπαιδευτικό πλαίσιο, μιας ανώτατης σχολής μουσικής τέχνης. Ωστόσο, μέχρι σήμερα, ένα σωστό τέτοιο ίδρυμα, κατά τα ευρωπαϊκά και παγκόσμια πρότυπα, δεν έχει ιδρυθεί, πράγμα που αναγκάζει όλους τους νέους μας με φιλοδοξίες και ταλέντο να καταφεύγουν σε αντίστοιχους θεσμούς τους εξωτερικού και οι καλύτεροι να μένουν για πάντα εκεί. Τα μουσικά σχολεία, δεν έχουν εκπληρώσει πλήρως την αποστολή τους: Κι αυτά, με λίγες εξαιρέσεις, κατά κανόνα την εμπορική μουσική καλλιεργούν, αφού αυτή ανταποκρίνεται στις «πολιτιστικές» ανάγκες των δημοτικών αρχών, που τα στηρίζουν οργανωτικά και οικονομικά. Τα μουσικά σχολεία, για διάφορους λόγους, δεν έχουν καταφέρει να εξαλείψουν την ανάγκη των Ωδείων, τα οποία παραμένουν, μαζί με ολόκληρη την μουσική εκπαίδευση, στα χέρια μόνο των ιδιωτικών θεσμών. Για δε σχολική μουσική εκπαίδευση στα γενικά σχολεία θα προτιμούσα να μη μιλήσω καθόλου, για λόγους που αντιλαμβάνεστε.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει παρά μόνο μία λυρική σκηνή, που λειτούργησε και λειτουργεί υποχρηματοδοτούμενη και με πολλά προβλήματα, ενώ σε χώρες σε παραπλήσιο γεωγραφικό, γεωπολιτικό και πολιτιστικό περιβάλλον, αλλά και με παρόμοιες ιστορικές εξελίξεις, όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία, ακόμη και η ισλαμιστική Τουρκία, ακόμη και η Αλβανία, οι θεσμοί αυτοί, τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι καθαρά καλλιτεχνικοί, είναι πολύ περισσότεροι και λειτουργούν πολύ καλύτερα. Περισσότερο είναι να πω ότι το εκπαιδευτικό και το καλλιτεχνικό τους επίπεδο είναι αξιοζήλευτα.

Και βέβαια το επίπεδο των ελληνικών μουσικών θεσμών δεν θα μπορούσε να είναι καλύτερο με μια τόσο προβληματική μουσική εκπαίδευση. Θα σημειώσω μόνο ότι, όπως όλοι οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ γνωρίζουν, το καλλιτεχνικό επίπεδο της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών βίωσε μια πολύ μεγάλη, σχεδόν κατακόρυφη άνοδο όταν προσέλαβε στις τάξεις της μεγάλο αριθμό μουσικών από την Αλβανία, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά. Αλλά, πώς να γίνει διαφορετικά όταν, εκτός από την υποβαθμισμένη λειτουργία των βασικών μουσικοεκπαιδευτικών θεσμών, δεν υπάρχει μέσα στο γενικότερο πλαίσιο και μια συμφωνική ορχήστρα για νέους μουσικούς, μέσα στην οποία θα αποκτούν εμπειρίες για την περαιτέρω επαγγελματικής τους ανέλιξη. Υπάρχει μόνο μια προσπάθεια, η Αθηναϊκή Συμφωνική Ορχήστρα Νέων, που βασίζεται στη θέρμη και το ζήλο ιδιωτών, και κυρίως του συναδέλφου κ. Σεργίου, χωρίς καμία απολύτως θεσμική ή κρατική στήριξη.

Τέλος, υπάρχει και μια άλλη αιτία, κατά τη γνώμη μου, πέραν της κρατικής ή της θεσμικής ανεπάρκειας, που δεν επιτρέπει να πετύχουν και να συντηρήσουν ένα υψηλό καλλιτεχνικό επίπεδο οι μεγάλοι κρατικοί μας θεσμοί. Κι αυτό είναι μια λογική της ήσωνος προσπάθειας κάποιων μουσικών εκτελεστών, που προστατεύεται από μία, κατά τη γνώμη μου, κακώς νοούμενη συνδικαλιστική λειτουργία, που δίνει την εντύπωση πως δεν προσπαθεί να προστατεύσει τα συμφέροντα των εργαζομένων αλλά να παίξει κομματικά και πολιτικά παιχνίδια. Θα αναφέρω εδώ ένα βίωμα προσωπικό, που βίωσα πολλές φορές στις πρόβες της

Λυρικής Σκηνής τα προηγούμενα χρόνια. Ποτέ οι μουσικοί δεν δέχτηκαν να παίξουν σε μια πρόβα έστω και ένα λεπτό περισσότερο από το προβλεπόμενο ωράριό τους, διακόπτοντας συχνά το εκτελούμενο έργο λίγες σελίδες παρτιτούρας πριν το τέλος και ενεργώντας όχι ως καλλιτέχνες αλλά ως γραφειοκράτες. Βέβαια, ποτέ δεν διαμαρτυρήθηκαν όταν, συχνότατα, οι πρόβες τελείωναν αρκετή ώρα νωρίτερα από το προγραμματισμένο, και ποτέ δεν δέχτηκαν να αναπληρώσουν αυτή την ώρα που κέρδισαν την μία μέρα με λίγο περισσότερη ώρα πρόβας μια άλλη μέρα. Το πιο λυπηρό όμως, κατά τη γνώμη μου, ήταν ότι είχες την αίσθηση ότι οι περισσότεροι από τους μουσικούς, δεν θα είχαν και τόσο μεγάλο πρόβλημα και ευχαρίστως θα παρέμεναν για λίγο παραπάνω, αλλά υπήρχαν οι εκπρόσωποί τους, οι οποίοι θεωρούσαν μια τέτοια συμπεριφορά υποχωρητική, αντισυναδελφική για να μην πω σχεδόν προδοτική.

Βέβαια, αντιλαμβάνομαι ότι σ' όλα αυτά που λέω υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Ότι δεν αναφέρομαι στην εποχή της κρίσης, που είναι το θέμα της παρούσας συζήτησης, αλλά στην εποχή πριν από την κρίση, ουσιαστικά σε ολόκληρη των περίοδο των 35 περίπου χρόνων της Μεταπολίτευσης. Το κάνω διότι ανήκω σ' εκείνους που στην αρχή αυτής της περιόδου της κρίσης έβλεπα στην κρίση μια δοκιμασία, αλλά και μια ευκαιρία. Περίμενα ότι στην δύσκολη αυτή περίοδο που περνάμε ως κοινωνία, ως άτομα, ως συλλογικότητες αλλά και ως πολιτικό σύστημα, θα ήμασταν σε θέση να στοχαστούμε και να αναμετρήσουμε, ο καθένας στον τομέα των ενδιαφερόντων και των ασχολιών του, το πώς φτάσαμε ως εδώ. Να σκεφτούμε πάνω στην πρόδηλη κατασπατάληση πόρων στον καλλιτεχνικό χώρο και στο χώρο της εκπαίδευσης, της μουσικής εκπαίδευσης εν προκειμένω, που έγινε. Και να σκεφτούμε αν το αποτέλεσμα που παρήχθη ήταν αντίστοιχο με εκείνο που θα ήταν αναμενόμενο. Να αναρωτηθούμε αν είχε νόημα να αναζητηθούν καλύτεροι τρόποι δαπάνης παραγωγικής των λιγότερων διαθέσιμων πόρων. Μήπως θα βρισκόταν τελικά κάποιος να πει τα πράγματα με το όνομά τους, να επισημάνει τα λάθη και να ζητήσει επίμονα τη διόρθωση των πολλών στρεβλώσεων. Μήπως γινόταν μια συζήτηση για να τεθούν οι σωστές προτεραιότητες στο θέμα τις μουσικής, της μουσικής εκπαίδευσης και του

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

πολιτισμού γενικότερα, μαζί με τόσα άλλα που θα έπρεπε να αλλάξουμε στην Ελλάδα.

Πολύ σύντομα, όμως, η πραγματικότητα διέψευσε τις όποιες προσδοκίες. Το πολιτικό μας σύστημα, αλλά και το σύστημα της πληροφόρησης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, πολύ γρήγορα μετέτρεψε και ξεστράτισε σκόπιμα τη συζήτηση για τις αιτίες της κρίσης, που θα ήταν χρήσιμη σε πολλούς τομείς, περιορίζοντάς την σε συζήτηση για την αναζήτηση όχι ευθυνών και υπευθύνων, αλλά αποδιοπομπαίων τράγων, και μάλιστα των οποιωνδήποτε άλλων εκτός από εμάς τους ίδιους. Κατά τη γνώμη μου, η ενέργεια αυτή οφείλεται στην προσπάθεια του συστήματος εν γένει να αποτρέψει τη συζήτηση από τις δικές του ευθύνες. Κι εδώ συγκαταλέγω όχι μόνο τους κυβερνώντες της προηγούμενης περιόδου, που έλαβαν μέτρα άδικα, αστάθμητα, οριζόντια και με εντελώς λάθος στόχευση, και περιέκοψαν τα περισσότερα εκεί που δεν θα έπρεπε να περικόψουν καθόλου, δηλαδή στην Παιδεία και στον Πολιτισμό. Συγκαταλέγω και τους σημερινούς κυβερνώντες, που μου φαίνεται πως λειτουργούν με διχαστικές προκαταλήψεις και παρωπίδες. Και η κοινωνία μας, κακοπληροφορημένη όπως πάντα, με χαμηλή δυστυχώς εκπαίδευση από ένα εξόχως προβληματικό εκπαιδευτικό σύστημα και μετριασμένη αν όχι εξαφανισμένη την ικανότητα ευθυκρισίας και στάθμισης των γεγονότων, ακολούθησε την πορεία που της υποδείχτηκε. Κάποιες φωνές δημόσιες σιγάστηκαν γρήγορα, αν δεν φιμώθηκαν και ενοχοποιήθηκαν, όπως φοβούμαι ότι ίσως ενοχοποιηθώ κι εγώ για όσα λέω.

Σήμερα διαισθάνομαι, και μακάρι να είμαι υπερβολικός, πως οποιαδήποτε συζήτηση για μεταρρυθμίσεις στη λειτουργία εκπαιδευτικών ή καλλιτεχνικών θεσμών, στο μέτρο που εμπεριέχει αναπόφευκτα την παράμετρο των εργασιακών θεμάτων, θα θεωρούνταν μνημονιακό παραλήρημα, επιβεβλημένο από τις σκοτεινές δυνάμεις των δανειστών και με στόχο την καταρράκωση των εργασιακών συνθηκών και τον περιορισμό της ελευθερίας καλλιτεχνικής έκφρασης. Και πολύ φοβάμαι ότι, εν τέλει, η διατήρηση των παλαιότερων δεδομένων, ακόμη και των κακώς κειμένων, με την απaráμιλλη ικανότητα της

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

δημόσιας ζωής μας να ανασυνθέτουν δημιουργικά τις έννοιες των λέξεων, θα βαφτιστεί κατάκτηση και ηρωισμός.

Συμπερασματικά, η γνώμη μου είναι ότι η κατάσταση της μουσική ζωής, εκπαίδευσης, δραστηριότητας, θεσμών, στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης δεν είναι διαφορετική από την εποχή πριν από την κρίση και δεν μπορεί να εξεταστεί ξέχωρα από αυτήν. Και πιστεύω πως, μετά την μεγάλη χαμένη ευκαιρία της μεταπολίτευσης, να γίνει η Ελλάδα στο πεδίο της μουσικής μια πραγματικά ευρωπαϊκή χώρα, όπου οι λέξεις, οι όροι, οι αισθητικές, οι λειτουργίες και οι θεσμοί θα έχουν την ταιριαστή τους θέση μέσα σε ένα αρμονικό σύνολο, χάθηκε και η δεύτερη αυτή ευκαιρία μιας νέας αρχής μέσα από τη νηφάλια, ακομμάτιστη και ψύχραιμη παραδοχή των προβλημάτων και κατόπιν συζήτηση και αναζήτηση των αιτίων τους. Για μια ακόμη φορά τα συνθήματα αντικατέστησαν τα επιχειρήματα και ο χορός των στρεβλώσεων καλά κρατεί.

Μάρκος Τσέτσος

Έντεχνη μουσική και νεοελληνική κοινωνία: Ζητήματα πρόσληψης

Για να κατανοηθούν οι ιδιαιτερότητες της κοινωνικής πρόσληψης της δυτικής έντεχνης μουσικής στην Ελλάδα πρέπει πρωτίστως να γίνουν δύο πράγματα: (1) να καταδειχθούν οι παράγοντες που καθόρισαν τη δημιουργία και πρόσληψη της έντεχνης μουσικής στις δυτικές κοινωνίες της νεωτερικότητας και (2) να καταδειχθούν οι παράγοντες που καθόρισαν τη *διαφοροποιημένη* πρόσληψη της ίδιας μουσικής στη νεοελληνική κοινωνία. Η δυτική έντεχνη μουσική, όπως την γνωρίζουμε σήμερα, αφορά ένα τύπο δημιουργίας που επικεντρώνεται γύρω από την έννοια του αυτόνομου μουσικού έργου τέχνης,¹ που θέτει και προϋποθέτει αξίες αμιγώς αισθητικές και που προκρίνει έναν τύπο ακρόασης ευαίσθητο σε αυτές και μόνο τις αξίες.² Βασική κοινωνική προϋπόθεση ενός τέτοιου τύπου καλλιτεχνικής δημιουργίας είναι η αποδέσμευση των φορέων της από προνεωτερικές σχέσεις εξαρτημένης εργασίας και η ένταξή τους στη λογική του ελευθέρου επαγγέλματος και της αγοράς:³ βασική δε κοινωνική προϋπόθεση του αντίστοιχου τύπου ακρόασης είναι η διάθεση ελεύθερου χρόνου και επαρκούς πολιτιστικού κεφαλαίου (Bourdieu), η απόκτηση του οποίου, με τη σειρά της, προϋποθέτει χρήμα και κατάλληλες εκπαιδευτικές παροχές.⁴

Κατά το 19^ο αιώνα και στις εκτός Βαλκανίων χώρες τουλάχιστον, πρόσβαση στις προϋποθέσεις αυτές έχει κυρίως η αριστοκρατία και η αστική τάξη. Έως τα μέσα του αιώνα χονδρικά, το αξιακό πλαίσιο της έντεχνης μουσικής καθορίζεται από τη γενικότερη ανάγκη πολιτισμικής διαφοροποίησης της ανερχόμενης αστικής τάξης

¹ Βλ. ενδεικτικά Γκερ [Goehr] 2005: 13-14.

² Βλ. Eagleton 2006: 49. Ειδικά για τη μουσική, βλ. Supičić 1987: 174.

³ Βλ. ενδεικτικά την εντωμεταξύ κλασική μελέτη του Νόρμπερτ Ελίας [Norbert Elias] 2001. Πρβλ. Adorno 1986: 394.

⁴ Βλ. Bourdieu 1999.

από την αριστοκρατία: πρόκριση της ιδιοφυούς δημιουργικής ελευθερίας έναντι του άκαμπτου κανόνα, του βάθους της υποκειμενικής έκφρασης έναντι της επιφάνειας της “αντικειμενικής” μίμησης.⁵ Από τα μέσα του αιώνα το αξιακό πλαίσιο της έντεχνης μουσικής καθορίζεται από την ανάγκη πολιτισμικής διαφοροποίησης της αστικής τάξης από τις κατώτερες της αυτή τη φορά: αποστασιοποιημένη ατομική ακρόαση έναντι συμμετοχικής συλλογικής, ολοένα πιο σύνθετες και απρόβλεπτες ηχητικές δομές έναντι δομών ολοένα πιο απλών και προβλέψιμων, αισθητική αυτονομία έναντι βιωματικής ετερονομίας.⁶ Για την αναπαραγωγή του μουσικού πολιτισμού της κυρίαρχης αστικής τάξης,⁷ όπως αυτός διαμορφώθηκε μέσα από τις προαναφερθείσες εναντιώσεις του, απαραίτητη είναι η ύπαρξη και συντήρηση μόνιμων θεσμών⁸ επαγγελματικής μουσικής εκπαίδευσης και μουσικής αναπαραγωγής (θέατρα όπερας, αίθουσες συναυλιών, συμφωνικές ορχήστρες, χορωδίες, σύνολα μουσικής δωματίου κλπ). Με απλά λόγια, για την κατάλληλη πρόσληψη της δυτικής έντεχνης μουσικής χρειάζονται δύο πράγματα: κατάλληλη ιδεολογία, από κοινού με τον συλλογικό κοινωνικό της φορέα (τάξη, ομάδα) και αντίστοιχη θεσμική και υλικοτεχνική υποδομή.

Στη νεοελληνική περίπτωση και οι δύο αυτές αναγκαίες προϋποθέσεις κοινωνικής αποδοχής, παραγωγής, αναπαραγωγής και πρόσληψης της δυτικής έντεχνης μουσικής αν δεν απουσιάζουν, σίγουρα λαμβάνουν ιδιότυπη μορφή. Καταρχάς, η νεοελληνική αστική τάξη δεν συγκροτήθηκε σε αντιπαράθεση με μια προϋπάρχουσα φεουδαλική αριστοκρατία,⁹ δεδομένου ότι τη σύστασή της

⁵ Βλ. Dahlhaus 1988: 9.

⁶ Βλ. Scott 2002: 60-73. Πρβλ. συνοπτικά, Cook 2007: 24. Γενικά για τις δύο τάσεις πολιτισμικής διαφοροποίησης της αστικής τάξης, βλ. Ράπτης 1998: 214-215.

⁷ Βλ. Lütteken 2013.

⁸ Βλ. Eggebrecht 1990: 395-396.

⁹ Για τις πολιτισμικές επιπτώσεις του γεγονότος, βλ. Κονδύλης 2011: 21, όπου αναφέρεται ότι «[α]ν στον τελευταίο αυτόν [τουρκοκρατούμενο χώρο] η οικονομική άνοδος δεν δημιούργησε μια αστική τάξη δυτικοευρωπαϊκής υφής, ο λόγος είναι ακριβώς ότι εδώ δεν υπήρξε ούτε και φεουδαλισμός δυτικοευρωπαϊκού τύπου. Γιατί η αστική ανάπτυξη και η αστική τάξη, με την ειδοποιό έννοια των όρων, συνιστούσαν ακριβώς τη διαλεκτική άρνηση της φεουδαλικής οικονομικής και κοινωνικής τάξης πραγμάτων και μόνον αυτής –και όπου αυτή έλειπε, δεν μπορούσε φυσικά να ανακύψει ούτε και η άρνησή της».

απαγόρευε η νομική φυσιογνωμία του οθωμανικού κράτους.¹⁰ Στον αυστηρά ελλαδικό χώρο τα αστικά στρώματα αναπτύχθηκαν εν πολλοίς εκ του μηδενός, κυρίως μέσα από την άμεση ή έμμεση αναδιανομή δημόσιων πόρων, γεγονός που ενίσχυε την εξάρτησή τους από το κράτος,¹¹ σε πλήρη αντιδιαστολή με το δυτικοευρωπαϊκό πρότυπο και τη συνδεδεμένη μαζί του πολιτική ιδεολογία του φιλελευθερισμού.¹² Επιπροσθέτως, η δραστηριοποίηση των αστικών αυτών στρωμάτων σχεδόν αποκλειστικά στον τριτογενή τομέα της οικονομίας (εμπόριο και υπηρεσίες)¹³ δεν ευνοούσε την ανάπτυξη ταξικών ανταγωνισμών τέτοιων, που να ωθούν στην ακραία πολιτισμική διαφοροποίηση των ανώτερων από τις κατώτερες τάξεις και στην ανάγκη συμβολικής εμπέδωσης της διαφοροποίησης αυτής μέσα από την ίδρυση και συντήρηση αστικών πολιτιστικών θεσμών δυτικού τύπου. Οι απαιτήσεις του νεοελληνικού αστικού τρόπου ζωής ικανοποιούνται ως επί το πλείστον στο εσωτερικό της εστίας, μακριά από τη δημοσιότητα και με την εισαγωγή έτοιμων πολιτιστικών αγαθών από την αλλοδαπή.¹⁴ Στην περίπτωση της μουσικής, η κατά βάση ιδιωτική διαχείρισή της από τους νεοέλληνες αστούς δεν ευνοεί την ανάπτυξη δημόσιων θεσμών αναπαραγωγής της, ούτε δημιουργεί πιέσεις προς το κράτος για την ίδρυση και συντήρηση πολυδάπανων ιδρυμάτων επαγγελματικής ή ερασιτεχνικής μουσικής εκπαίδευσης. Η δυτική έντεχνη μουσική στην Ελλάδα παρέμεινε, για το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας της, υπόθεση διαχείρισης της αστικήςσχόλης με όρους ψυχαγωγίας μάλλον παρά αυτόνομης αισθητικής ενατένισης.¹⁵ Περίτρανη απόδειξη παραμένει η ισχνή διείσδυση, ακόμα και στο ανώτερο στρώμα του νεοελληνικού αστισμού, ενός από τα σημαντικότερα εμβλήματα του δυτικού αστικού πολιτισμού, της μη φωνητικής, απόλυτης ενόργανης μουσικής¹⁶ και, αντιστρόφως, η συντριπτική επικράτηση της φωνητικής μουσικής, πρωτίστως δε του λαϊκότροπου τραγουδιού, στο σύνολο της κοινωνίας και της διανοήσης.¹⁷

¹⁰ Βλ. Δερτιλής 2006: 71-75.

¹¹ Βλ. Τσουκαλάς 1999.

¹² Βλ. Abendroth και Lenk 1983: 77.

¹³ Βλ. ενδεικτικά Λύτρας 1993: 176-186.

¹⁴ Βλ. ενδεικτικά και αναφορικά με την ποίηση την υπέροχη περιγραφή του Κωνσταντίνου Θ. Δημαρά (2004: 205).

¹⁵ Βλ. Τσέτσος 2011: 110.

¹⁶ Βλ. Dahlhaus 1994: 8.

¹⁷ Βλ. Τσέτσος 2013: 113.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στον αντίποδα τώρα της νεοελληνικής αστικής τάξης δεν βρίσκεται, όπως θα ενέμενε μια τυπική μαρξιστική ταξική ανάλυση, μια μάζα ακτημόνων προλεταρίων εξαρτημένων από την οικονομική και κοινωνικοπολιτική ισχύ των εργοδοτών τους, αλλά μια μάζα μικροαστών-μικροϊδιοκτητών¹⁸ που απολαμβάνουν τα αγαθά της καθολικής παιδείας και ψηφοφορίας νωρίτερα από κάθε άλλο κράτος της Δύσης.¹⁹ Φυσικά η παιδεία αυτή, φορμαλιστική και ασυνάρτητη,²⁰ δεν αποσκοπεί, ούτε καν στην ανώτατη βαθμίδα της, στη δημιουργία καλλιεργημένων και αυτόνομων πολιτών, αλλά πρωτίστως στην ικανοποίηση της απαίτησης των μικροαστών για κοινωνική ανέλιξη των μελών των οικογενειών²¹ τους είτε μέσα από τη δημοσιούπαλληλική αποκατάσταση, είτε μέσα από την απόκτηση προσοδοφόρων επαγγελματικών διαπιστευτηρίων (γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί κλπ). Σύμφωνα μάλιστα με σχετικά πρόσφατη έρευνα, τους νεοέλληνες μικροαστούς χαρακτηρίζει αφενός ασαφής ταξική συνείδηση και αφετέρου κατανόηση της ταξικότητας με όρους στενά οικονομικούς, «χρηματικούς».²² Όπερ σημαίνει πως και από τη μεριά του κυρίαρχου νεοελληνικού μικροαστισμού, οι ιδεολογικοί προσανατολισμοί του δεν ευνοούν τη δημιουργία ζήτησης πολιτισμικών αγαθών υψηλής στάθμης. Η αισθητική διαχείριση των αγαθών αυτών απαιτεί σύνθετα και πολυδάπανα εκπαιδευτικά εφόδια, άχρηστα ως προς την κύρια επιδίωξη των μικροαστών, εκείνη δηλαδή την οικονομική ανέλιξη που θα ταυτιστεί αυτομάτως με την κοινωνική. Ο νεοέλληνας μικροαστός δεν φθονεί τον μορφωμένο και καλλιεργημένο αστό για την ευτυχία του πρόσβαση στα ανώτερα αγαθά του δυτικού πολιτισμού –πόσο μάλλον στο ιδεαλιστικά αφηρημένο της έντεχνης μουσικής– ούτε επιδιώκει την απόκτησή τους δίκην συμβολικής ταύτισης με τον αστό, αλλά μάλλον τον χλευάζει για την σπατάλη χρόνου και πόρων σε ανούσιες ενασχολήσεις. Η στάση του θυμίζει εκείνη των

¹⁸ Βλ. Λύτρας 1993: 151, Τσουκαλάς 1999: 261, Δερτιλής 2006: 141 και 379.

¹⁹ Βλ. Τσουκαλάς 2006: 391.

²⁰ Βλ. Τσουκαλάς 2006: 569-571. Για τη διαχρονική αποτυχία μεταρρύθμισης της νεοελληνικής εκπαίδευσης, βλ. Δημαράς 2005/2007.

²¹ Για τη φυσιογνωμία της νεοελληνικής μικροαστικής οικογένειας, βλ. Κατάκη 2012.

²² Βλ. Πετμεζίδου-Τσουλουβή 1987: 237.

ραγδαία ανερχόμενων αστών του χρήματος²³ έναντι των αριστοκρατών στις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, στάση περιφρόνησης μάλλον παρά μνησικακίας.²⁴ Δεν είναι άλλωστε τυχαίο που στο φαντασιακό του νεοελληνικού μικροαστισμού θέση «αριστοκρατίας» επέχουν ακριβώς οι ευκατάστατοι, μορφωμένοι και καλλιεργημένοι αστοί.

Τρίτος κοινωνικός παράγοντας διαμόρφωσης της ιδιότυπης σχέσης των Νεοελλήνων με τη δυτική έντεχνη μουσική είναι το κράτος. Η ιστορία της νεοελληνικής τέχνης έδειξε πως αληθινή επιδίωξη του κράτους με την ίδρυση του Σχολείου των Τεχνών ήδη την δεκαετία του 1830 δεν ήταν τόσο η αισθητική παιδεία των πολιτών, όσο η δημιουργία δημόσιας υλικοτεχνικής υποδομής πρωτίστως για τις ανάγκες της διοίκησης, της παιδείας και της υγείας και δευτερευόντως για τη συμβολική εμπέδωση των πολιτειακών θεσμών, λ.χ. με την ανέγερση δημόσιων μνημείων και την απεικόνιση σημαινουσών προσωπικοτήτων και ιστορικών γεγονότων.²⁵ Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η έντεχνη δυτική μουσική δεν είχε να προσφέρει τίποτα ουσιαστικό, εκτός από τον καλό συντονισμό του βηματισμού των στρατευμάτων υπό τους ήχους της κατάλληλης γι' αυτό μουσικής.²⁶ Για έναν τέτοιο ασήμαντο σε σχέση με τις επείγουσες ανάγκες του κράτους σκοπό όμως, δεν χρειαζόταν η ίδρυση πολυδάπανης δημόσιας μουσικής σχολής. Τις όποιες μουσικές τους ανάγκες μπορούσαν να καλύψουν οι ίδιοι οι πολίτες καταβάλλοντας το απαιτούμενο αντίτιμο για τη μετάκληση δεύτερης κατηγορίας μουσικών θιάσων από το εξωτερικό, κυρίως από την Ιταλία, αργότερα από τη Γαλλία και τη Γερμανία, ή για τη μίσθωση ιδιωτών καθηγητών μουσικής. Δημόσια γενική μουσική παιδεία δεν παρέχεται, ή όταν παρέχεται τότε όχι από επαγγελματίες μουσικούς –εφόσον τέτοιους δεν εκπαιδεύει το κράτος– αλλά από τους ίδιους τους δασκάλους ή καθηγητές, σε επίπεδο εκ των πραγμάτων υποτυπώδες. Η ίδρυση του Ωδείου Αθηνών το 1871 δεν συνοδεύτηκε από την

²³ Για τη διάκριση μεταξύ αστών του χρήματος και αστών της γνώσης, βλ. Ράπτης 1998: 214 και 219.

²⁴ Βλ. Hobsbawm 2005: 263-269.

²⁵ Βλ. Μερτύρη 2000: 27.

²⁶ Ο σημαίνων ρόλος των στρατιωτικών μουσικών κατά το 19^ο αιώνα έχει αναδειχθεί και σχολιαστεί επαρκώς από την εγχώρια μουσικο-ιστορική έρευνα και δεν χρειάζεται εδώ περαιτέρω ειδική αναφορά.

δέσμευση αποκλειστικά του κράτους στη συντήρηση και ανάπτυξη του, αλλά αφέθηκε στις διακυμάνσεις της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, η οποία ωστόσο με τη σειρά της αποστασιοποιήθηκε από τη σύσταση και στήριξη επαγγελματικών θεσμών μουσικής αναπαραγωγής (θεάτρων όπερας, ορχηστρών και χορωδιών κλπ).²⁷ Ως αποτέλεσμα, η ζήτηση επαγγελματιών μουσικών ουδέποτε προσέγγισε την προσφορά τους και το μόνιμο πλεόνασμα μουσικών δεν μπορούσε παρά να διοχετεύεται εκ νέου στην ιδιωτική μουσική εκπαίδευση.

Υπό συνθήκες έλλειψης αστικής τάξης δυτικού τύπου, η διαχρονική αποστασιοποίηση του κράτους από την κοινωνική διαχείριση της δυτικής έντεχνης μουσικής κατέστη εκ των πραγμάτων καταλυτική ως προς την αμφίθυμη έως και αρνητική κοινωνική της πρόσληψη. Πόσο μάλλον όταν η προεπαναστατική χρόνια αποκοπή του μη αστικού πληθυσμού από την εξέλιξη και τις παραδόσεις της δυτικής έντεχνης μουσικής –οι οποίες δεν στάθηκε μωρετό να αφομοιωθούν ούτε από τη μουσική της επίσημης εκκλησιαστικής λατρείας– καθιστούσε επιτακτική την πολιτική μαζικής και εντατικής μουσικής εκπαίδευσης του πληθυσμού και την εκ του μηδενός ίδρυση του συνόλου των απαραίτητων για την παραγωγή και αναπαραγωγή της θεσμών από κοινού με την πολυδάπανη υλικοτεχνική υποδομή τους.

Ως αποτέλεσμα όλων όσων εξετάστηκαν, η δυτική έντεχνη μουσική οδηγήθηκε στο απόλυτο περιθώριο του κοινωνικού και πολιτειακού ενδιαφέροντος, με θεσμούς που ολοένα υποχρηματοδοτούνται, συρρικνώνονται ή και καταργούνται, με τους αστούς αδιάφορους για την τύχη ακόμα και θεσμών υποτίθεται αστικού ενδιαφέροντος όπως τα Μέγαρα Μουσικής, η Ορχήστρα των Χρωμάτων και η Καμεράτα, με τα Μ.Μ.Ε., τέλος, σε κατάσταση πλήρους διαζυγίου με αυτήν με το επιχείρημα του μηδαμινού οικονομικού οφέλους. Η δυτική έντεχνη μουσική στην Ελλάδα σήμερα δεν μπορεί παρά να αναστοχάζεται την ίδια της την κοινωνική

²⁷ Εξαίρεση αποτελούν οι πρόσφατες περιπτώσεις του Χρήστου Λαμπράκη, η συμβολή του οποίου, ωστόσο, στην ολοκλήρωση του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών υπήρξε θεσμική μάλλον παρά οικονομική, του Κοινοφελούς Ιδρύματος Ωνάση με τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών και του Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου με το υπό ανέγερση Κέντρο Πολιτισμού. Προϊόντα ιδιωτικής πρωτοβουλίας αποτελούν η Καμεράτα, Ορχήστρα των Φίλων της Μουσικής και η Ορχήστρα των Χρωμάτων, που ουδέποτε εντούτοις λειτούργησαν με αποκλειστικά ιδιωτικούς πόρους.

ανυπαρξία. Ελάχιστο καθήκον της ακαδημαϊκής κοινότητας απέναντί της είναι η δημόσια υπόμνηση της αντίφασης ένας πληθυσμός προσανατολισμένος, υποτίθεται, στα δυτικά πολιτισμικά ιδεώδη να αναγνωρίζει ως σημαίνουσα ποίηση αυτήν ενός Σολωμού, ενός Καβάφη, ενός Σεφέρη και ενός Ελύτη, σημαίνουν θέατρο αυτό ενός Ίψεν, ενός Ουίλιαμς ακόμα και ενός Μπέκετ, σημαίνουσα ζωγραφική αυτήν ενός Λύτρα, ενός Γύζη και ενός Παρθένη και την ίδια στιγμή σημαίνουσα μουσική, στην καλύτερη περίπτωση, αυτήν λαϊκότροπων τραγουδιών τύπου Θεοδωράκη και Χατζιδάκι. Μια τέτοια υπόμνηση δεν χρειάζεται καν εμπλοκή σε αξιολογικές κρίσεις: το γεγονός της πολιτισμικής αντίφασης αρκεί από μόνο του.

Βιβλιογραφία

- Abendroth, Wolfgang και Kurt Lenk. 1983. *Εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη* (μτφρ. Γιάννης Τζώρτζης και Φανή Αθανασιάδου). Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Adorno, Theodor W. 1986. *Gesammelte Schriften*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Bourdieu, Pierre. 1999. *Η διάκριση: Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης* (μτφρ. Κική Καψαμπέλη). Αθήνα: Πατάκης.
- Cook, Nicholas. 2007. *Μουσική: Όλα όσα πρέπει να γνωρίζετε* (μτφρ. Ιωάννης Φούλιας). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα και Το Βήμα.
- Dahlhaus, Carl. 1988. *Klassische und romantische Musikästhetik*. Laaber: Laaber-Verlag.
- _____. 1994. *Die Idee der absoluten Musik*. Kassel: Bärenreiter.
- Eagleton, Terry. 2006. *Η ιδεολογία του αισθητικού* (μτφρ., επιμ. Εσπερίδες και Σ. Ρηγοπούλου). Αθήνα: Πολύτροπον.
- Eggebrecht, Hans H. 1990. "Musik und Gesellschaft". Στο: Peter Schnaus (επιμ.), *Europäische Musik in Schlaglichtern*. Mannheim: Meyers Lexikonverlag. 394-402.
- Hobsbawm, Eric J. 2005. *Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848)* (μτφρ. Μαριέτα Οικονομοπούλου και Αγλαΐα Κάσδαγλη). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Lütteken, Laurenz (επιμ.). 2013. *Zwischen Tempel und Verein. Musik und Bürgertum im 19. Jahrhundert. Zürcher Festspiel-Symposium 2012*. Kassel: Bärenreiter.
- Scott, Derek B. 2002. "Music and Social Class in Victorian London". *Urban History* 29: 60-73.

- Supričić, Ivo. 1987. *Music in Society: A Guide in Sociology of Music*. New York: Pendragon Press.
- Γκερ, Λύντια [Goehr, Lydia]. 2005. *Το φανταστικό μουσείο των μουσικών έργων* (μτφρ. Κατερίνα Κορομπίλη). Αθήνα: Εκκρεμές.
- Δερτιλής, Γιώργος Β. 2006. *Ιστορία του ελληνικού κράτους*. Αθήνα: Εστία.
- Δημαράς, Αλέξης (επιμ.). 2005/2007. *Νεοελληνική εκπαίδευση: Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (τεκμήρια ιστορίας). Α 1821-1894, Β 1895-1967*. Αθήνα: Εστία.
- Δημαράς, Κωνσταντίνος Θ. 2004. *Ελληνικός ρομαντισμός*. Αθήνα: Ερμής.
- Ελίας, Νόρμπερτ [Elias, Norbert]. 2001. *Μότσαρτ: Το πορτραίτο μιας μεγαλοφυΐας* (μτφρ. Λευτέρης Αναγνώστου). Αθήνα: Ίνδικτος.
- Κατάκη, Χάρις. 2012. *Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας: Ψυχοκοινωνικές διεργασίες*. Αθήνα: Πεδίο.
- Κονδύλης, Παναγιώτης. 2011. *Αιτίες της παρακμής της σύγχρονης Ελλάδας: Η καχεξία του αστικού στοιχείου στη νεοελληνική κοινωνία και ιδεολογία*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Λύτρας, Ανδρέας Ν. 1993. *Προλεγόμενα στη θεωρία της ελληνικής κοινωνικής δομής*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Μερτύρη, Αντωνία. 2000. *Η καλλιτεχνική εκπαίδευση των νέων στην Ελλάδα (1836-1945)*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς και Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.
- Πετμεζίδου-Τσουλουβή, Μαρία. 1987. *Κοινωνικές τάξεις και μηχανισμοί κοινωνικής αναπαραγωγής*. Αθήνα: Εξάντας.
- Ράπτης, Κωνσταντίνος. 1998. "Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789-1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας". *Μνήμων* 20: 211-243.
- Τσέτσος, Μάρκος. 2011. *Εθνικισμός και λαϊκισμός στη νεοελληνική μουσική: Πολιτικές όψεις μιας πολιτισμικής απόκλισης*. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.
- _____. 2013. *Νεοελληνική μουσική: Δοκίμια ιδεολογικής και θεσμικής κριτικής*. Αθήνα: Παπαρηγορίου-Νάκας.
- Τσουκαλάς, Κωνσταντίνος. 1999. *Κοινωνική ανάπτυξη και κράτος: Η συγκρότηση του δημόσιου χώρου στην Ελλάδα*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- _____. 2006. *Εξάρτηση και αναπαραγωγή: Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Καίτη Ρωμανού

Ορφέας στον Άδη

Σήμερα, στον 21ο αιώνα, υπάρχουν πολυάριθμοι άριστοι νέοι Έλληνες μουσικοί και ένας μεγάλος αριθμός εξαιρετικών αιθουσών συναυλιών τουλάχιστον στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη. Υπάρχει όμως και η κρίση, όπως λέμε το σκοτάδι που έφεραν τα πολιτικά αδιέξοδα. Στην σύγχρονη Ελλάδα ο φωτεινός κόσμος του Ορφέα και ο σκοτεινός του Άδη κτίστηκαν συγχρόνως: την περίοδο από το 1974 ως το τέλος του 20ου αιώνα, με πιο κρίσιμες τις δεκαετίες του 1980 και του 1990.

Η μεγάλη ανάπτυξη της μουσικής παιδείας στην Ελλάδα άρχισε μετά την πτώση της χούντας. Ένας λόγος ήταν ο ρόλος που έπαιξε η μουσική στην επιστροφή στην δημοκρατία και την επαναλειτουργία των πολιτικών κομμάτων, και ο λαϊκός αντίκτυπος που είχε η επάνοδος στην χώρα μουσικών με ηρωικό παρελθόν και αριστερές ιδεολογίες.

Από τους μουσικούς που γύρισαν από την εξορία, με την πτώση της χούντας, ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Ιάννης Ξενάκης αντιμετωπίστηκαν ως ήρωες και οι συναυλίες της μουσικής τους είλκυσαν ογκώδη ακροατήρια, έτοιμα να συγκινηθούν τόσο από το αριστερό παρελθόν των συνθετών, όσο και από την μεγάλη φήμη που είχαν αποκτήσει στην Δύση. Και των δύο η φήμη στις χώρες της Δύσης είχε ευνοηθεί από την πολιτική του Ψυχρού Πολέμου του δυτικού μπλοκ, για την οποία ο πολιτισμός είχε πρωτεύουσα θέση. Το μεγάλο επίτευγμα της πολιτικής αυτής ήταν να «αρπάξει» ο καπιταλισμός την έννοια της προόδου από τον κομμουνισμό. Προοδευτικός νέος δεν ήταν πια ο αριστερός νέος, αλλά αυτός που μετείχε του προοδευτικού πολιτισμού του δυτικού κόσμου. Αρχίζοντας από τον René Leibowitz που προπαγάνδισε την αναβίωση του σειραϊσμού σε ένα

αριστερό κοινό, βασιζόμενος στην φιλία του με τον Jean Paul Sartre,¹ η σειραϊκή μουσική και η αβαν-γκαρντ στην οποία εξελίχτηκε, παρουσιάστηκαν ως η μόνη μουσική που μπορούσε να εκφράσει την νέα εποχή, η μόνη μουσική που μπορούσε να αναδείξει την υπεροχή του δυτικού κόσμου και την αντιδραστικότητα του αντίπαλου μπλοκ.²

Η προσπάθεια να ελκυστεί η προοδευτική αριστερή νεολαία από τις νέες πολιτιστικές τάσεις είχε πολύ θετικά αποτελέσματα. Οι δε Έλληνες αριστεροί που βρέθηκαν στην περίοδο της χούντας, και νωρίτερα, στην Δύση ήταν πολλοί γιατί οι Έλληνες αριστεροί ήταν ως την πτώση της χούντας υπό διωγμό.³

Οι μεταχουντικές ελληνικές κυβερνήσεις ήταν οι πρώτες μεταπολεμικές κυβερνήσεις που έδωσαν άφεση στους αριστερούς πολίτες. Έτσι, οι Έλληνες μουσικοί που είχαν γίνει διάσημοι στην Δύση, έγιναν δεκτοί ως προοδευτικοί από ολόκληρο το πολιτικό φάσμα: από τον κόσμο και της αριστεράς και της δεξιάς.

Η μουσική, και ιδιαίτερα η μουσική του Μίκη Θεοδωράκη που παιζόταν (αν και απαγορευμένη) στις φοιτητικές εξεγέρσεις της Νομικής και του Πολυτεχνείου, συνδέθηκε με την πτώση της δικτατορίας και την επαναλειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Στις εκλογές του 1974 η μουσική έπαιξε πρώτο ρόλο (Ρωμανού 2006: 255-257).

Οι προεκλογικές συγκεντρώσεις των κομμάτων ήταν μουσικές γιορτές. Το ίδιο ήταν και τα κομματικά πανηγύρια που οργανώνονταν τότε, με εκθέσεις έντυπου υλικού και κάθε είδους εμπορεύματα. Για να ανταγωνιστούν το μεγάλο πλεονέκτημα της Ενωμένης Αριστεράς (με πρόεδρο τον Ηλία Ηλιού), με την οποία πολιτεύτηκε ο Θεοδωράκης, όλα τα άλλα κόμματα απέκτησαν ή και

¹ Περί της αναβίωσης του σειραϊσμού από τον René Leibowitz και της συμβολής του αριστερού Jean Paul Sartre, "le philosophe et écrivain le plus populaire de France" [του πιο δημοφιλούς φιλοσόφου και συγγραφέα της Γαλλίας] στην ταχύτατη διάδοση του, βλ. Célestin Deliège (2003: 43-54).

² Περί της πολιτικής στήριξης της πρωτοποριακής μουσικής, βλ. ενδεικτικά: Willet (1989), Born (1995), Stonor Saunders (1999) και Beal (2000).

³ Βλ. Mazower (2000: 7).

κατασκεύασαν τον δικό τους συνθέτη. Η υιοθέτηση κομματικού συνθέτη θεωρήθηκε απαραίτητη. Ο μόνος μη Έλλην συνθέτης ήταν ο Carl Orff, του οποίου τα *Carmina Burana* παίζονταν στις συγκεντρώσεις του ΠΑΣΟΚ, από άγνοια μάλλον της ιδιότυπης σχέσης της μουσικής αυτής με τους Ναζί.⁴

Η μουσική συνδέθηκε στις συνειδήσεις με την πολιτική δράση (που επί επτά χρόνια είχε τελματωθεί) και για πολλούς το τραγούδι έγινε τρόπος δήλωσης πολιτικών ιδεολογιών.

Ιδρύθηκαν τότε πολλά ωδεία σε όλη την επικράτεια. Χαρακτηριστική είναι η αύξηση των τάξεων κιθάρας, καθώς πολλοί νέοι θέλησαν να μάθουν να συνοδεύουν το τραγούδι τους και παγιδεύτηκαν στις σπουδές της κλασικής κιθάρας.

Την δεκαετία του 1980 είναι που στερεώθηκαν καλά τα θεμέλια της μουσικής παιδείας, αλλά και της οικονομικής κρίσης συγχρόνως.⁵ Τότε διατέθηκαν μεγάλα ποσά για πολιτιστικά προγράμματα, που είχαν ως αποτελέσματα να διευρυνθεί η έννοια του «πολιτισμού», να ευημερήσουν αρκετοί από τους οργανωτές τους, αλλά και ορισμένα από τα προγράμματα να συμβάλουν στην θεμελίωση θεσμών που συνεχίζουν ως σήμερα να εξυπηρετούν με πολύ θετικά αποτελέσματα τη μουσική – και εν γένει, καλλιτεχνική – παιδεία και ζωή σε όλη την χώρα.⁶ Ιδρύθηκαν δημοτικά ωδεία ανά την Ελλάδα και στο τέλος της δεκαετίας άρχισαν την λειτουργία τους και τα μουσικά σχολεία.⁷

Την επόμενη δεκαετία, με την πτώση του τοίχους του Βερολίνου το 1989 και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το 1991, οι μετανάστες μουσικοί που ήρθαν στην Ελλάδα από τις βορινές της χώρες, έκαναν δυνατή την δημιουργία νέων

⁴ Περί της σχέσης του Orff με τους Ναζί και περί της μεγάλης επιτυχίας των *Carmina Burana* από τον Ιούνιο του 1937 και μετά, βλ. Kater (2000: 111-143, ιδίως 127-128).

⁵ Στις δύο συνεχείς κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, και με τη Ελλάδα μέλος της ΕΟΚ από το 1981.

⁶ Από προσωπική εμπειρία γνωρίζω το εξαιρετικό έργο που ως και σήμερα παράγουν το ωδείο, και οι σχολές χορού και εικαστικών τεχνών που ιδρύθηκαν από την ΔΕΠΑΚ (Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας) το 1985.

⁷ Το πρώτο μουσικό σχολείο λειτούργησε το 1988.

ορχηστρών,⁸ καθώς και την αυτονομία όσων ήδη λειτουργούσαν (οι οποίες μοιράζονταν ως τότε τους μουσικούς τους). Σημειωτέον ότι αντίθετα με ό,τι συνέβαινε στις χώρες που απολάμβαναν της σοβιετικής μουσικής παιδείας, στην Ελλάδα τα ωδεία παρήγαγαν περισσότερους πιανίστες και κιθαριστές από εκτελεστές της οικογένειας του βιολιού.

Το 1985-1998 άρχισαν να λειτουργούν τα μουσικά τμήματα τεσσάρων ελληνικών πανεπιστημίων.⁹ Μερικά από τα αποτελέσματα της λειτουργίας τους είναι ότι συγκέντρωσαν και ανέδειξαν μουσικά ταλέντα από όλη την χώρα, και συνέβαλαν στην διεύρυνση του ρεπερτορίου της ελληνικής μουσικής.

Το 1991 άρχισε την λειτουργία του το Μέγαρο Μουσικής της Αθήνας, που άλλαξε ριζικά την μουσική ζωή της πρωτεύουσας, ενώ η Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη, που άνοιξε το 1997, μεταμόρφωσε τις συνθήκες μουσικολογικής έρευνας. Το παράδειγμα του Μεγάρου Μουσικής, που ήταν ιδιωτική επιχείρηση (του Χρήστου Λαμπράκη), υποστηριζόμενη από το κράτος, μιμήθηκαν και άλλοι εύποροι Έλληνες.

Έτσι, τον 21ο αιώνα, στην Αθήνα μόνο, άρχισαν την λειτουργία τους το 2010 το Ίδρυμα Μιχάλη Κακογιάννη, και η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση, το 2011 η Τεχνόπολις στο Γκάζι, και όπως φαίνεται, το 2016 θα λειτουργήσει και το Πολιτιστικό Κέντρο του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Αυτή η θεαματική αύξηση των άριστων μουσικών και των εξαιρετικών κτιριακών υποδομών αναπτύχθηκε συγχρόνως με τον πληθωρισμό, τα χρέη στους δανειστές, την υπέρμετρη κατανάλωση, την γιγάντωση τους κράτους, τους υπεράριθμους μή παραγωγικούς δημόσιους υπαλλήλους, και όλα όσα πια έχουν γίνει καθημερινή μας συζήτηση και καθιστούν την χώρα αενάως υποτελή στις Μεγάλες (οικονομικές) Δυνάμεις.

⁸ Στην Αθήνα, η Ορχήστρα των Χρωμάτων το 1989 και η Καμεράτα το 1991.

⁹ Στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης (1985), στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο της Αθήνας (1991), στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο της Κέρκυρας (1994) και στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας επίσης της Θεσσαλονίκης (1998).

Η ελληνική ακμή του μουσικού πολιτισμού έρχεται με μεγάλη καθυστέρηση σε σχέση με την ακμή του στην ίδια την δυτική Ευρώπη.¹⁰ Η ελληνική ακμή συμβαδίζει με μεγάλες αλλαγές στον δυτικό πολιτισμό εν γένει, που χαρακτηρίζονται από το τέλος της πίστης στην ανωτερότητα του πολιτισμού αυτού, και το τέλος ιδεολογιών και θεσμών που ήταν παράγωγα ή γνωρίσματα, ή επακόλουθά του, όπως ο ανθρωπισμός και τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ιδέα της προόδου, η δημοκρατία, και ο κοινοβουλευτισμός. Το ότι οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι των κρατών – εκτός αυτών που συνθέτουν τις Μεγάλες Δυνάμεις – δεν έχουν πλέον την δυνατότητα να προασπίζουν εθνικά συμφέροντα το έχουμε πια σήμερα καλά κατανοήσει. Η πρόοδος είναι μια έννοια που δεν έχει ισχύ στον μουσικό πολιτισμό. Από την στιγμή που η δυτική μουσικολογία ασπάστηκε την ιδέα της *πολιτισμικής σχετικότητας*, που αναπτύχθηκε στις ανθρωπολογικές σπουδές των Ηνωμένων Πολιτειών, ο δυτικός μουσικός πολιτισμός δεν θεωρείται κυρίαρχος ούτε από τους ίδιους τους μουσικολόγους της Δύσης, και αντιμετωπίζεται και με μειωτικές ακόμη συνεκδοχές, ή ως κάτι που βαίνει προς κατάληξη. Σήμερα δυτικοί μουσικολόγοι θεωρούν αναγκαίο να αναζητηθεί ένας «μετα-ευρωπαϊκός» Λόγος.¹¹

Μένει λοιπόν να κατανοήσουμε τι σημαίνει σήμερα αυτή η ακμή της έντεχνης μουσικής στην Ελλάδα...

Και δεν είμαι σε θέση παρά να τελειώσω με την απορία.

¹⁰ Η μόνη περίοδος της νεότερης ιστορίας της δυτικής μουσικής κατά την οποία η ελληνική μουσική δημιουργία (αλλά όχι και άλλες πτυχές της μουσικής ζωής) συμβαδίζει με τη Δύση είναι η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου και της πρωτοπορίας, όταν επιδιώχτηκε το σπάσιμο των ριζών της δυτικής παράδοσης και ευνοήθηκαν χώρες και συνθέτες που δεν είχαν τέτοιες ρίζες, όπως η Ελλάδα, η Τουρκία, χώρες της Νότιας Αμερικής και της Άπω Ανατολής. Έργα του Τούρκου İlhan Mimaroglu, του Αργεντινού Maurizio Kagel, του Ιάπωνα Kazuo Fukushima κ.ά. παίζονταν συχνά πλάι σε έργα των John Cage, Luigi Nono, Luciano Berio και άλλων.

¹¹ Βλέπε στον διαδικτυακό τόπο του ερευνητικού προγράμματος "Towards a Global History of Music. A Research Programme in Musicology – 2013-2016". [<http://www.music.ox.ac.uk/research/projects/balzan-research-project/> και <http://www.balzan.org/en/prizewinners/reinhard-strohm,> τελευταία πρόσβαση: 3 Απριλίου 2015]]

Βιβλιογραφία

- Beal, Amy, C. 2000. "Negotiating Cultural Allies: American Music in Darmstadt 1946-1956". *Journal of the American Musicological Society* 53(1): 105-139.
- Born, Georgina. 1995. *Rationalizing Culture: IRCAM, Boulez and the Institutionalization of the Musical Avant-Garde*. Berkeley, Los Angeles και London: University of California Press.
- Deliège, Célestin. 2003. *Cinquante ans de modernité musicale: De Darmstadt à l'Ircam. Contribution historiographique à une musicologie critique*. Sprimont: Mardaga.
- Kater, Michael H. 2000. *Composers of the Nazi Era*. Oxford: Oxford University Press.
- Mazower, Mark. 2000. "Introduction". Στο: Mark Mazower (επιμ.), *After the War Was Over: Reconstructing the Family, Nation and State in Greece (1943-1960)*. Princeton: Princeton University Press. 3-23.
- Stonor Saunders, Frances. 1999. *Who Paid the Piper? The CIA and the Cultural Cold War*. London: Granta Books.
- Willet, Ralph. 1989. *The Americanization of Germany (1945-1949)*. London και New York: Routledge.
- Ρωμανού, Καίτη. 2006. *Έντεχνη Ελληνική Μουσική στους Νεότερους Χρόνους*. Αθήνα: Κουλτούρα.

Παύλος Σεργίου

Μια κοπελιά 'π' την Έδεσσα που παίζει φλάουτο...

Τις τελευταίες μέρες η Εθνική Λυρική Σκηνή παρουσίασε στο θέατρο «Ολύμπια» την Όπερα του Βέρντι «Τραβιάτα». Όλες οι παραστάσεις ήταν sold out, γεγονός εντυπωσιακό με την επικρατούσα οικονομική κρίση. Υπάρχει κόσμος λοιπόν που αγαπάει την Όπερα και πάει στην Λυρική παρά την Κρίση. Κι αυτό όχι μόνο στην τελευταία «Τραβιάτα», σχεδόν σε κάθε παραγωγή της Λυρικής.

Βέβαια η «Τραβιάτα» είναι πολυαγαπημένη, εξαιρετικά γοητευτικό έργο, ικανό να ελκύει τόσο το λεγόμενο πλατύ κοινό όσο και τους «γνώστες» του είδους. Στη συγκεκριμένη παραγωγή είχαμε και μία εξαιρετική «πριμαντόνα», κοπελιά από την Λάρισα, την Μυρτώ Παπαθανασίου, της οποίας η αδελφή, η Ήβη, κι άλλη κοπελιά από την Λάρισα, παίζει Βιολοντσέλο στην Κρατική Ορχήστρα Αθηνών...

(Για την επίδοση της Μυρτώς στην παραγωγή αυτή ειπώθηκε χαρακτηριστικά ότι ξεπέρασε πολλές μη Ελληνίδες «Βιολέτες» των τελευταίων ετών, είδατε λοιπόν η κοπελιά από την Λάρισα; Ίσως και να μπορούμε λοιπόν να υποθέσουμε ότι εμμέσως η κρίση ευνοεί την ανάδειξη... ημέτερων καλλιτεχνών που σε εποχές «παχιών αγελάδων» δεν θα 'παιρναν την ευκαιρία τους...)

Δυο κοπελιές από την Λάρισα λοιπόν, που δείχνουν να... «σκίζουν»...

Κι αυτό μέσα στην Κρίση.

Την «μπαντίνα» της παραγωγής αυτής (την μικρή Ορχήστρα που παίζει πίσω από την σκηνή σύντομα «περάσματα» σε κάποια σημεία του έργου) συγκροτούσαν νέες και νέοι Μουσικοί, ανάμεσά τους κι η κοπελιά από την Έδεσσα που παίζει φλάουτο, η... ηρωίδα μου!

Η κοπελιά αυτή λοιπόν πήρε Δίπλωμα Φλάουτου στην Έδεσσα –τότε που το πήρε άρχιζε η Κρίση. Παράλληλα με το Φλάουτό της η κοπελιά μας φοιτά στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου και το τελειώνει –η Κρίση έχει μπει πια στη ζωή μας. Με Δίπλωμα Φλάουτου στην τσέπη και Πτυχίο Αριστοτελείου στη Μουσικολογία, η κοπελιά πάει στο Λουξεμβούργο για κάμποσα χρόνια για «μετα-ωδειακές» σπουδές Φλάουτου –η Κρίση μειώνει δραστικά τα εισοδήματά μας, υποθέτω και τα εισοδήματα των γονέων της κοπελιάς, οι οποίοι δεν είναι τίποτα μεγιστάνες, μέσου εισοδήματος άνθρωποι είναι κι έχουν κι άλλα παιδιά, ωστόσο στηρίζουν την ευρωπαϊκή «φλαουτική» περιπέτεια της κόρης τους...

Μετά το Λουξεμβούργο ακολουθεί η Νυρεμβέργη, δυο-τρία χρονάκια, κι εκεί η κοπελιά μας επιδιώκει και τον τελευταίο της τίτλο στο Φλάουτο...

Θα άξιζε τον κόπο να λογαριάσει κανείς, όταν με το καλό μπει στην τσέπη της αυτός ο τελευταίος περιπόθητος τίτλος, πόσα χρήματα θα 'χει κοστίσει το οδοιπορικό αυτό... Πόσες δυνάμεις... πόσα όνειρα... πόσο πείσμα... σε πείσμα της όποιας Κρίσης...

Η κοπελιά μας θα γυρίσει στην Ελλάδα, θέλει Αθήνα κι όχι Θεσσαλονίκη, ελπίζει για αρχή στις έκτακτες συνεργασίες με την Λυρική, σαν αυτή τώρα στην «Τραβιάτα» και.... «και βλέπουμε»!

Διερωτάται κανείς: τι οδηγεί αυτά τα παιδιά, μέσα στην Κρίση, τόσο από την Αθήνα αλλά κυρίως από την περιφέρεια, σ' αυτές τις περιπέτειες; Πού βρίσκουν στην μικρή τους πόλη ή στο χωριό τους την πρόσβαση στην Μουσική; Πού βρίσκουν οι γονείς το κουράγιο;

Συχνά, ως πιτσιρίκια, μαθαίνουν όργανο στην μπάντα του Δήμου ή στο Ωδείο της διπλανής πόρτας. Διάφορες συμπτώσεις, ευνοϊκές συγκυρίες, συχνά κάποιοι φωτισμένοι δάσκαλοι αλλά κι η ίδια η συντριπτικά γοητευτική δύναμη της

Μουσικής θα οδηγήσει κάποια από αυτά τα ταλαντούχα πιτσιρικά στο Επάγγελμα του Μουσικού. Κι οι γονείς, μουδιασμένοι κι όχι απόλυτα πεπεισμένοι για τις επιλογές του κανακάρη ή της... κούκλας τους, «ξύνοντας» και την τελευταία τσέπη ή πουλώντας κάποιο ακίνητο πληρώνουν... για να γίνει το παιδί αυτό που θέλει, δηλαδή Μουσικός που θα παίξει Μουσική που οι ίδιοι δεν καταλαβαίνουν, που η Χώρα όλη δείχνει να μην καταλαβαίνει!

Κι έρχεται η Κρίση: στριμώνχονται μέχρι ασφυξίας τα οικονομικά του Μεγάρου, στριμώνχονται μέχρι ασφυξίας τα οικονομικά του Ωδείου Αθηνών, μικραίνει ο αριθμός των Συμφωνικών Συναυλιών (σχετικά ακούγεται ότι οι συναυλίες της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης για την προσεχή περίοδο 2015-2016 θα περιοριστούν στις δεκαεννέα!), οι γονείς δεν μπορούν να πληρώσουν τα δίδακτρα των Ωδείων.

Κλείνουν με ένα γελοίο ταρατατζούμ οι Ορχήστρες της Ραδιοφωνίας, αφήνεται σε κώμα η Ορχήστρα των Χρωμάτων, ξανανοίγουν με αμφίβολες δομές οι Ορχήστρες της Ραδιοφωνίας ως μία (;) κ.λπ.

Αλλά, ο κόσμος πάει στη Λυρική, ο κόσμος πάει στις διάφορες ανεξάρτητες παραγωγές Οπερέτας –θυμηθείτε ότι είχαμε αυτή την περίοδο τουλάχιστον μία «Ωραία Ελένη» του Όφενμπαχ και κάποιους «Απάχηδες των Αθηνών» που πήγαν πολύ καλά από πλευράς κόσμου. Από ποιες/ποιους στελεχώθηκαν τα ορχηστρικά σύνολα αυτών των παραγωγών; Από κοπελιές ή λεβέντες σαν την αποψινή μου ηρωίδα...

Επομένως η Κρίση, Κρίση, αλλά η σκηνή αυτή δεν... πεθαίνει! Είναι σαν να έχει... ανοσία και μεγάλη ανθεκτικότητα.

Έτσι κι αλλιώς η Μουσική στην κοινωνία μας βρίσκεται διαρκώς σε Κρίση, αναζητά πάντα την αξιακή της θέση, προσπαθεί να πείσει τη «συλλογική συνείδηση» για την αναγκαιότητά της, αλλά δεν είναι εύκολο...

Ας ισχυριστούμε για παράδειγμα: «Η Ερόικα είναι Αριστούργημα».

Στην κοινωνία μας, είτε προ Κρίσης είτε και κατά την Κρίση, λίγες/λίγοι μπορούν να αποδείξουν τον ισχυρισμό αυτόν, λίγο περισσότερες/περισσότεροι υποψιάζονται την αλήθεια του κι ακόμη λίγο περισσότερες/περισσότεροι θα απολαύσουν μία ερμηνεία του έργου στη Συναυλία.

Όμως συνολικά η κοινωνία μάλλον απαντάει στον πιο πάνω ισχυρισμό... «Και τι με νοιάζει εμένα;»

Η πρόσθετη αφόρητη επιβάρυνση της Κρίσης ενδεχομένως θα προσέθετε... «Εδώ δεν ξέρω τι μου ξημερώνει, η Ερόικα με μάρανε!»

Παρόλο που μία τέτοια αντίδραση είναι ψυχολογικά εύλογη κι εκφράζει ίσως την συντριπτική πλειοψηφία της κοινωνίας μας σήμερα, δεν δύναται να πνίξει το ενδεχομένως υπόγειο αλλά διαρκώς ζωντανό ενδιαφέρον για την Μουσική.

Εξάλλου κάθε κρίση μέσα στην ιστορία δεν αναστέλλει τη δημιουργική δύναμη και διάθεση των καλλιτεχνών. Θυμάμαι τον Γιάννη Ιωαννίδη να επαναλαμβάνει συχνά κατά το μάθημα της σύνθεσης ότι «τις ίδιες ώρες που ο Heinrich Schütz έγραφε τις ουράνιες Μουσικές του, στο σοκάκι έξω απ' την σοφίτα του έτρεχε ποτάμι το αίμα των θυμάτων του φρικτού Τριακονταετούς Πολέμου»...

Ούτε και το ενδιαφέρον του κοινού αναστέλλεται: Μόλις το Φθινόπωρο του 1945, στις πρώτες μουδιασμένες ακόμα συμφωνικές συναυλίες στις μεγάλες γερμανικές πόλεις ο κόσμος (όσοι έχουν επιβιώσει... στο Βερολίνο κυρίως γυναίκες...) σχηματίζει ουρές ανάμεσα στα ερείπια για να «μπει ν' ακούσει»...

Σε κάποιες κοινωνίες η Συμφωνική Συναυλία έχει περίοπτη αξιακή θέση – όχι στη δική μας! Στη δική μας κοινωνία η Συμφωνική Συναυλία δεν εντάσσεται οργανικά, δείχνει να είναι ακόμα και πάντα «ξένο σώμα» για τους πολλούς – κρίση, με την οποία έχουμε να κάνουμε διαρκώς...

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κάτι πάντως ώθησε την ηρωίδα μου να επιλέξει την περιπέτειά της, ωθεί ακόμα και τούτο τον καιρό της κρίσης και πολλά ακόμα κορίτσια κι αγόρια σε ανάλογες περιπέτειες, τα αποτελέσματα είναι θεαματικά καθώς έχουμε ήδη πλήθος εξαιρετικών νέων Μουσικών σε όλα τα όργανα.

Τι θα τους κάνει η κοινωνία μας όλες κι όλους αυτούς;

Δεν είναι δυνατόν να απαντηθεί προς το παρόν το ερώτημα... Απλώς μένουμε έκθαμβοι μπροστά στο διαρκώς παρόν και υπογείως έντονο ενδιαφέρον για τη Μουσική αυτή...

Κι αυτό σε πείσμα και της τωρινής Κρίσης...

Κατερίνα Λεβίδου και Γεωργία Βάββα

Φεστιβάλ με έντεχνη δυτική μουσική στην Ελλάδα, 2008-σήμερα (ενδεικτικός κατάλογος)¹

1. Aegean Arts International Festival

Ιστότοπος: <http://aegeanartsfestival.wix.com/aafa>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014/2^ο έτος το 2015

2. ARTIVA - Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ Ναυπλίου

Ιστότοπος: [<http://www.nafplio.gr/neamenu/ekdiloseismenu/1916-prefestival1odie8neschorodiakofestival.html>]²

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014/1^ο έτος το 2014

3. Athens Gardens Festival

Ιστότοπος: [<http://athensartnetwork.blogspot.gr/2014/09/athens-gardens-festival-2014.html>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013/2^ο έτος το 2014

4. Borderline Festival

Ιστότοπος: [<http://www.sgt.gr/gr/programme/event/1838>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/5^ο έτος το 2015

5. Casa dei Mezzo Music Festival

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2004/11^ο έτος το 2014

¹ Οι πληροφορίες που παρουσιάζονται βασίζονται σε στοιχεία που συλλέχθηκαν μέχρι την 13η Ιουλίου 2015.

² Σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει συγκεκριμένος ιστότοπος αφιερωμένος στο εν λόγω φεστιβάλ, ωστόσο διατίθεται ιστοσελίδα με πληροφορίες η οποία φιλοξενείται στον ιστότοπο του επίσημου φορέα διοργάνωσης, αυτή παρουσιάζεται σε αγκύλη. Σε ορισμένες περιπτώσεις εντός αγκύλης εμφανίζεται η επίσημη σελίδα του φεστιβάλ στο facebook.

6. Corfu Festival/Κοντσέρτα Ιονίου

Ιστότοπος: <http://www.corfufestival.gr/> και
[\[http://music.ionio.gr/gr/academy/festival/\]](http://music.ionio.gr/gr/academy/festival/)
Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2005/6^ο έτος το 2010

7. Corfu Festival of Arts

Ιστότοπος: <http://www.corfufestivalofarts.com/el>
Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/3^ο έτος το 2013

8. Electric Nights

Ιστότοπος: [<http://www.medeaelectronique.com/2015/03/electric-nights-festival-2015/>]
Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013/3^ο έτος το 2015

9. European Music Day

Ιστότοπος: <http://www.europeanmusicday.gr/>
Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2000/16^ο έτος το 2015

10. Festival of Culture – Displacement/Μετατόπιση

Ιστότοπος: δεν διατίθεται
Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

11. Festival of the Aegean

Ιστότοπος: <http://www.festivaloftheaegean.com/home.html>
Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2005/11^ο έτος το 2015

12. Hermoupolis Guitar Festival

Ιστότοπος: <http://www.guitarfestival.gr/>
Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1994/22^ο έτος το 2015

13. Hydra Classical

Ιστότοπος: [<http://www.specsnarts.gr/festivals/item/43-hydra-classical-music-festival>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/2^ο έτος το 2012

14. International Choir Competition and Festival - Kalamata 2015

Ιστότοπος: [<http://www.interkultur.com/competitions-festivals/international-competitions/int-choir-competition-and-festival-kalamata/kalamata-2015/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

15. International Music Festival of Cyclades

Ιστότοπος: <http://www.festivalcyclades.com/programme2014.html>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2004/12^ο έτος το 2015

16. International Music Festival of Santorini

Ιστότοπος: <http://www.santorinimusicfestival.com/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1980/36^ο έτος το 2014

17. International Music Festival - Summer University of Music

Ιστότοπος: <http://www.imf.org.gr/festival-events>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2008/8^ο έτος το 2015

18. Ionio Festival Paolo Carrer

Ιστότοπος: <http://www.ioniofestival.com/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2008/4^ο έτος το 2011

19. Mani-Sonnenlink-Διεθνές Θερινό Φεστιβάλ Μουσικής

Ιστότοπος: [<http://www.mani-sonnenlink.com/gr/Program-gr.html>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2009/7^ο έτος το 2015

20. Molivos International Music Festival

Ιστότοπος: <http://www.molyvosfestival.com/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

21. Mozart Concerto Festival

Ιστότοπος: [<http://www.sgt.gr/gr/programme/event/1924>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

22. Paxos Music Festival

Ιστότοπος: <http://paxosfestival.org.uk/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1986/29^ο έτος το 2015

23. Petit Paris d'Athènes-Το Μικρό Παρίσι των Αθηνών

Ιστότοπος: [<http://athensartnetwork.blogspot.gr/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013/2^ο έτος το 2014

24. 'Reclaiming the Past, Regaining the Real' Festival

Ιστότοπος: [<http://about-art.gr/?lang=en&q=festival&f=main>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012 (μοναδικό έτος διοργάνωσης)

25. Samos Young Artists Festival

Ιστότοπος: [<http://www.schwarzfoundation.com/el/projekte/samos-young-artists-festival/philosophy.html>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2010/6^ο έτος το 2015

26. Saronic Chamber Music Festival

Ιστότοπος: <http://www.saronicfestival.com/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2001/5^ο έτος το 2015

27. Serenata Kriti

Ιστότοπος: <http://serenatakriti.org/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013/3^ο έτος το 2015

28. Spring Organ Series

Ιστότοπος: [<http://www.specsnarts.gr/festivals/item/73-spring-organ-seriesindex.php/promotions/item/73-spring-organ-series>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2004/11^ο έτος το 2014

29. St. George International Music Festival

Ιστότοπος: <http://www.stgeorge-music-festival.com/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

30. Tinos Arts Festival

Ιστότοπος: [<http://www.specsnarts.gr/festivals/item/42-tinos-festival>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2005/10^ο έτος το 2014

31. Update Φεστιβάλ Σύγχρονης Μουσικής

Ιστότοπος: [<http://www.sgt.gr/gr/circle/71>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013/2^ο έτος το 2014

32. Young Classical Series

Ιστότοπος: [<http://www.specsnarts.gr/festivals/item/120-young-classical-series>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/2^η σαιζόν το 2012-2013

33. Αναγεννησιακό Φεστιβάλ Ρεθύμνου

Ιστότοπος: <http://www.rfr.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1987 (αναδιοργάνωση το 2008)/26^ο έτος το 2013

34. Γύρω από το Πιάνο

Ιστότοπος: [<http://www.specsnarts.gr/festivals/itemlist/category/31-around-the-piano>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2005/10^ο έτος το 2014

35. Δημήτρια

Ιστότοπος: <http://dimitria.thessaloniki.gr/mainpage>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1966/49^ο έτος το 2014

36. Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ Αίγινας

Ιστότοπος: <http://www.aeginamusicfestival.gr/el>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2006/10^ο έτος το 2015

37. Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ «Ευμέλεια»

Ιστότοπος: <http://www.evmelia-festival.org/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

38. Διεθνές Σεμινάριο Μουσικής Κοζάνης

Ιστότοπος: <http://kozanimusicseminar.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1999 (η ιστορία του αρχίζει από το 1988)/16^ο έτος το 2014

39. Διεθνές Φεστιβάλ Κιθάρας Βέροιας

Ιστότοπος: <http://www.veriaguitarfestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2002/12^ο το 2013 (ακυρώθηκε λόγω τεχνικών δυσκολιών)

40. Διεθνές Φεστιβάλ Κιθάρας Πατρών, Λίζα Ζώη-Ευάγγελος Ασημακόπουλος

Ιστότοπος: [http://www.fe-odeiopatron.gr/index.php?option=com_content&view=section&id=16&Itemid=45]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1991/24^ο έτος το 2015

41. Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικής στο Κτήμα Μοντοφώλι

Ιστότοπος: <http://www.montofolifestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

42. Διεθνές Φεστιβάλ Νεανικών Ορχηστρών

Ιστότοπος: <http://www.youthbandfestival.gr/festival/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1998/18^ο έτος το 2015

43. Διεθνές Φεστιβάλ Πάτρας

Ιστότοπος: http://www.festivalpatras.gr/?section=1768&language=en_US

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1986/28^ο έτος το 2015

44. Διεθνές Φεστιβάλ Πιάνο - Πόρος

Ιστότοπος: <http://www.porospianoacademy.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2009 / 7^ο έτος το 2015

45. Διεθνές Φεστιβάλ Πηλίου-Τέχνες και Λόγος

Ιστότοπος: <http://www.pelionfestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2000/16^ο έτος το 2015

46. Διεθνές Φεστιβάλ Πορτοχελίου

Ιστότοπος: <http://www.phifestival.com/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1988/26^ο έτος το 2014

47. Διεθνές Φεστιβάλ Ρόδου

Ιστότοπος: [<http://rhodes.com.gr/sites/international-festival-rhodes/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2007/8^ο έτος το 2014

48. Διεθνές Φεστιβάλ Σύγχρονης Μουσικής «Συνθήρμια»

Ιστότοπος: [<http://doth.gr/?p=439#more-439>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2005/4^ο το 2012

49. Διεθνές Φεστιβάλ Συμφωνία Πειραιά και Νήσων Αργοσαρωνικού

Ιστότοπος: <http://piraeussinfonia.gr/el/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

50. Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ Καρδίτσας

Ιστότοπος: [<http://festivalofkarditsa.blogspot.gr/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1983/33^ο έτος το 2015

51. Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ Πρέβεζας

Ιστότοπος: [<http://www.users.otenet.gr/~armonia4/festival.htm>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1983/32^ο έτος το 2014

52. Ελληνικές Μουσικές Γιορτές

Ιστότοπος: [<http://fidetzis.gr/byron-fidetzis#giortes>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2005/10^ο έτος το 2014

53. ΕΝΤΟΠΙΑ

Ιστότοπος: <http://www.entopia.info>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

54. Έξι χορδές και μία ορχήστρα

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

55. Θερινή Ακαδημία Κλασικής Κιθάρας «ΑΡΙΩΝ»

Ιστότοπος: <http://www.lesvorama.gr/en/4th-summer-music-academy-for-classical-guitar.php>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

56. Θερινό Μουσικό Camp

Ιστότοπος: [<https://www.facebook.com/events/664608716954102/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014

57. Μαθητικό Φεστιβάλ Όπερας Εθνικής Λυρικής Σκηνής

Ιστότοπος: [<http://www.mous-sxol-ilion.gr/Events/Events/Events/operafestival.html>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2010/2^ο έτος το 2011

58. ...Μέρες Μουσικής, Μέρες Κιθάρας...

Ιστότοπος: [<https://www.facebook.com/guitardays>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014/1^ο το 2014

59. Μουσικοί Συντονισμοί-Φεστιβάλ Κλασικής Μουσικής

Ιστότοπος: [<http://www.beton7.com/index.php/el/programma/mousikes-parastaseis/item/857-syntonismpoi-2015.html>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/5^ο έτος το 2015

60. Μουσικό Χωριό-Διεθνής Μουσική Κοινότητα

Ιστότοπος: <http://www.music-village.gr/gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2006/10^ο έτος το 2015

61. Πολιτιστικό Φεστιβάλ Μουσείου Μπουμπουλίνας

Ιστότοπος: <http://www.bouboulinaculturalfestival.gr/maingr.html>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2010/5^ο το 2014

62. Σειρά Πολιτιστικών Εκδηλώσεων στο Αρχαίο Θέατρο Κολωνού

Ιστότοπος: [<http://www.cityofathens.gr/node/24682>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2007/9^ο έτος το 2015

63. Σεμινάρια και Εκδηλώσεις Χόρτο

Ιστότοπος: [<http://horto2013.blogspot.gr/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1984 (;)/30^ο έτος το 2014

64. Σινιάλο-Ένας Φάρος Πολιτισμού στον Φλοίσβο

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

65. Συντεχνίες-CAMP Contemporary Art Meeting Point

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013 (πραγματοποιήθηκε μόνο το 2013)

66. Φεστιβάλ Gina Bachauer

Ιστότοπος: [<http://bachauer.org/?p=833>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014/1^ο έτος το έτος 2014 (,)

67. Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου

Ιστότοπος: <http://www.greekfestival.gr/gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1955/60^ο έτος το 2015

68. Φεστιβάλ Ακορντεόν στη Σύρο

Ιστότοπος: <http://syrosaccordionfestival.com/EL/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

69. Φεστιβάλ Γ.Α. Παπαϊωάννου

Ιστότοπος: [<http://dok.gr/festival/index.html>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2000/15^ο έτος το 2014

70. Φεστιβάλ Εκκλησιαστικού Οργάνου και Μουσικής του Αγίου Φραγκίσκου Ρόδου

Ιστότοπος: [<https://www.facebook.com/events/819463261431705/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2010/4^ο έτος το 2014 (δεν διοργανώθηκε το 2011)

71. Φεστιβάλ Θρησκευτικής Μουσικής Πάτμου

Ιστότοπος: <http://www.patmosfestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2001/14^ο έτος το 2014

72. Φεστιβάλ Κιθάρας Ανωγείων

Ιστότοπος: <http://www.anogeia-guitarfestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

73. Φεστιβάλ Κιθάρας Ευάγγελου Ασημακόπουλου

Ιστότοπος: [<https://www.facebook.com/events/260223904153083/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1999/16^ο έτος το 2014

74. Φεστιβάλ Κιθάρας Θεσσαλονίκης

Ιστότοπος: [<http://www.odeio-matsigos.gr/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014/2^ο έτος το 2015

75. Φεστιβάλ Κιθάρας Καλαμάτας

Ιστότοπος: <http://www.kalamataguitarfestival.gr/index.html>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

76. Φεστιβάλ Κιθάρας Καρδίτσας

Ιστότοπος: [<https://www.facebook.com/PanasMusic.gr/photos/a.275807919240674.1073741829.269620063192793/435231843298280/?type=1&theater>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013/3^ο έτος το 2015

77. Φεστιβάλ Κλασικής Μουσικής Κορώνης-Chamber Music Festival

Ιστότοπος: [http://www.korone.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=119]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2007/6^ο το 2012

78. Φεστιβάλ Κλασικής Μουσικής στην Ξάνθη

Ιστότοπος: [www.fex.org.gr/anakoynoseis/90-φεστιβάλ-κλασικής-μουσικής-στην-ξάνθη]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2007/9^ο έτος το 2015

79. Φεστιβάλ Λουτρακίου

Ιστότοπος: [<http://loutrakifestival.com/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2015/1^ο έτος το 2015

80. Φεστιβάλ Μεγάρου Γκύζη

Ιστότοπος: [<http://www.megarogyzi.gr/index.php/ekdiloseis/2014>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2007/8^ο έτος το 2014

81. Φεστιβάλ Μυκόνου «Αντανάκλασης»

Ιστότοπος: [<http://www.specsnarts.gr/festivals/item/15-mykonos-antanaclasispromotions>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/4^ο έτος το 2014

82. Φεστιβάλ Μουσικής Σίφνου: “MuSifanto”

Ιστότοπος: [<http://www.filoitounisiou.gr/musifanto/2015musifanto.html>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014/2^ο έτος το 2015

83. Φεστιβάλ Νάξου

Ιστότοπος: [<http://www.bazeostower.gr/festival-.php>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2001/14^ο έτος το 2014

84. Φεστιβάλ Ναυπλίου

Ιστότοπος: <http://www.nafplionfestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1991/24^ο έτος το 2015

85. Φεστιβάλ Ολύμπου

Ιστότοπος: <http://festivalolymprou.gr/el/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1972/44^ο έτος το 2015

86. Φεστιβάλ Παλαιάς Μουσικής Αγγλικανική Εκκλησία

Ιστότοπος: [https://www.facebook.com/pages/Athens-Early-Music-Festival-Early-Music-at-St-Pauls/211827835513144?sk=info&tab=page_info]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/4^ο έτος το 2014

87. Φεστιβάλ Πελοποννήσου

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2013/3^ο το 2015

88. Φεστιβάλ Πιάνου Θεσσαλονίκης

Ιστότοπος: <http://www.thessalonikipianofestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2012/4^ο έτος το 2015

89. Φεστιβάλ Ρόδου «Ημέρες Μουσικής»

Ιστότοπος: [<http://www.musicinrhodes.gr/about-the-festival/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2000/15^ο έτος το 2014

90. Φεστιβάλ Συνηχήσεις

Ιστότοπος: [<http://www.onassis-scholars.gr/events/festival-sinichisis/>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2014 (πραγματοποιήθηκε μόνο το 2014)

91. Φεστιβάλ Τεχνών Κορώνης

Ιστότοπος: <http://www.koronifestival.gr/> (υπό ανακατασκευή)

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2007/6^ο το 2012

92. Φεστιβάλ Τήνου

Ιστότοπος: [https://www.facebook.com/pages/Festival-Tinou-%CE%A6%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB-%CE%A4%CE%AE%CE%BD%CE%BF%CF%85/511037602244626?sk=info&tab=page_info]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2001/13^ο έτος το 2014

93. Φεστιβάλ της Μονής Λαζαριστών

Ιστότοπος: [<http://www.monilazariston.gr/F407CCF5.el.aspx>]

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2002/14^ο έτος το 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

94. Φεστιβάλ Φιλίππων – Θάσου

Ιστότοπος: <http://philippifestival.gr/>

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1957/58^ο έτος το 2015

95. Φεστιβάλ Χορωδιών (Λουτρακίου)

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2011/5^ο έτος το 2015

96. Χορωδιακό Φεστιβάλ Θρησκευτικής Μουσικής Βόλου

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 1988/20^ο έτος το 2014

97. Χορωδιακό Φεστιβάλ Φαρσάλων

Ιστότοπος: δεν διατίθεται

Έτος ίδρυσης/έτος διεξαγωγής: 2001/14^ο έτος το 2014

Βιογραφικά

Γεωργία Βάββα

Η Γεωργία Βάββα είναι απόφοιτη του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Εθνικού Ωδείου (κλασική κιθάρα και ανώτερα θεωρητικά). Πραγματοποίησε το μεταπτυχιακό της στην Κοινωνική Ανθρωπολογία και Εθνομουσικολογία στο Queen's University Belfast από όπου της απονεμήθηκε ο τίτλος «MA in Social Anthropology with Distinction». Στο πλαίσιο της πτυχιακής της εργασίας πραγματοποίησε επιτόπια έρευνα σε φεστιβάλ κλασικής κιθάρας στη Σλοβενία, την Ιρλανδία και την Ελλάδα. Είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών των Τμημάτων Μουσικών Σπουδών και Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης «Μουσική Κουλτούρα και Επικοινωνία: Ανθρωπολογικές και Επικοινωνιακές Προσεγγίσεις της Μουσικής». Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στον χώρο της αστικής εθνομουσικολογίας και συγκεκριμένα στη σχέση μουσικής, κρίσης και παγκοσμιοποίησης. Έχει εργαστεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και στο ΙΕΚ Κηφισιάς, στα Τμήματα Ηχοληψίας και Μουσικής Τεχνολογίας.

Rachel Beckles Willson

Η Rachel Beckles Willson είναι συγγραφέας, μουσικός και μουσικολόγος, Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Royal Holloway του Λονδίνου και Διευθύντρια του Κέντρου Ερευνών Ανθρωπιστικών Σπουδών και Τεχνών. Επίσης, έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο του Μπρίστολ. Σπούδασε πιάνο στη Βασιλική Ακαδημία Μουσικής του Λονδίνου και στην Ακαδημία Λιστ στη Βουδαπέστη, ενώ έλαβε το διδακτορικό της από το King College του Λονδίνου. Μεταξύ 2008 και 2010 βρέθηκε στο Πανεπιστήμιο Humboldt του Βερολίνου με την υποστήριξη της υποτροφίας του Ιδρύματος Alexander von Humboldt. Η πανεπιστημιακή διδασκαλία της καλύπτει

ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων, όπως μουσική και οριενταλισμός, μουσική και κομμουνισμός και διαπολιτισμική επιτέλεση. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα και οι δημοσιεύσεις της εστιάζονται στις σχέσεις μεταξύ ιστορίας, πολιτικής και επιτέλεσης. Τα δύο πιο πρόσφατα βιβλία της αναφέρονται στους τρόπους με τους οποίους οι πολιτικές της ιστοριογραφίας επηρεάζουν τις μουσικές πρακτικές όπως τη σύνθεση, την επιτέλεση και την κατανάλωση. Στην τρέχουσα έρευνά της, η Beckles Willson ασχολείται με ζητήματα ακρόασης και μνήμης, μελετώντας ένα παραδοσιακό όργανο: το ούτι. Παράλληλα με την επιστημονική της δράση, είναι ενεργή μουσικός παίζοντας πιάνο, σαξόφωνο και ούτι.

Πάυλος Κάβουρας

Ο Πάυλος Κάβουρας είναι Καθηγητής στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών με γνωστικό αντικείμενο την πολιτισμική ανθρωπολογία και την εθνομουσικολογία. Είναι, επίσης, Διευθυντής του Τομέα Εθνομουσικολογίας και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας και του ομώνυμου Εργαστηρίου. Κατέχει δίπλωμα Ναυπηγού Μηχανολόγου από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, μεταπτυχιακό στην Εφαρμοσμένη Αστική Ανθρωπολογία από το City University of New York και διδακτορικό στην Πολιτισμική Ανθρωπολογία από το The New School for Social Research of New York (1990). Όλο του το έργο περιστρέφεται γύρω από την έννοια της διαλογικότητας. Επιδιώκει και καλλιεργεί τον διάλογο ανάμεσα σε διαφορετικές επιστήμες, ειδικότερα στον χώρο της ανθρωπολογίας, ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, και της εθνομουσικολογίας, ανάμεσα σε διαφορετικά είδη μουσικής. Επιπλέον, χρησιμοποιεί την έννοια του διαλόγου για να περάσει από τη σφαίρα του πολιτισμού στη σφαίρα της μεθοδολογίας με σκοπό την εφαρμογή ιδιαίτερων αρχών, αντιλήψεων και πρακτικών ζωής, διαφορών κοινωνιών και πολιτισμών σε μια προοπτική οικουμενικής έκφρασης του πολιτισμικού διαλόγου. Έχει διεξάγει επιτόπια εθνογραφική έρευνα σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (Κάρπαθος, Θράκη, Λέσβος και Ανατολική Μακεδονία), στις Η.Π.Α. (Νέα Υόρκη-ελληνική παροικία) και στη Νοτιοδυτική

Ινδία. Έχει συμμετάσχει ως υπεύθυνος έργου σε μια σειρά από ερευνητικά προγράμματα: «PERFORMIGRATIONS-People are the Territory» (2013-2015, Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Μέσων και Πολιτισμού), «Βίντεο-ιστορίες Ζωής Μεταναστών» (2011-2012, Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης), «Μουσική και Μειονότητες: Μία Εθνομουσικολογική Προσέγγιση της Ινδικής Μειονότητας στην Ελλάδα» (Υπουργείο Παιδείας - Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση - «Ηράκλειτος II 2010»), «Συνεργασία Πολιτιστικών και Ακαδημαϊκών Φορέων για το Δίκτυο Μορφωτικής Πρωτοβουλίας και Άλλες Διαδικτυακές Υπηρεσίες» (2006-2010, e-paideia.net - Ίδρυμα Λαμπράκη), «CEMMENTI - Canada Exchanges with the Mediterranean: Migration Experiences and their Impact on Nationalism, Trans-Nationalism and Identity» (2006-2008, Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Ευρωκαναδική Συνεργασία στον Τομέα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και της Επαγγελματικής Κατάρτισης). Οι δημοσιευμένες εργασίες του περιλαμβάνουν εθνογραφικά και θεωρητικά κείμενα στα ελληνικά και στα αγγλικά σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους και είναι διευθυντής της σειράς «Εθνομουσικολογικά - Ανθρωπολογικά» (Εκδόσεις Νήσος).

Κατερίνα Λεβίδου

Η Κατερίνα Λεβίδου σπούδασε μουσικολογία, πιάνο και ανώτερα θεωρητικά στην Ελλάδα (ΕΚΠΑ και Εθνικό Ωδείο). Στη συνέχεια έλαβε τίτλο Master of Music (MMus) από το King's College London με υποτροφία του Ιδρύματος Ωνάση και διδακτορικό τίτλο (DPhil) από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (λαμβάνοντας υποτροφία του Ismene Fitch Foundation καθώς και το βραβείο Vice-Chancellor's Fund Award). Μεταξύ 2007-2011 ήταν ερευνήτρια (Junior Research Fellow) στο κολέγιο Christ Church του πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Το ακαδημαϊκό έτος 2011-2012 ήταν υπότροφος ερευνήτρια της Ελβετικής κυβέρνησης στο Πανεπιστήμιο της Λωζάννης, όπου το 2012-2013 ήταν External Scientific Collaborator (με την υποστήριξη χορηγίας του Igor Stravinsky Foundation).

Εργάζεται ως μεταδιδακτορική ερευνήτρια για το ερευνητικό πρόγραμμα «Η Έντεχνη Δυτική Μουσική στην Περίοδο της Κρίσης: Μια Διεπιστημονική Μελέτη του Σύγχρονου Ελληνικού Πολιτισμού και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης» (Αριστεία II), στο πλαίσιο του οποίου μελετά φεστιβάλ έντεχνης δυτικής μουσικής στην σύγχρονη Ελλάδα. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα συμπεριλαμβάνουν πτυχές της ρωσικής και ελληνικής μουσικής, ζητήματα μοντερνισμού, εθνικισμού, μετανάστευσης, πολιτικής, πνευματικότητας, ταυτότητας, αισθητικής και φεστιβάλ. Έχει δημοσιεύσει μελέτες για τον στραβινσκικό νεοκλασικισμό και τον Ευρασιανισμό, τους *36 Ελληνικούς Χορούς* του Νίκου Σκαλκώτα, για την πρόσληψη της ελληνικής αρχαιότητας στη μουσική από τον 19ο αιώνα, ενώ έχει γράψει και λήμματα για το Grove Music Online. Από το 2008 είναι μία εκ των κεντρικών συντονιστών του Study Group for Russian and Eastern European Music του British Association for Slavonic and East European Studies, στο πλαίσιο του οποίου έχει διοργανώσει πολυάριθμα διεθνή συνέδρια.

Νίκος Μαλιάρας

Ο Νίκος Μαλιάρας γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και πιάνο στο Εθνικό Ωδείο Αθηνών. Στη συνέχεια πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές Βυζαντινής Φιλολογίας και Ιστορίας, Μουσικολογίας και Παιδαγωγικών της Μουσικής στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, από το οποίο αναγορεύθηκε διδάκτωρ το 1990. Στο διάστημα 1992-1995 υπηρέτησε ως ειδικός επιστήμων Μουσικολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, ενώ το 1995 εξελέγη μέλος ΔΕΠ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου και διδάσκει ανελλιπώς μέχρι σήμερα μαθήματα Ιστορίας της Μουσικής, Ιστορίας των Μουσικών Οργάνων και Μουσικής Ανάλυσης, και επιβλέπει Σεμινάρια ανάλογου περιεχομένου. Σήμερα είναι πρωτοβάθμιος Καθηγητής, και Διευθυντής του Τομέα Ιστορικής και Συστηματικής Μουσικολογίας και του Εργαστηρίου Μελέτης της Ελληνικής Μουσικής. Διετέλεσε Πρόεδρος του Τμήματος από τον Σεπτέμβριο του 2010 ως τον Αύγουστο του

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

2014. Έχει δημοσιεύσει πέντε βιβλία σε μορφή μονογραφίας και έχει επιμεληθεί την έκδοση άλλων δύο εκτενών συλλογικών τόμων. Έχει επίσης δημοσιεύσει δεκάδες άρθρα και κείμενα σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά, έχει συμμετάσχει σε πολλά διεθνή συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό και υπήρξε συνεργάτης και επιμελητής εκδόσεων του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, όπου έχει δημοσιεύσει πολλές μελέτες του. Τα ερευνητικά του διαφέροντα επικεντρώνονται στην μελέτη της Βυζαντινής κοσμικής μουσικής και των μουσικών οργάνων, καθώς και στην μελέτη της Ιστορίας και της εργογραφίας της Νεοελληνικής Έντεχνης μουσικής του 19ου και του 20ού αιώνα. Επίσης, στην ιστορική και αναλυτική μελέτη της μουσικής του Μανώλη Καλομοίρη και άλλων εκπροσώπων της Εθνικής Σχολής, καθώς και στην εξερεύνηση του πεδίου της βυζαντινής κοσμικής μουσικής και των μουσικών οργάνων μέσα από τις ιστορικές, φιλολογικές, αρχαιολογικές και εικονογραφικές πηγές. Έχει μελετήσει επίσης ιδιαίτερα το έργο των Μπαχ, Μπραμς, Σοπέν, Μέντελσον και Στραβίνσκυ και έχει δημοσιεύσει σχετικές μελέτες. Ο Νίκος Μαλιάρας είναι διευθυντής της Μικτής Χορωδίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών από την ίδρυσή της (1998), με την οποία έχει εμφανιστεί στην Ελλάδα και το Εξωτερικό, καθώς και της Παιδικής Χορωδίας «Μανώλης Καλομοίρης», η οποία είχε δεκαπενταετή συνεργασία με την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Φεστιβάλ Αθηνών, και το Μέγαρο Μουσικής. Είναι ακόμη Ιδρυτικό μέλος και Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας, Πρόεδρος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής Μουσικών Σχολείων του Υπουργείου Παιδείας, Πρόεδρος του ΔΣ της Αθηναϊκής Συμφωνικής Ορχήστρας Νέων (ΑΣΟΝ), Γενικός Γραμματέας του Συλλόγου «Μανώλης Καλομοίρης» και μέλος του Συλλόγου των Φίλων της Ελληνικής Μουσικής Βιβλιοθήκης.

Νίκος Πουλάκης

Ο Νίκος Πουλάκης σπούδασε μουσική εκτέλεση, ανώτερα θεωρητικά, σύνθεση και μουσικολογία. Είναι διδάκτορας εθνομουσικολογίας και πολιτισμικής ανθρωπολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου

Αθηνών. Η διατριβή του έχει θέμα τη μουσική στον ελληνικό κινηματογράφο της δεκαετίας του '60. Έχει εργαστεί ως καθηγητής μουσικής στη δημόσια και την ιδιωτική εκπαίδευση και ως μουσικός επιμελητής σε μεγάλους μουσικούς εκδοτικούς οίκους και πολιτιστικούς/εκπαιδευτικούς φορείς. Διδάσκει μαθήματα για τον εθνογραφικό κινηματογράφο και το ντοκιμαντέρ, όπως επίσης και για τη μουσική-κινηματογραφική θεωρία στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει διδάξει εθνομουσικολογία, μουσική πληροφορική και πολυμέσα, εθνογραφικό φιλμ και κινηματογραφική μουσική στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου (Άρτα) και έχει συμμετάσχει σε περισσότερα από 20 ερευνητικά προγράμματα. Έχει δημοσιεύσει άρθρα και κεφάλαια σε βιβλία, συλλογικούς τόμους και περιοδικά που αναφέρονται στη μουσική, τον κινηματογράφο, την (εθνο)μουσικολογία, την ανθρωπολογία, τα Μ.Μ.Ε. και την εκπαίδευση. Έχει λάβει υποτροφία από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και από τα ιδρύματα «Προποντίς» και «Sasakawa». Συνθέσεις του έχουν εκτελεστεί με επιτυχία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι επιστημονικός συνεργάτης του ελληνικού μουσικολογικού περιοδικού «Πολυφωνία», καθώς και του International Music and Media Research Group. Πρόσφατα εκλέχτηκε μέλος ΕΤΕΠ στο Εργαστήριο Εθνομουσικολογίας και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου εργάζεται ως μεταδιδακτορικός ερευνητής.

Καίτη Ρωμανού

Η μουσικολόγος Καίτη (Αικατερίνη) Ρωμανού είναι ερευνήτρια της ελληνικής μουσικής στην μ.Χ. εποχή. Οι δημοσιεύσεις της στην ελληνική και την αγγλική γλώσσα είναι πολυάριθμες. Ήταν μουσικοκριτικός στην εφημερίδα Η Καθημερινή (1974-1986), δίδαξε σε ωδεία της Αθήνας, της Καλαμάτας, του Άργους και του Βόλου. Υπήρξε μέλος ΔΕΠ στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από το 2009 είναι μέλος ΔΕΠ στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Jim Samson

Ο Jim Samson είναι Ομότιμος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Royal Holloway του Λονδίνου. Έχει επίσης διδάξει στα Πανεπιστήμια του Έξετερ και του Μπρίστολ. Έχει δημοσιεύσει ευρέως (σε μονογραφίες, συλλογικούς τόμους και επιστημονικά περιοδικά) για τη μουσική του Σοπέν και για ζητήματα ανάλυσης και αισθητικής στη μουσική του 19ου και 20ού αιώνα. Τα βιβλία του έχουν μεταφραστεί στα γερμανικά, τα πολωνικά, τα ισπανικά, τα κορεατικά και τα ιαπωνικά. Είναι ένας από τους τρεις επιμελητές της σειράς *The Complete Chopin: A New Critical Edition* των εκδόσεων Peters. Το 1989 τιμήθηκε από το πολωνικό Υπουργείο Πολιτισμού για την προσφορά του στην έρευνα για τον Σοπέν, ενώ το 2000 εξελέγη μέλος της Βρετανικής Ακαδημίας. Το βιβλίο του για τις μπαλάντες του Σοπέν ανακηρύχθηκε «Έκδοση της Χρονιάς 2009» στα Διεθνή Βραβεία Πιάνου. Επίσης, το 2009 επιμελήθηκε μαζί με τον J. P. E. Harper-Scott το βιβλίο *An Introduction to Music Studies*, ενώ το 2013 έγραψε το βιβλίο *Music in the Balkans*. Τώρα ετοιμάζει έναν συλλογικό τόμο σχετικά με τη μουσική στην Κύπρο, μία μονογραφία για τη μουσική της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας και ένα μυθιστόρημα που διαδραματίζεται στη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης.

Πάυλος Σεργίου

Ο Πάυλος Σεργίου σπούδασε με υποτροφία του ΙΚΥ στην Κολωνία. Στο έργο του συγκαταλέγεται μεγάλος αριθμός πρώτων εκτελέσεων έργων της τάξης του Μαουρίτσιο Κάγκελ για «Νέο Μουσικό Θέατρο». Μέχρι το 1993 υπήρξε Μουσικός Διευθυντής στο Ζάξεν-Άνχαλτ όπου διηύθυνε πλήθος παραστάσεων όπερας και κλασικής οπερέτας, καθώς και συμφωνικές συναυλίες. Έχει, επίσης, διευθύνει συναυλίες και παραστάσεις όπερας στην Κέρκυρα. Από το 1995 δραστηριοποιείται στην Ελλάδα ως καθηγητής ωδείων και διευθυντής ορχήστρας. Έχει πραγματοποιήσει συναυλίες με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, τις ορχήστρες της Ραδιοφωνίας, την Ορχήστρα των Χρωμάτων, την Ορχήστρα

Πατρών και τη Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου Αθηναίων, έχει διευθύνει παραστάσεις στην Εθνική Λυρική Σκηνή, έχει λάβει μέρος στην ίδρυση της Ορχήστρας Δωματίου Αθηνών και έχει διευθύνει όλες τις συναυλίες και τις ηχογραφήσεις της και έχει συμμετάσχει στην ίδρυση και διεύθυνση της Αθηναϊκής Συμφωνικής Ορχήστρας Νέων (ΑΣΟΝ). Είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και Καλλιτεχνικός Διευθυντής του ωδείου «Ορφείο Αθηνών».

Μάρκος Τσέτσος

Αναπληρωτής Καθηγητής (εκλεγμένος τακτικός Καθηγητής) Αισθητικής της Μουσικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Διδάκτωρ μουσικολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (1999), διπλωματούχος διεύθυνσης ορχήστρας του Κρατικού Ωδείου της Αγίας Πετρούπολης Ρωσίας (1993), διπλωματούχος κλασικής κιθάρας του Εθνικού Ωδείου (1986). Μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού «Μουσικολογία», επιστημονικός συνεργάτης του περιοδικού «Αξιολογικά», μέλος της Διεθνούς Εταιρείας Helmut Plessner, ιδρυτικό μέλος της Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας. Οι δημοσιεύσεις του περιλαμβάνουν έξι βιβλία, με κυριότερα: *Η μουσική στη νεότερη φιλοσοφία* (2012), *Εθνικισμός και λαϊκισμός στη νεοελληνική μουσική* (2011), *Βούληση και ήχος: Η μεταφυσική της μουσικής στη φιλοσοφία του Σοπενχάουερ* (2004), τις σχολιασμένες μεταφράσεις των κλασικών κειμένων Έγκελος (Hegel), *Η αισθητική της μουσικής* (2002) και Hanslick, *Για το ωραίο στη μουσική* (2003) και δεκάδες άρθρα σε περιοδικά μουσικολογίας και φιλοσοφίας. Συνεργασίες με τις εκδόσεις: Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα, Αλεξάνδρεια, Εστία, Παπαρηγορίου-Νάκας, Νικολαΐδης, Fagotto. Καλλιτεχνική δραστηριότητα ως κιθαριστής και αρχιμουσικός από το 1981.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Αναστάσιος Χαψούλας

Ο Αναστάσιος Χαψούλας είναι Επίκουρος Καθηγητής Εθνομουσικολογίας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι Διδάκτωρ Εθνομουσικολογίας-Συστηματικών Μουσικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Georg-August του Göttingen (Γερμανία) με σπουδές Μουσικών Επιστημών και Φιλοσοφίας στις αντίστοιχες σχολές του ίδιου Πανεπιστημίου. Η διδακτορική του διατριβή με τίτλο «Informationen über das traditionelle griechische Musikleben in Reiseberichten des 18. und 19. Jahrhunderts» έχει δημοσιευτεί από τον οίκο Orbis Musicarum (Edition Re) το 1997. Υπήρξε υπότροφος του Ιδρύματος Ωνάση. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται σε θέματα μεθοδολογίας, στην ιστορία της ελληνικής μουσικής παράδοσης, καθώς και στις κοσμικές μουσικές παραδόσεις του Μεσαίωνα. Διδάσκει τα προπτυχιακά μαθήματα «Ιστορικές-εθνομουσικολογικές προσεγγίσεις της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής», «Εισαγωγή στην Αραβο-περσική μουσική», «Εισαγωγή στην Ινδική μουσική», σεμινάρια που αφορούν ειδικά θέματα της Εθνομουσικολογίας, όπως «Μουσική καταγραφή και ανάλυση στην Εθνομουσικολογία», καθώς και το μάθημα «Μουσική και πολιτισμοί» στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μουσική Κουλτούρα και Επικοινωνία: Ανθρωπολογικές και Επικοινωνιακές Προσεγγίσεις της Μουσικής» των Τμημάτων Μουσικών Σπουδών και Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Βιβλιογραφία

Η έντεχνη δυτική μουσική στην περίοδο της κρίσης: Μια διεπιστημονική μελέτη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

Adorno, Theodor W. 1985. *Σύνοψη της Πολιτιστικής Βιομηχανίας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

_____. 1997. *Η Κοινωνιολογία της Μουσικής*. Αθήνα: Νεφέλη.

Ali-Knight, Jane. 2009. *International Perspectives of Festivals and Events: Paradigms of Analysis*. Oxford: Elsevier.

Ali-Knight, Jane και Donna Chambers (επιμ.) 2006. *Case Studies in Festival and Event Marketing and Cultural Tourism*. Eastbourne: Leisure Studies Association.

Allmendinger, Jutta και J. Richard Hackman. 1996. "Organizations in Changing Environments: The Case of East German Symphony Orchestras". *Administrative Science Quarterly* 41: 337-369.

Allmendinger, Jutta, J. Richard Hackman και Erin V. Lehman. 1996. "Life and Work in Symphony Orchestras". *The Musical Quarterly* 80: 194-219.

Anderson, Benedict. 1997. *Φαντασιακές Κοινότητες: Στοχασμοί για τις Απαρχές και τη Διάδοση του Εθνικισμού*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Aoyama, Yuko. 2009. "Artists, Tourists, and the State: Cultural Tourism and the Flamenco Industry in Andalusia". *International Journal of Urban and Regional Research* 33 (1): 80-104.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Appadurai, Arjun. 1996. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis και London: University of Minnesota Press.

Armstrong, Felicity. 2003. *Spaced Out: Policy, Difference and the Challenge of Inclusive Education*. New York, Boston, Dordrecht, London και Moscow: Kluwer.

Ashby, Arved Mark. 2010. *Absolute Music, Mechanical Reproduction*. Berkeley, Los Angeles και London: University of California Press.

Askegard, Søren. 1999. "Marketing, the Performing Arts and Social Change: Beyond the Legitimacy Crisis". *Consumption, Markets and Culture* 3(1): 1-26.

Athanassopoulou, Ekavi (επιμ.). 2007. *United in Diversity?: European Integration and Political Cultures*. London και New York: Tauris.

Atik, Yaakov. 1994. "The Conductor and the Orchestra: Interactive Aspects of the Leadership Process". *Leadership and Organization Development Journal* 15(1): 22-28.

Attali, Jaques. 1977. *Θόρυβοι: Δοκίμιο Πολιτικής Οικονομίας της Μουσικής*. Αθήνα: Κέδρος.

Auslander, Philip. 1999. *Liveness: Performance in a Mediatized Culture*. London και New York: Routledge.

Babe, Robert E. 2009. *Cultural Studies and Political Economy: Toward a New Integration*. Lanham: Lexington.

Badiou, Alain. 2001. *Being and Event*. Manchester: Clinamen.

_____. 2009α. *Logics of Worlds: Being and Event II*. London: Continuum.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___ . 2009β. *Theory of the Subject*. London και New York: Continuum.

Barnett, Clive. 2001. "Culture, Policy, and Subsidiarity in the European Union: From Symbolic Identity to the Governmentalisation of Culture". *Political Geography* 20(4): 405-426.

Baumann, Max Peter. 1997. "Historisches Bewusstsein und Musikologie". Στο: Christof Helmut Mahling και Stefan Münch (επιμ.), *Ethnomusikologie und Historische Musikwissenschaft: Gemeinsame Ziele, gleiche Methoden*. Tutzing: Hans Schneider. 3-14.

___ . 2001. "Festivals, Musical Actors, and Mental Constructs in the Process of Globalization". *World of Music* 43 (2-3): 9-30.

Bauman, Richard, Patricia Sawin και Ian Gale Carpenter. 1992. *Reflections on the Folklife Festival: An Ethnography of Participant Experience*. Bloomington: Indiana University Folklore Institute.

Beaton, Roderick. 2009. "Introduction". Στο: Roderick Beaton και David Ricks (επιμ.), *The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism and the Uses of the Past (1797-1896)*. Farnham: Ashgate. 1-18.

Beaudry, Nicole. 1997. "The Challenges of Human Relations in Ethnographic Enquiry: Examples from Arctic and Subarctic Fieldwork". Στο: Gregory F. Barz και Timothy J. Cooley (επιμ.), *Shadows in the Field: New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology*. New York: Oxford University Press. 63-86.

Becker, Judith. 1986. "Is Western Art Music Superior?" *The Musical Quarterly* 72(3): 341-359.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Beckles Willson, Rachel. 2013. "Music Teachers as Missionaries: Understanding Europe's Recent Dispatches to Ramallah". Στο: Laudan Nooshin (επιμ.), *The Ethnomusicology of Western Art Music*. Oxfordshire: Taylor & Francis. 17-41.

Benzecry, Claudio E. 2007. *A Night at the Opera: Status, Morality and Musical Engagement in an Opera House*. New York: ProQuest.

_____. 2011. *The Opera Fanatic: Ethnography of an Obsession*. Chicago: University of Chicago Press.

Bereson, Ruth. 2002. *The Operatic State: Cultural Policy and the Opera House*. London: Routledge.

Berger, Peter L. και Thomas Luckmann. 1967. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor.

Berggren, Niclas, Andreas Bergh και Christian Bjørnskov. 2013. *Institutions, Policies and Growth in Europe: Quality versus Stability*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies.

Bien, Peter. 2005. "Inventing Greece". *Journal of Modern Greek Studies* 23(2): 217-234.

Bitros, George C. και Anastasios D. Karayiannis. 2013. *Creative Crisis in Democracy and Economy*. Berlin και New York: Springer.

Blaking, John. 1981. *Η Έκφραση της Ανθρώπινης Μουσικότητας*. Αθήνα: Νεφέλη.

Boerner, Sabine. 2004. "Artistic Quality in an Opera Company: Toward the Development of a Concept". *Nonprofit Management and Leadership* 14(4): 425-436.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Boerner, Sabine και Christian Freiherr Von Streit. 2007. "Promoting Orchestral Performance: The Interplay between Musicians' Mood and a Conductor's Leadership Style". *Psychology of Music* 35(1): 132-143.

Boerner, Sabine και Diether Gebert. 2005. "Organizational Culture and Creative Processes: Comparing German Theatre Companies and Scientific Institutes". *Nonprofit Management and Leadership* 16(2): 209-220.

Bohlman, Philip V. 1997. "The Musical Culture of Europe". Στο: Bruno Nettl, Timothy Rommen, Charles Capwell, Isabel K. F. Wong, Thomas Turino, Philip Bohlman και Byron Dueck (επιμ.), *Excursions in World Music*. Upper Saddle River: Prentice Hall. 191-222.

__. 1999. "Ontologies of Music". Στο: Nicholas Cook και Mark Everist (επιμ.), *Rethinking Music*. Oxford: Oxford University Press. 17-34.

__. 2004. *The Music of European Nationalism: Cultural Identity and Modern History*. Santa Barbara και Oxford: ABC-CLIO.

__. 2005. "Music as Representation". *Journal of Musicological Research* 24(3-4): 205-226.

__. 2011. *Focus: Music, Nationalism and the Making of the New Europe*. New York: Routledge.

Bohlman, Philip V., Marcello Sorce-Keller και Loris Azzaroni (επιμ.). 2009. *Antropologia della Musica nelle Culture Mediterranee: Interpretazione, Performance, Identità*. Bologna: Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna.

Boin, Arjen, Ekengren Magnus και Rhinard Mark. 2013. *The European Union as Crisis Manager: Patterns and Prospects*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Boland, Tom. 2013. "Towards an Anthropology of Critique: The Modern Experience of Liminality and Crisis". *Anthropological Theory* 13(3): 222-239.

Bonet, Lluís και Fabio Donato. 2011. "The Financial Crisis and its Impact on the Current Models of Governance and Management of the Cultural Sector in Europe". *Journal of Cultural Management and Policy* 1(1): 4-11.

Boorsma, Peter B., Annemoon van Hemel και Niki van der Wielen (επιμ.). 1999. *Privatization and Culture: Experiences in the Arts, Heritage and Cultural Industries in Europe*. Boston: Springer.

Born, Georgina. 1995. *Rationalizing Culture: IRCAM, Boulez, and the Institutionalization of the Musical Avant-garde*. Berkeley: University of California Press.

___ . 2010. "For a Relational Musicology: Music and Interdisciplinarity, Beyond the Practice Turn". *Journal of the Royal Musical Association* 135(2): 205-243.

Born, Georgina και David Hesmondhalgh (επιμ.). 2000. *Western Music and Its Others: Difference, Representation and Appropriation in Music*. Berkeley: University of California Press.

Bourdieu, Pierre. 1990. *In Other Words: Essays towards a Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity.

Bowen, Heather E. και Margaret J. Daniels. 2005. "Does the Music Matter? Motivations for Attending a Music Festival". *Event Management* 9(3): 155-164.

Brandl, Rudolf. 1987. "Ethnohistorie des Schalls: Fragen zu einem besonderem Quellentypus". *Musicologica Austriaca* 6: 173-196.

___ . 1997. "Ethnomusikologie und historische Dimension". Στο: Christoph Hellmuth Mahling και Stephan Münch (επιμ.), *Ethnomusikologie und historische Musikwissenschaft*. Tutzing: Hans Schneider. 23-34.

Braudel, Fernand. 1993. *Γραμματική των Πολιτισμών*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Brinton, Mary C. και Victor Nee (επιμ.). 1998. *The New Institutionalism in Sociology*. New York: Russell Sage Foundation.

Brown, Nicholas και Imre Szeman (επιμ.). 2000. *Pierre Bourdieu: Fieldwork in Culture*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Buchanan, Donna A. 1995. "Metaphors of Power, Metaphors of Truth: The Politics of Music Professionalism in Bulgarian Folk Orchestras". *Ethnomusicology* 39(3): 381-416.

___ . 2006. *Performing Democracy. Bulgarian Music and Musicians in Transition*. Chicago: University of Chicago Press.

Burkholder, J. Peter. 1983. "Museum Pieces: The Historicist Mainstream in Music for the Last Hundred Years". *The Journal of Musicology* 2(2): 115-134.

Bushnell, Cameron Fae. 2013. *Postcolonial Readings of Music in World Literature: Turning Empire on Its Ear*. New York: Routledge.

Calhoun, Craig, Edward LiPuma και Moishe Postone (επιμ.). 1993. *Bourdieu: Critical Perspectives*. Cambridge: Polity Press.

Calotychos, Vangelis. 2003. *Modern Greece: A Cultural Poetics*. Oxford και New York: Berg.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___ . 2012. *The Balkan Prospect Identity, Culture, and Politics in Greece after 1989*. New York: Palgrave Macmillan.

Campbell, Patricia S. 1991. *Lessons from the World: A Cross-cultural Guide to Music Teaching and Learning*. New York: Schirmer.

___ . 1997. "Music, the Universal Language: Fact or Fallacy?" *International Journal of Music Education* 29(1): 32-39.

___ . 2004. *Teaching Music Globally: Experiencing Music, Expressing Culture*. Oxford και New York: Oxford University Press.

Caulkins, D. Douglas και Ann T. Jordan (επιμ.). 2013. *A Companion to Organizational Anthropology*. Malden: Wiley-Blackwell.

Chanan, Michael. 1994. *Musica Practica: The Social Practice of Western Music from Gregorian Chant to Postmodernism*. London: Verso.

Christie, Ian (επιμ.). 1998. *Euro Visions: New Dimensions of European Integration*. London: Demos.

Clark, Caryl. 1997. "Forging Identity: Beethoven's 'Ode' as European Anthem". *Critical Theory* 23(4): 789-807.

Clarke, Eric και Nicholas Cook (επιμ.). 2004. *Empirical Musicology: Aims, Methods, Prospects*. Oxford: Oxford University Press.

Clayton, Martin, Trevor Herbert και Richard Middleton (επιμ.). 2003. *The Cultural Study of Music: A Critical Introduction*. New York και London: Routledge.

Clifford, James. 1986. "Introduction: Partial Truths". Στο: James Clifford και George Marcus (επιμ.), *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press. 1-26.

Cohen, An. 1994. *Self Consciousness: An Alternative Anthropology of Identity*. London: Routledge.

Cohen, Judah M. 2009. "Music Institutions and the Transmission of Tradition". *Ethnomusicology* 53(2): 308-325.

Cohen, Sara. 2013. "Musical Memory, Heritage and Local Identity: Remembering the Popular Music Past in a European Capital of Culture". *International Journal of Cultural Policy* 19(5): 576-594.

Cook, Nicholas. 2003. "Western Music as World Music". Στο: Philip V. Bohlman (επιμ.), *The Cambridge History of World Music*. Cambridge: Cambridge University Press. 75-100.

__. 2008. "We Are All (Ethno)musicologists Now". Στο: Henry Stobart (επιμ.), *The New (Ethno)musicologies*. Lanham: Scarecrow. 48-67.

__. 2012. "Anatomy of the Encounter: Intercultural Analysis as Relational Musicology". Στο: Stan Hawkins (επιμ.), *Critical Musicological Reflections: Essays in Honour of Derek B. Scott*. Aldershot: Ashgate.

Cook, Nicholas και Antony Pople (επιμ.). 2004. *The Cambridge History of Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cook, Nicholas και Timothy Everist (επιμ.). 1999. *Rethinking Music*. Oxford: Oxford University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Cooke, Philip N. και Luciana Lazzeretti (επιμ.). 2008. *Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development*. Cheltenham: Edward Elgar.

Cooley, Timothy J. 2005. *Making Music in the Polish Tatras: Tourists, Ethnographers, and Mountain Musicians*. Bloomington: Indiana University Press.

Cottrell, Stephen. 2004. *Professional Music-making in London: Ethnography and Experience*. Aldershot: Ashgate.

Coulby, David, Robert Cowen και Crispin Jones. 2000. *Education in Times of Transition*. London: Kogan.

Cvetkovski, Trajce. 2007. *The Political Economy of the Music Industry*. Saarbrücken: Verlag Dr. Müller.

Damaskos, Dimitris και Dimitris Plantzos (επιμ.). 2008. *A Singular Antiquity: Archaeology and Hellenic Identity in Twentieth-century Greece*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.

Danforth, Loring. 1984. "The Ideological Context of the Search for Continuities in Greek Culture". *Journal of Modern Greek Studies* 2(1): 53-85.

Dawe, Kevin. 2003. "The Cultural Study of Musical Instruments". Στο: Martin Clayton, Trevor Herbert και Richard Middleton (επιμ.), *The Cultural Study of Music*. New York και London: Routledge. 274-283.

Deville, James. 1997. "The Organized Muse? Organization Theory and 'Mediated' Music". *Canadian University Music Review* 18(1): 38-51.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Dedman, Martin J. 2009. *The Origins and Development of the European Union 1945-2008: A History of European Integration*. New York και London: Routledge.

Delanty, Gerard, Liana Giorgi και Monica Sassatelli (επιμ.) 2011. *Festivals and the Cultural Public Sphere*. Abingdon και New York: Taylor & Francis.

DeNora, Tia. 2000. *Music in Everyday Life*. Cambridge: Cambridge University Press.

DeWitt, Mark F. (επιμ.). 2000. *Music, Travel and Tourism*. Berlin: Verlag für Wissenschaft und Bildung.

Diamond, Elin. 1996. *Performance and Cultural Politics*. London και New York: Routledge.

Dimaggio, Paul και Michael Useem. 1978. "Social Class and Arts Consumption". *Theory and Society* 5(2): 141-161.

Dimmock, Clive. 2000. *Designing the Learning-centered School: A Cross Cultural Prospective*. London και New York: Falmer.

Dolfsma, Wilfred. 2004. *Institutional Economics and the Formation of Preferences: The Advent of Pop Music*. Cheltenham και Northampton: Edward Elgar.

Donaldson, Frances L. 2011. *The Royal Opera House in the Twentieth Century*. London: Bloomsbury.

Dowd, Timothy J., Kathleen Liddle, Kim Lupo και Anne Borden. 2002. "Organizing the Musical Canon: The Repertoires of Major U.S. Symphony Orchestras, 1842 to 1969". *Poetics: Journal of Empirical Research on Culture, Media, and the Arts* 30(1-2): 35-61.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Drummond, John. 2010. "Re-thinking Western Art Music: A Perspective Shift for Music Educators". *International Journal of Music Education* 28(2): 117-126.

Dubin, Steven C. 1987. *Bureaucratizing the Muse: Public Funds and the Cultural Worker*. Chicago: University of Chicago Press.

Duchan, Joshua S. 2012. *Powerful Voices: The Musical and Social World of Collegiate A Cappella*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Dudt, Simone. 2012. "From Seoul to Bonn: A Journey through International and European Music Education Policies". Στο: Chris Harrison και Sarah Hennessy (επιμ.), *Listen Out: International Perspectives on Music Education*. Matlock: National Association of Music Educators.

Dudt, Simone, Julia Osada και Deborah Roth (επιμ.). 2012. *Music: A Public Affair?!* Bonn: European Music Council.

Duffy, Michelle. 2000. "Lines of Drift: Festival Participation and Performing a Sense of Place". *Popular Music* (19)1: 51-64.

Durant, Alan. 1989. "Improvisation in the Political Economy of Music". Στο: Christopher Norris (επιμ.), *Music and the Politics of Culture*. London: Lawrence & Wishart. 252-282.

Eisentraut, Jochen. 2012. *The Accessibility of Music: Participation, Reception, and Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.

El-Ghadban, Yara. 2009. "Facing the Music: Rituals of Belonging and Recognition in Contemporary Western Art Music". *American Ethnologist* 36(1): 140-160.

Elliot, David J. 1995. *Music Matters*. New York: Oxford University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___ . 2005. *Praxial Music Education: Reflections and Dialogues*. New York: Oxford University Press.

Erickson, Paul A. και Liam D. Murphy. 2002. *Ιστορία της Ανθρωπολογικής Σκέψης*. Αθήνα: Κριτική.

European Commission. 2007. *Citizen and Governance in a Knowledge-based Society*. Brussels: European Union.

___ . 2010. *The Economic Adjustment Programme for Greece*. Brussels: European Union.

___ . 2011α. *The Economic Adjustment Programme for Greece*. Brussels: European Union.

___ . 2011β. *European Arts Festivals: Strengthening Cultural Diversity*. Brussels: European Union.

___ . 2012. *The Economic Adjustment Programme for Greece*. Brussels: European Union.

___ . 2013. *Funding of Education in Europe 2000-2012: The Impact of the Economic Crisis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Parliament. 2006α. *Analysis of the Commission Communication: A European Agenda for Culture in a Globalising World*. Brussels: Directorate General Internal Policies of the Union.

___ . 2006β. *Financing the Arts and Culture in the European Union*. Brussels: Directorate General Internal Policies of the Union.

Evans-Prichard, Edward E. 1991. *Κοινωνική Ανθρωπολογία*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Evi Nika-Samson, George Sakallieros, Maria Alexandru, George Kitsios και Emmanouil Giannopoulos (επιμ.). 2013. *Proceedings of the International Musicological Conference Crossroads: Greece as an International Pole of Musical Thought and Creativity*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Fabian, Johannes. 1983. *Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object*. New York: Columbia University.

___ . 2007. *Memory against Culture: Arguments and Reminders*. Durham: Duke University Press.

Faubion, James D. 1993. *Modern Greek Lessons: A Primer in Historical Constructivism*. Princeton: Princeton University Press.

Finnegan, Ruth. 1990. *The Hidden Musicians: Music Making in an English Town*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fischer, Marilyn και Isaiah Jackson. 1997. "Toward a Vision of Mutual Responsiveness: Remythologizing the Symphony Orchestra". *Harmony* 4: 71-83.

Fletcher, Peter G. 1989. *Education and Music*. Oxford: Oxford University Press.

Fligstein, Neil, Alina Polyakova και Wayne Sandholtz. 2012. "European Integration, Nationalism and European Identity". *Journal of Common Market Studies* 50(1): 106-122.

Floyd, Malcolm. 1996. *World Musics in Education*. Aldershot: Scolar.

Fløttum, Kjersti (επιμ.). 2013. *Speaking of Europe: Approaches to Complexity in European Political Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.

Frey, Bruno S. 1994. "The Economics of Music Festivals". *Journal of Cultural Economics* 18(1): 29-39.

Galinsky, Adam D. και Erin V. Lehmanb. 1995. "Emergence, Divergence, Convergence: Three Models of Symphony Orchestras at the Crossroads". *The European Journal of Cultural Policy* 2(1): 117-139.

Garton-Ash, Timothy. 1997. *The File: A Personal History*. Philadelphia: Philadelphia Inquirer.

Geertz, Clifford. 2003. *Η Ερμηνεία των Πολιτισμών*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

__. 2009. *Διαθέσιμο Φως: Ανθρωπολογικοί Στοχασμοί για Φιλοσοφικά Θέματα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Gibson, Chris. 2007. "Music Festivals: Transformations in Non-metropolitan Places, and in Creative Work". *Media International Australia, Incorporating Culture and Policy* 123: 65-81.

Gibson, Chris και John Conell. 2005. *Music and Tourism: On the Road Again*. Clevedon: Channel View.

Giddens, Anthony. 1976. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity.

Gilmore, Samuel. 1993. "Tradition and Novelty in Concert Programming: Bringing the Artist back into Cultural Analysis". *Sociological Forum* 8(2): 221-242.

__. 2011. "Coordination and Convention: The Organization of the Concert World". *Symbolic Interaction* 10(2): 209-227.

Gligo, Nikša. 1995. "Integration vs. Assimilation: European 'Musics' Do Exist!". *History of European Ideas* 20(1-3): 477-481.

Glynn, Mary Ann. 2002. "Chord and Discord: Organizational Crisis, Institutional Shifts, and the Musical Canon of the Symphony". *Poetics: Journal of Empirical Research on Culture, Media, and the Arts* 30(1-2): 63-85.

Goddart, Victoria, Joseph Llobera και Cris Shore (επιμ.). 1994. *The Anthropology of Europe: Boundaries in Conflict*. Oxford: Berg.

Goehr, Lydia. 1994. "Political Music and the Politics of Music". *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 52(1): 99-112.

Gold, John Robert και Margaret M. Gold. 2005. *Cities of Culture: Staging International Festivals and the Urban Agenda, 1851-2000*. Aldershot: Ashgate.

Goodin, Robert E. 1996. *The Theory of Institutional Design*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gordon, Christopher. 2007. "Culture and the European Union in a Global Context". *The Journal of Arts Management, Law, and Society* 37(1): 11-30.

Gourgouris, Stathis. 1996. *Dream Nation: Enlightenment, Colonization and the Institution of Modern Greece*. Stanford: Stanford University Press.

Graham, Patricia Albjerg και Stacey Nevzer (επιμ.). 2002. *The Knowledge Economy and Postsecondary Education: Report of a Workshop*. Washington: National Academy Press.

Green, Lucy. 1997. *Music, Gender, Education*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___ . 2001. *How Popular Musicians Learn: A Way Ahead for Music Education*. New York: Ashgate.

___ . 2003. “Music Education, Cultural Capital and Social Group Identity”. Στο: Martin Clayton, Trevor Herbert και Richard Middleton (επιμ.), *The Cultural Study of Music*. New York και London: Routledge. 263-273.

___ . 2008. *Music, Informal Learning and the School: A New Classroom Pedagogy*. Surrey: Ashgate.

Grenfeld, Michael και David James. 1998. *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*. London: Falmer.

Guillard, Jean-Pierre. 1985. “The Symphony as a Public Service: The Orchestra of Paris”. *Journal of Cultural Economics* 9(2): 35-47.

Guss, David. M. 2000. *The Festive State: Race, Ethnicity, and Nationalism as Cultural Performance*. Berkeley: University of California Press.

Hamilakis, Yannis. 2007. *The Nation and its Ruins: Antiquity, Archaeology, and National Imagination in Greece*. Oxford: Oxford University Press.

Handelman, Don. 1998. *Models and Mirrors: Towards an Anthropology of Public Events*. New York: Berghahn.

Hapsulas, Anastasios. 1997. *Informationen über das traditionelle griechische Musikleben in Reiseberichten des 18. und 19. Jahrhunderts*. Göttingen: Edition Re.

Harper-Scott, John P. και Jim Samson. 2009. *An Introduction to Music Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Hedetoft, Ulf. 1999. "The Nation-state Meets the World: National Identities in the Context of Transnationality and Cultural Globalization". *European Journal of Social Theory* 2(1): 71-94.

Heilbrun, James. 1993. "Innovation in Art, Innovation in Technology, and the Future of the High Arts". *Journal of Cultural Economics* 17(1): 89-98.

Heilbrun, James και Charles M. Gray. 2001. *The Economics of Art and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hennessy, Sarah. 2005. *Music 7-11: Developing Primary Teaching Skills*. London: Routledge.

Herbrechter, Stefan και Bracker Nicole. 2005. *Metaphors of Economy*. Amsterdam: Rodopi.

Herndon, Marcia. 1988. "Cultural Engagement: The Case of the Oakland Symphony Orchestra". *Yearbook for Traditional Music* 20: 134-145.

Herzfeld, Michael. 1982. *Ours Once More: Folklore, Ideology, and the Making of Modern Greece*. Austin: University of Texas Press.

_____. 1987. *Anthropology through the Looking-glass: Critical Ethnography in the Margins of Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

_____. 1997. *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State*. New York: Routledge.

_____. 1998. *Η Ανθρωπολογία μέσα από τον Καθρέφτη: Κριτική Εθνογραφία της Ελλάδας και της Ευρώπης*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

_____. 2001. *Anthropology: Theoretical Practice in Culture and Society*. Oxford: Blackwell.

___ . 2002. “The European Self: Rethinking an Attitude”. Στο: Anthony Pagden (επιμ.), *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press. 139-170.

___ . 2011. “Crisis Attack: Impromptu Ethnography in the Greek Maelstrom”. *Anthropology Today* 27(5): 22-26.

Hesmondhalgh, David. 2002. *The Cultural Industries*. London και Thousand Oaks: Sage.

Hesmondhalgh, David και Andy C. Pratt. 2005. “Cultural Industries and Cultural Policy”. *International Journal of Cultural Policy* 11(1): 1-14.

Hirschon, Renée. 2010. “Indigenous Persons and Imported Individuals: Changing Paradigms of Personal Identity in Contemporary Greece”. Στο: Chris Hann και Hermann Goltz (επιμ.), *Eastern Christians in Anthropological Perspective*. Berkeley: University of California Press. 247-265.

Hobsbawm, Eric. 1994. *Έθνη και Εθνικισμός από το 1980 μέχρι Σήμερα: Πρόγραμμα, Μύθος, Πραγματικότητα*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Hobsbawm, Eric και Terence Ranger (επιμ.). 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Holley, Renneé G. 2010. “European Union Cultural Policy: Music as the Key to European Integration”. Ανακοίνωση στο: *Eighth European Community Studies Association – Canada Biennial Conference: “Whither Europe?”* [http://www.ecsa-c.ca/biennial2010/Conference_Papers_files/Holley.pdf, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Huang, Hao. 2012. “Why Chinese People Play Western Classical Music: Transcultural Roots of Music Philosophy”. *International Journal of Music Education* 30(2): 161-176.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Hughes, Howard και Danielle Allen. 2005. "Cultural Tourism in Central and Eastern Europe: The Views of 'Induced Image Formation Agents'". *Tourism Management* 26(2): 173-183.

Immerfall, Stefan και Göran Therborn (επιμ.). 2010. *Handbook of European Societies: Social Transformations in the 21st Century*. New York: Springer.

Inglis, Ian. 2006. *Performance and Popular Music: History, Place and Time*. Aldershot: Ashgate.

Inkei, Peter. 2010. "The Effects of Economic Crisis on Culture Ανακοίνωση στο: Culture Watch Europe Conference [http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cwe/Effects_Inkei_EN.pdf, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Jackson, Anthony. 1987. "Reflections on Ethnography at Home and the ASA". Στο: Anthony Jackson (επιμ.), *Anthropology at Home*. London: Tavistock. 1-15.

Johansson, Ola και Thomas L. Bell. 2009. *Sound, Society and the Geography of Popular Music*. Farnham: Ashgate.

Johnson, Julian. 2002. *Who Needs Classical Music? Cultural Choice and Musical Value*. New York: Oxford University Press.

Johnson, Victoria. 2007. "What Is Organizational Imprinting? Cultural Entrepreneurship in the Founding of the Paris Opera". *American Journal of Sociology* 113(1): 97-127.

Jovanovic, Miroslav. 2013. *The Economics of European Integration*. Cheltenham: Edward Elgar.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Kallimopoulou, Eleni. 2009. *Paradosiaká: Music, Meaning and Identity in Modern Greece*. Farnham: Ashgate.

Kamerman, Jack B. και Rosanne Martorella (επιμ.). 1983. *Performers and Performances: The Social Organization of Artistic Work*. South Hadley: Bergin & Garvey.

Karlsen, Sidsel. 2009. "Learning through Music Festivals". *International Journal of Community Music* 2 (2-3): 129-141.

Karnes, Kevin C. 2008. *Music, Criticism and the Challenge of History: Shaping Modern Musical Thought in Late Nineteenth-century Vienna*. Oxford και New York: Oxford University Press.

Katsimi, Margarita και Thomas Moutos. 2010. "EMU and the Greek Crisis: The Political-economy Perspective". *European Journal of Political Economy* 26(4): 568-576.

Katz, Ruth. 2010. *A Language of Its Own: Sense and Meaning in the Making of Western Art Music*. Chicago: University of Chicago Press.

Kaučič, Marjetka Golež. 2009. "Slovenian Folk Culture between National Identity and the European Integration Processes". *Narodna Umjetnost* 46(1): 33-49.

Kavouras, Pavlos. 2006α. "Voices, Meanings and Identities: Cultural Reflexivity in the Opening and Closing Ceremonies of the XXVIII Olympiad in Athens". Ανακοίνωση στο: *Making Music, Making Meaning, International Association for the Study of Popular Music – 13th Biennial Conference* [<http://www.iaspm.net/archive/IASPM05LIGHT.pdf>, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___ . 2006β. “Ethnographies of Dialogical Singing, Dialogical Ethnography” *Music and Anthropology* 10 [http://www.umbc.edu/MA/index/number10/kavour/kav_0.htm, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Kerres, Bernhard H. 1999. “Orchestras in a Complex World”. *Harmony* 8: 45-58.

Kingsbury, Henry. 1988. *Music, Talent and Performance: A Conservatory Cultural System*. Philadelphia: Temple University Press.

Kitromilides, Paschalis M. 2013. *Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece*. Cambridge: Harvard University Press.

Knight, Daniel M. 2013. “The Greek Economic Crisis as Trope”. *Focaal: Journal of Global and Historical Anthropology* 65: 147-159.

Koepping, Klaus Peter. 1976. “On the Epistemology of Participant Observation and the Generating of Paradigms”. *Occasional Papers in Anthropology* 6: 218-226.

Kokkonis, Georges (επιμ.). 2007. *Création Musicale et Nationalismes dans le Sud-Est Européen*. Paris: De Boccard.

___ . 2008. *La Question de la Grécité dans la Musique Néohellénique*. Paris: Association Pierre Belon.

Kotler, Philip και Joanne Scheff. 1996. “Crisis in the Arts: The Marketing Response”. *California Management Review* 39(1): 28-52.

Krüger, Simone και Ruxandra Trandafoiu. 2013. *The Globalization of Musics in Transit: Music Migration and Tourism*. New York: Routledge.

Lawson, Colin (επιμ.). 2003. *The Cambridge Companion to the Orchestra*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Lecours, Andres (επιμ.). 2005. *New Institutionalism: Theory and Analysis*. Toronto: University of Toronto Press.

Lee, Gilmore. 2008. "Of Ordeals and Operas: Reflexive Ritualizing at the Burning Man Festival". Στο: Graham St. John (επιμ.), *Victor Turner and Contemporary Cultural Performance*. New York: Berghahn. 211-226.

Lehman, Erin V. 1995. "Symphony Orchestra Organizations: Development of the Literature since 1960". *Harmony* 1: 37-54.

Leontis, Artemis. 1995. *Topographies of Hellenism: Mapping the Homeland*. Ithaca και New York: Cornell University Press.

Leppert, Richard και Susan McClary. 1989. *Music and Society: The Politics of Composition, Performance and Reception*. Cambridge: Cambridge University Press.

Levidou, Katerina. 2013. "Rethinking 'Greekness' in Art Music". Στο: Evi Nika-Samson, George Sakallieros, Maria Alexandru, George Kitsios και Emmanouil Giannopoulos (επιμ.), *Proceedings of the International Musicological Conference Crossroads: Greece as an International Pole of Musical Thought and Creativity*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. 503-513.

Lewis, John Lowell. 2013. *The Anthropology of Cultural Performance*. New York: Palgrave Macmillan.

Luker, Morgan James. 2007. "Tango Renovación: On the Uses of Music History in Post-crisis Argentina". *Latin American Music Review* 28 (1): 68-93.

Magaldi, Cristina. 2004. *Music in Imperial Rio de Janeiro: European Culture in a Tropical Milieu*. Latham: Scarecrow Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Magone, José M. 2003. *The Politics of Southern Europe: Integration into the European Union*. Westport: Praeger.

Marcus, Carmen. 2005. *Future of Creative Industries: Implications for Research Policy*. Brussels: European Communities.

Marcus, George E. 1998. "Requirements for Ethnographies of Late-twentieth Century Modernity Worldwide". Στο: *Ethnography through Thick and Thin*. Princeton: Princeton University Press. 57-78.

Marcus, George E. και Michael M. J. Fisher. 1986. "Ethnography and Interpretive Anthropology". Στο: *Anthropology as Cultural Critique: An Experimental Moment in the Human Sciences*. Chicago: University of Chicago Press. 17-43.

Mathiesen, Thomas J., Dimitri Conomos, George Leotsakos, Sotirios Chianis και Rudolph M. Brandl. 2014. "Greece". *Grove Music Online* [<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/11694>, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Maxwell, Richard (επιμ.). 2001. *Culture Works: The Political Economy of Culture*. Minneapolis και London: University of Minnesota Press.

Meer, Wim van der. 2005. "The Location of Music: Towards a Hybrid Musicology". *Dutch Journal of Music Theory* 10(1): 57-71.

Meinhof, Ulrike H. και Anna Triandafyllidou (επιμ.). 2006. *Transcultural Europe: Cultural Policy in a Changing Europe*. New York: Palgrave Macmillan.

Menéndez Alarcón, Antonio V. 2004. *The Cultural Realm of European Integration: Social Representations in France, Spain and the United Kingdom*. Westport: Praeger.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Merriam, Allan P. 1964. *The Anthropology of Music*. Evanston: Northwestern University Press.

Metsopoulos, Michael και Theodore Pelagides. 2011. *Understanding the Crisis in Greece: From Boom to Bust*. London και New York: Palgrave Macmillan.

Michael, Despina. 2009. "The Aesthetic Imperative: The Musician's Voice in Modern Greek Culture". *Journal of Modern Greek Studies* 27 (2): 375-416.

Miller, Daniel και Don Slater. 2000. *The Internet: An Ethnographic Approach*. Oxford: Berg.

Minsky, Hyman. 1986. *Stabilizing an Unstable Economy*. London: McGraw-Hill.

Moeran, Brian και Jesper S. Pedersen (επιμ.). 2011. *Negotiating Values in the Creative Industries: Fairs, Festivals and the Competitive Events*. Cambridge και New York: Cambridge University Press.

Moore, Thomas. 2012. "Are We European by Nature?: The Dilemmas of European Integration and the Current Financial Crisis". *European Ideas* [<http://www.europeanideas.eu/pages/culture/european-values-and-identity/are-we-european-by-nature-on-the-dilemmas-of-european-integration-and-the-current-financial-crisis.php>, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Mylonas, Yiannis. 2012. "Media and the Economic Crisis of the EU: The 'Culturalization' of a Systemic Crisis and Bild-Zeitung's Framing of Greece". *TripleC: Communication, Capitalism and Critique* 10(2): 646-671.

Negus, Keith. 1993. "Global Harmonies and Local Discords: Transnational Policies and Practices in the European Recording Industry". *European Journal of Communication* 8(3): 295-316.

Nettl, Bruno. 1963. "A Technique of Ethnomusicology Applied to Western Culture (Comments on Merriam, 'Purposes of Ethnomusicology')". *Ethnomusicology* 7(3): 221-224.

_____. 1989. "Mozart and the Ethnomusicological Study of Western Culture (An Essay in Four Movements)". *Yearbook for Traditional Music* 21: 1-16.

_____. 1995. *Heartland Excursions: Ethnomusicological Reflections on Schools of Music*. Urbana: University of Illinois Press.

_____. 2005. *The Study of Ethnomusicology: Thirty-one Issues and Concepts*. Urbana και Chicago: University of Illinois Press.

_____. 2010. *Nettl's Elephant: On the History of Ethnomusicology*. Urbana: University of Illinois Press.

Niedermüller, Péter και Bjarne Stoklund (επιμ.). 2001. *Europe: Cultural Construction and Reality*. Copenhagen: University of Copenhagen/Museum Tusulanum Press.

Noll, William. 1993. "Music Institutions and National Consciousness among Polish and Ukrainian Peasants". Στο: Stephen Blum, Philip V. Bohlman και Daniel Neuman (επιμ.), *Ethnomusicology and Modern Music History*. Urbana: University of Illinois Press. 139-158.

Nooshin, Laudan (επιμ.). 2014. *The Ethnomusicology of Western Art Music*. New York: Routledge.

Norris, Christopher. 1989. *Music and the Politics of Culture*. New York: St. Martin's.

Osborne, William. 1996. "Art Is Just an Excuse: Gender Bias in International Orchestras". *International Alliance for Women in Music* 2(3): 6-14.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___, 1999. "Symphony Orchestras and Artist-Prophets: Cultural Isomorphism and the Allocation of Power in Music". *Leonardo Music Journal* 9: 69-75.

Pagden, Anthony (επιμ.). 2002. *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press.

Palmer, Roger. 2008. "Questions Arising from the Views of Some Members of Four Amateur Classical Music Organizations". *International Journal of Community Music* 1(2): 203-216.

Panagiotopoulou, Roy. 1997. "Greeks in Europe: Antinomies in National Identities". *Journal of Modern Greek Studies* 15(2): 349-370.

Papailias, Penelope. 2011. "Beyond the 'Greek Crisis': Histories, Rhetorics, Politics". *Cultural Anthropology Online* [<http://www.culanth.org/fieldsights/243-beyond-the-greek-crisis-histories-rhetorics-politics>, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Papanikolaou, Dimitris. 2007. *Singing Poets: Literature and Popular Music in France and Greece*. London: Legenda.

Papanikolaou, Dimitris και Constanze Güthenke. 2008. "Is Modern Greece an Exception? An Introduction", *Online Forum for Modern Greek Studies at Oxford* [http://www.mod-langs.ox.ac.uk/files/exceptionalism/intro.html#_ftn3, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Parkin, David J., Lionel Caplan και Humphrey J. Fisher (επιμ.). 1996. *The Politics of Cultural Performance*. Oxford: Berghahn.

Parsons, Talcott. 1982. *On Institutions and Social Evolution*. Chicago: University of Chicago Press.

Pasler, Jann. 2008. *Writing through Music: Essay on Music, Culture and Politics*. Oxford και New York: Oxford University Press.

Patel, Kiran K. 2013. *The Cultural Politics of Europe: European Capitals of Culture and European Union since the 1980s*. London και New York: Routledge.

Peterson Royce, Anya. 2006. *Anthropology of the Performing Arts: Artistry, Virtuosity, and Interpretation in a Cross-Cultural Perspective*. Walnut Creek: Alta Mira.

Petrakos, George και Panagiotis Liargovas (επιμ.). 2003. *Regional Development and Cross-border Cooperation in Southeastern Europe*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Picard, David και Mike Robinson (επιμ.). 2006. *Festivals, Tourism and Social Change: Remaking Worlds*. Clevedon και Buffalo: Channel View.

Pinder, John. 2013. *The European Union: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Polychronakis, Ioannis. 2012. *Song Odyssey: Negotiating Identities in Greek Popular Music*. Διδακτορική διατριβή. Oxford: University of Oxford.

Powell, Walter W. και Paul DiMaggio. 1991. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.

Pratta, Andy C. και Thomas A. Hutton. 2013. "Reconceptualising the Relationship between the Creative Economy and the City: Learning from the Financial Crisis". *Cities* 33: 86-95.

Qureshi, Regula. 2002. *Music and Marx: Ideas, Practice, Politics*. New York και London: Routledge.

Racy, Ali Jihad. 1986. "Words and Music in Beirut: A Study of Attitudes" *Ethnomusicology* 30(3): 413-427.

Radano, Ronald M. και Philip V. Bohlman (επιμ.). 2000. *Music and the Racial Imagination*. Chicago: University of Chicago Press.

Raj, Razaq, Kevin K. Griffin και Nigel D. Morpeth. 2013. *Cultural Tourism*. Wallingford και Boston: CABI International.

Ramnarine, Tina. 2014. "Musical Performance as Storytelling: Memory, European Integration, and the Baltic Youth Philharmonic Orchestra". *Musicology* [υπό έκδοση].

Ramsey, Gordon. 2011. *Music, Emotion and Identity in Ulster Marching Bands: Flutes, Drums and Loyal Sons*. Oxford και Bern: Peter Lang.

Repko, Allen F., William H. Newell και Richard Szostak. 2011. *Case Studies in Interdisciplinary Research*. California: Sage.

Rice, Timothy. 1987. "Toward the Remodeling of Ethnomusicology". *Ethnomusicology* 31(3): 469-488.

__. 1994. *May it Fill Your Soul: Experiencing Bulgarian Music*. Chicago: University of Chicago Press.

__. 2007. "Reflections on Music and Identity in Ethnomusicology". *Muzikologija* 7: 17-38.

Richards, Greg (επιμ.). 1996. *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford και Boston: CABI International.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Rodmell, Paul. 2012. *Music and Institutions in Nineteenth Century Britain*. Farnham: Ashgate.

Roitman, Janet. 2013. *Anti-Crisis*. Durham: Duke University Press.

Romanou, Katy. 2003. "Westernization of Greek Music". *Sbornik Matiche Srpske za senske umetnocti i muziku* 28-29: 93-105.

_____. (επιμ.). 2009. *Serbian and Greek Art Music: A Patch to Western Music History*. Bristol: Intellect.

_____. 2010. "The Pendulum Case: Musicians' Dilemmas in 'Marginal' Societies". Στο: Dejan Despic και Melita Milin (επιμ.) *Spaces of Modernism: Ljubica Maric in Context*. Belgrade: Serbian Academy of Sciences and Arts. 189-196.

Roth, Silke και Susanne Frank. 2000. "Festivalization and the Media: Weimar, Cultural Capital of Europe 1999". *International Journal of Cultural Policy* 6(2): 219-241.

Saayman, Melville και Saayman Andrea. 2006. "Does the Location of Arts Festivals Matter for the Economic Impact?". *Papers in Regional Science* 85(4): 569-584.

Said, Edward W. 2006. *Music at the Limits*. New York: Columbia University Press.

Samson, Jim. 2008. "A View from Musicology". Στο: Henry Stobart (επιμ.), *The New (Ethno)musicologies*. Lanham: Scarecrow. 23-27.

_____. 2013. *Music in the Balkans*. Boston: Brill.

Sassatelli, Monica. 2002. "Imagined Europe: The Shaping of a European Cultural Identity through EU Cultural Policy". *European Journal of Social Theory* 5(4): 435-451.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___ . 2007. “The Arts, the State, and the EU: Cultural Policy in the Making of Europe”. *Social Analysis* 51(1): 28-41.

___ . 2008. “European Cultural Space in the European Cities of Culture: Europeanization and Cultural Policy”. *European Studies* 10(2): 225-245.

Schlesinger, Philip. 1992. “Europeanness: A New Cultural Battlefield?”. *Innovation* 5(2): 11-23.

Scott, Derek B. (επιμ.). 2000. *Music, Culture, and Society: A Reader*. Oxford: Oxford University Press.

Scott, Richard W. 1995. *Institutions and Organizations: Foundations for Organizational Science*. Newbury Park, London και New Delhi: Sage.

Sennett, Richard. 1999. *Η Τυραννία της Οικειότητας*. Αθήνα: Νεφέλη.

Shelemay, Kay Kaufman. 2001. “Toward an Ethnomusicology of the Early Music Movement: Thoughts on Bridging Disciplines and Musical Worlds”. *Ethnomusicology* 45(1): 1-29.

Shore, Chris. 1993. “Inventing the ‘People’s Europe’: Critical Perspectives on European Community Cultural Policy”. *Man: Journal of the Royal Anthropological Institute* 28(4): 779-800.

___ . 1996. “Imagining the New Europe: Identity and Heritage in European Community Discourse”. Στο: Paul Graves-Brown, Sian Jones και Clive Gamble (επιμ.), *Cultural Identity and Archaeology: The Construction of European Identities*. London και New York: Routledge. 96-115.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

___ . 2000. *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*. London και New York: Routledge.

___ . 2001α. “Inventing Homo Europaeus: The Cultural Politics of European Integration”. Στο: Péter Niedermüller και Bjarne Stoklund (επιμ.). *Europe: Cultural Construction and Reality*. Copenhagen: University of Copenhagen/Museum Tusulanum. 53-66.

___ . 2001β. *European Union and the Politics of Culture*. London: Bruges Group.

___ . 2002α. “Introduction: Towards and Anthropology of Elites”. Στο: Chris Shore και Stephen Nugent (επιμ.), *Elite Cultures: Anthropological Perspectives*. London και New York: Routledge. 1-21.

___ . 2002β. “The Cultural Policies of the European Union and Cultural Diversity”. Στο: Tony Bennett (επιμ.), *Differing Diversities: Transversal Study on the Theme of Cultural Policy and Cultural Diversity*. Strasbourg: Council of Europe – Cultural Policy and Action Department. 101-114.

___ . 2006. “‘In Uno Plures’(?) EU Cultural Policy and the Governance of Europe”. *Cultural Analysis* 5: 7-26.

___ . 2012. “The Euro Crisis and European Citizenship: The Euro 2001-2012 – Celebration or Commemoration?”. *Anthropology Today* 28(2): 5-9.

Silverman, Carol. 2007. “Trafficking in the Exotic with ‘Gypsi’ Music: Balkan Roma, Cosmopolitanism and ‘World Music’ Festivals”. Στο: Donna Buchanan (επιμ.), *Balkan Popular Culture and the Ottoman Ecumene: Music, Image and Regional Political Discourse*. Lanham: Scarecrow. 335-361.

Silverman, Sydel. 1985. “Towards a Political Economy of Italian Competitive Festivals”. *Ethnologia Europaea* 15: 95-103.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Slobin, Mark. 1992. "Micromusics of the West: A Comparative Approach". *Ethnomusicology* 36(1): 1-87.

Small, Christopher. 1983. *Μουσική, Κοινωνία, Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νεφέλη.

__. 1987. "Performance as Ritual: Sketch for an Enquiry into the Nature of a Symphony Concert". Στο: Avron Levine White (επιμ.), *Lost in Music: Culture, Style, and the Musical Event*. London: Routledge & Kegan Paul. 6-23.

__. 1998. *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Middleton: Wesleyan University Press.

Smith, Melanie K. και Mike Robinson (επιμ.). 2006. *Cultural Tourism in a Changing World: Politics, Participation and (Re)Presentation*. Clevedon και Buffalo: Channel View.

Sorce Keller, Marcello. 2011. *What Makes Music European: Looking Beyond Sound*. Latham: Scarecrow.

Spanaki, Marianna. 1998. "Modern Greek in the European Union: Language, Economy and Culture". *Byzantine and Modern Greek Studies* 22(1): 184-195.

Spruce, Gary. 2002. *Aspects of Teaching Secondary Music: Perspectives on Practice*. London και New York: Routledge.

Stobart, Henry (επιμ.). 2008. *The New (Ethno)musicologies*. Lanham: Scarecrow.

Stock, Jonathan. 1997. "New Musicologies, Old Musicologies: Ethnomusicology and the Study of Western Music". *Current Musicology* 62: 40-68.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Stokes, Martin. 1994. *Ethnicity, Identity, and Music: The Musical Construction of Place*. Oxford: Clarendon.

_____. 2004. "Music and the Global Order". *Annual Review of Anthropology* 33: 47-72.

_____. 2007. "On Musical Cosmopolitanism". *The Macalester International* 21(1) [<http://digitalcommons.macalester.edu/macintl/vol21/iss1/8>, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Stolcke, Verena. 1995. "Talking Culture: New Boundaries, New Rhetorics of Exclusion in Europe". *Current Anthropology* 36: 1-24.

Suisman, David. 2009. *Selling Sounds: The Commercial Revolution in American Music*. Cambridge: Harvard University Press.

Sum, Ngai-Ling και Bob Jessop. 2014. *Towards a Cultural Political Economy: Putting Culture in its Place in Political Economy*. Cheltenham: Edward Elgar.

Swartz, David. 1997. *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago: University of Chicago Press.

Talbot, Michael (επιμ.). 2002. *The Business of Music*. Liverpool: Liverpool University Press.

Taruskin, Richard. 1995. *Text and Act: Essays on Music and Performance*. New York: Oxford University Press.

_____. 1997. *Defining Russia Musically*. Princeton: Princeton University Press.

_____. 2005. *The Oxford History of Western Music Vol. 1-6*. Oxford: Oxford University Press.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

_____. 2009. *On Russian Music*. Berkeley, Los Angeles και London: University of California Press.

Taylor, Paul. 2010. *Το Αβέβαιο Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*. Αθήνα: Κριτική.

Taylor, Timothy D. 2007. *Beyond Exoticism: Western Music and the World*. Durham: Duke University Press.

Tenorio, Hidalgo E. 2011. "Critical Discourse Analysis: An Overview". *Nordic Journal of English Studies* 10(1): 183-210.

Titon, Jeff Todd. 1995. "Bi-Musicality as Metaphor". *The Journal of American Folklore* 108 (429): 287-297.

Triantafyllidou, Anna, Ruby Gropas και Hara Kouki. 2013. *The Greek Crisis and European Modernity*. New York: Palgrave Mcmillan.

Tsagkarakis, Ioannis. 2013. *The Politics of Culture: Historical Moments in Greek Musical Modernism*. Διδακτορική διατριβή. London: Royal Holloway University.

Tsaliki, Liza. 2007. "The Construction of European Identity and Citizenship through Cultural Policy". *European Studies* 24(1): 157-182.

Tsioulakis, Ioannis. 2011. "Jazz in Athens: Frustrated Cosmopolitans in a Music Subculture". *Ethnomusicology Forum* 20 (2): 175-199.

_____. 2013. "The Quality of Mutuality: Jazz Musicians in the Athenian Popular Music Industry". Στο: Fabian Holt και Carsten Wergin (επιμ.), *Musical Performance and the Changing City: Post-Industrial Contexts in Europe and the United States*. London και New York: Routledge.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Tsoucalas, Constantine. 1993. "Greek National Identity in an Integrated Europe and a Changing World Order". Στο: Harry Psomiades και Stavros B. Thomadakis (επιμ.), *Greece, the New Europe and the Changing International Order*. New York: Pella. 57-78.

Turino, Thomas. 2008. *Music as Social Life: The Politics of Participation*. Chicago: Chicago University Press.

Turner, Victor. 1987. *The Anthropology of Performance*. New York: PAJ.

Tziovas, Dimitris (επιμ.). 2003. *Greece and the Balkans: Identities, Perceptions and Cultural Encounters since the Enlightenment*. Aldershot και Burlington: Ashgate.

___ (επιμ.). 2014. *Re-imagining the Past: Antiquity and Modern Greek Culture*. Oxford: Oxford University Press.

Varbanova, Lidia. 2007. "The European Union Enlargement Process: Culture in between National Policies and European Priorities". *The Journal of Arts Management, Law, and Society* 37(1): 48-64.

Varoufakis, Yanis. 2011. *Modern Political Economics: Making Sense of the Post-2008 World*. London και New York: Routledge.

Venkatesh, Alladi και Laurie A. Meamber. 2006. "Arts and Aesthetics: Marketing and Cultural Production". *Marketing Theory* 6(1): 11-39.

Vigh, Henrik. 2008. "Crisis and Chronicity: Anthropological Perspective on Continuous Conflict and Decline". *Ethnos: Journal of Anthropology* 73(1): 5-24.

Vlachou, Andriana. 2012. "The Greek Economy in Turmoil". *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture and Society* 24(2): 171-200.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Volk, Terese M. 1998. *Music, Education and Multiculturalism: Foundations and Principles*. New York: Oxford University Press.

Vradis, Antonis και Dimitris Dalakoglou (επιμ.). 2011. *Revolt and Crisis in Greece: Between a Present Yet to Pass and a Future Still to Come*. Oakland, Baltimore, Edinburgh, London και Αθήνα: AK Press & Occupied London.

Wagner, Roy. 1981. *The Invention of Culture*. Chicago: Chicago University Press.

Walker, Darwin E. 1989. *Teaching Music: Managing the Successful Music Program*. New York: Schirmer.

Webb, Jen, Tony Schirato και Geoff Danaher. 2002. *Understanding Bourdieu*. London και Thousand Oaks: Sage.

Weber, Max. 1958. *The Rational and Social Foundations of Music*. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Westerlund, Heidi. 1999. "Universalism against Contextual Thinking in Multicultural Music Education: Western Colonialism or Pluralism?". *International Journal of Music Education* 33(1): 94-103.

White, Bob W. 2012. *Music and Globalization: Critical Encounters*. Bloomington: Indiana University Press.

Wikstrom, Patrik. 2005. "The Enemy of Music: Modeling the Behavior of a Cultural Industry in Crisis". *International Journal on Media Management* 7(1-2): 65-74.

Wiora, Walter. 1965. "Ethnomusicology and the History of Music". *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 7: 187-193.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Wodak, Ruth και Paul A. Chilton (επιμ.). 2005. *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis: Theory, Methodology and Interdisciplinary*. Philadelphia: John Benjamins.

Wolf, Eric R. 1982. *Europe and the People without History*. Berkeley, Los Angeles και London: University of California Press.

Woodford, Paul G. 2005. *Democracy and Music Education: Liberalism, Ethics and the Policy of Practice*. Bloomington και Indianapolis: Indiana University Press.

Yang, Mina. 2007. "East Meets West in the Concert Hall: Asians and Classical Music in the Century of Imperialism, Post-Colonialism, and Multiculturalism". *Asian Music* 38(1): 1-30.

Yeh-Yun Lin, Carol. 2013. *Balkan and Eastern European Countries in the Midst of the Global Economic Crisis*. New York: Heidelberg.

Yeoman, Ian (επιμ.). 2004. *Festival and Events Management: An International Arts and Culture Perspective*. Amsterdam: Elsevier.

Zettelmeyer, Jeromin, Christoph Trebesch και Mitu Gulati. 2013. "The Greek Debt Restructuring: An Autopsy". *Economic Policy* 28(75): 513-563.

Αθανασίου, Αθηνά. 2012. *Η Κρίση ως Κατάσταση "Εκτακτης Ανάγκης"*. Αθήνα: Σαββάλας.

Αργείτης, Γιώργος. 2012. *Αποτυχία και Κατάρρευση του Ελληνικού Μοντέλου Καπιταλισμού*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Αργυρίου, Μαρία (επιμ.). 2007. *Μουσική Παιδαγωγική στον 21^ο Αιώνα: Προκλήσεις, Προβλήματα, Προοπτικές*. Νίκαια: Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

—. 2008. *Πολιτιστική Πολιτική και Μουσική Παιδεία: Η Διερεύνηση των Τάσεων της Πολιτιστικής Πολιτικής για τη Μουσική Εκπαίδευση όπως Αυτές Προκύπτουν από τις Αποφάσεις Ευρωπαϊκών-Διεθνών Οργανισμών και η Αποτελεσματική Εφαρμογή τους στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*. Διδακτορική διατριβή. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Αυγέρη, Κατερίνα. 2007. *Η Συμβολή ενός Φεστιβάλ στην Ανάδειξη μιας Πόλης σε Αναγνωρίσιμο Πολιτιστικό Προορισμό: Μελέτη Περίπτωσης, Φεστιβάλ Αθηνών*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Βαγενάς, Νάσος, Τάκης Καγιαλής και Μιχάλης Πιερής. 1997. *Μοντερνισμός και Ελληνικότητα*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Βαρουφάκης, Γιάννης. 2011. *Παγκόσμιος Μινώταυρος: Οι Πραγματικές Αιτίες της Κρίσης*. Αθήνα: Λιβάνης.

Βασιλακοπούλου, Παναγιώτα Α. 2008. *Πολιτιστικά Φεστιβάλ των ΟΤΑ και ο Ρόλος του Θεσμού της Χορηγίας: Μελέτη Περίπτωσης, Φεστιβάλ Δήμου Βύρωνας "Στη Σκιά των Βράχων"*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Βλάσσης, Αντώνιος. 2005. "Ευρωπαϊκός Πολιτισμός ή Ευρώπη των Πολιτισμών: Απόπειρα Αποτίμησης και Αποκρυστάλλωσης των Πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω στον Πολιτισμό" [http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=324:eyropaikos-politismos-i-eyropi-ton-politismon&catid=15:2008-05-12-11-28-15&Itemid=68, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Βλαστός, Γιώργος (επιμ.). 2009. *Ελληνική Μουσική Δημιουργία του 20^{ου} Αιώνα για το Λυρικό Θέατρο και Άλλες Παραστατικές Τέχνες*. Αθήνα: Σύλλογος "Οι Φίλοι της Μουσικής".

Γιανναράς, Χρήστος. 2001. *Η Νεοελληνική Ταυτότητα*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Διεθνές Συνέδριο Μουσικολογίας. 2003. *Η Αξία της Μουσικής Σήμερα: Η Μουσική μεταξύ Ουμανισμού και Εμπορευματοποίησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ορφέως.

Διονυσίου, Ζωή. 2009. *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Ζητήματα Σχεδιασμού, Μεθοδολογίας και Εφαρμογών*. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Δοντάς, Νίκος Α. 2014. *Το Δραματολόγιο της Εθνικής Λυρικής Σκηνής: Επιλογές, Δεοντολογία και Παράμετροι Διαμόρφωσης Προτάσεων Πολιτισμού*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ζιγγιρίδου, Ιωάννα. 2012. *Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα, Μελέτη της Λειτουργίας τους Σήμερα: Έρευνα του κατά Πόσο Κατάφεραν να Επιτύχουν τους Στόχους και Σκοπούς της Δημιουργίας τους*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ζορμπά, Βησσαρία. 2006. *Η Ίδρυση και η Λειτουργία των Μουσικών Σχολείων στην Ελλάδα*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

Θεοδωράκης, Μίκης. 1986. *Για την Ελληνική Μουσική*. Αθήνα: Καστανιώτης.

_____. 2007. *Ελληνικότητα και Διανόηση*. Αθήνα: Ιανός.

Ιωαννίδης, Γιάννης. 2014. "Ενδογενής Τοπική Πολιτιστική Ανάπτυξη σε Περιβάλλον Κρίσης: Ο Πολιτισμός ως Παράγοντας Κοινωνικής Συνοχής". Ανακοίνωση στο: *Αγροτική Οικονομία, Υπαιθρος Χώρος, Περιφερειακή και Τοπική Ανάπτυξη* [http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/47_ioannidis_ersagr13.pdf, τελευταία πρόσβαση: 30/4/2014].

Κάβουρας, Παύλος (επιμ.). 2010. *Φολκλόρ και Παράδοση: Ζητήματα Αναπαράστασης της Μουσικής και του Χορού*. Αθήνα: Νήσος.

Καϊρή, Μαρία. 2013. *Μουσικήν Ποίει και Εργάζου: Εξήντα Χρόνια Μουσικής Παιδείας και Πολιτισμού*. Αθήνα : Σύλλογος “Οι Φίλοι της Μουσικής”.

Καλογερόπουλος, Τάκης. 2004. *Κρατική Ορχήστρα Αθηνών: Προϊστορία και Ιστορία*. Αθήνα: Κρατική Ορχήστρα Αθηνών.

Καψάλη, Στυλιανή. 2009. *Μουσική και Διαθεματικότητα: Η Μουσική στα μη Μουσικά Σχολικά Εγχειρίδια του Δημοτικού Σχολείου*. Αθήνα: Κυριακίδη.

Καψοκαβάδης, Αλέξανδρος. 2009. “*Όργανο Υποστηρικτικό...*”: *Ο Ταμπουράς ως Εναλλακτική Μορφή Μουσικής Διδασκαλίας, το Παράδειγμα του Μουσικού Σχολείου*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κοκκίδου, Μαίη. 2006. *Αξιολόγηση του Σχεδιασμού και Δομική Σύγκριση των Προγραμμάτων Σπουδών για το Μάθημα της Μουσικής στο Δημοτικό Σχολείο από Χώρες/Περιφέρειες της Ευρώπης*. Διδακτορική διατριβή. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

___ . 2010. *Ευρωπαϊκά Μουσικά Προγράμματα Σπουδών: Φιλοσοφικοί Προσανατολισμοί, Τάσεις και Συγκριτική Θεώρηση*. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Κυριακιζίδου, Παναγιώτα. 1998. *Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: Θεσμικό Πλαίσιο και Σχολική Πραγματικότητα: Μια Πρώτη Προσπάθεια Καταγραφής των Απόψεων των Μαθητών, των Γονέων, των Εκπαιδευτικών*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Λαζαρίδου-Ελμαλόγλου, Ιουλία. 2004. *Μίκης Θεοδωράκης: Το Συμφωνικό Έργο της Περιόδου 1937-1960: Αισθητικές Θεωρίες, Προγραμματικά Στοιχεία στα Έργα του, το Πιάνο ως Solo Όργανο και ως Μέλος της Ορχήστρας, Επιρροές από τις Πολιτικές και Κοινωνικές Συνθήκες στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Λιάβας, Λάμπρος. 2009. *Το Ελληνικό Τραγούδι από το 1821 έως τη Δεκαετία του 1950*. Αθήνα: Εμπορική Τράπεζα.

Μαραβέγιας, Ναπολέων (επιμ.). 2008. *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Μελιγκοπούλου, Μαρία-Έμμα. 2009. *Η Παιδική Σχολική Χορωδία στο Σύστημα Μουσικής Εκπαίδευσης μέσα στο Πλαίσιο της Ελληνικής Πραγματικότητας: Σύγχρονες Τάσεις και Αποτελεσματικές Εφαρμογές*. Διδακτορική διατριβή. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Μούσης, Νίκος. 2013. *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτικές*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Μπαλτζής, Αλέξανδρος. 2003. "Τα Μουσικά Εκπαιδευτήρια και η Εξέλιξή τους: Κοινωνιολογικές Διαστάσεις". *Μουσικολογία* 17: 105-139.

Μπάστα, Αμέρισα Δ. 2010. *Πολιτιστικά Φεστιβάλ και Τοποθέτηση των Πόλεων στον Διεθνή Πολιτιστικό Χάρτη: Μελέτη Περίπτωσης, Φεστιβάλ Αθηνών*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Παπαζαρής, Αθανάσιος Χ. 1991. *Η Μουσική στην Εκπαιδευτική Διαδικασία: Θέματα Παιδαγωγικής της Μουσικής Διδακτικής και Μάθησης*. Κατερίνη: Τέρτιος.

_____. 1999. *Μουσική Μάθηση και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Παπαπαναγιώτου, Ξανθούλα. 2009. *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Παπασταύρου, Δήμητρα Α. 2010. *Οι Μαθησιακές Διεργασίες στη Συγκρότηση Μουσικών Ταυτοτήτων: Η Περίπτωση της Ομάδας Πέντε Ενηλίκων από τη Θεσσαλονίκη που Μαθαίνουν και Παίζουν μαζί Μουσική*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Παραράς, Πέτρος, Πάνος Λαζαράτος και Χαράλαμπος Χρυσανθάκης. 1996. "Η Συνταγματική Περιπέτεια του Μεγάλου Μουσικής: Το Πολιτιστικό Περιβάλλον σε Υποβάθμιση". *Το Σύνταγμα* 22(3): 739-798.

Ράμφος, Στέλιος. 2012. *Time Out: Η Ελληνική Αίσθηση του Χρόνου*. Αθήνα: Αρμός.

Ρωμανού, Καίτη. 1996. *Εθνικής Μουσικής Περιήγησις 1901-1912*. Αθήνα: Κουλτούρα.

__. 2003α. "Η Μουσική 1949-1974: Η Ελληνική Πρωτοπορία". Στο: Βασίλης Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τόμος 9. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 259-268.

__. 2003β. "Η Μουσική 1974-2000: Θεσμοί και Μουσική Παιδεία". Στο: Βασίλης Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τόμος 10. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 249-258.

__. 2006. *Έντεχνη Ελληνική Μουσική στους Νεότερους Χρόνους*. Αθήνα: Κουλτούρα.

Σαββίδη, Βαρβάρα. 2010. *Τα Μουσικά Φεστιβάλ και το Κοινό τους: Το Παράδειγμα του 9ου Ευρωπαϊκού Φεστιβάλ Τζαζ της Τεχνόπολης*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Σβάρνα, Σοφία. 2010. *Μουσικός Αυτοσχεδιασμός και Διαπολιτισμικότητα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Μια Εθνομουσικολογική-Ανθρωπολογική Προσέγγιση*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Σερεμετάκη, Νάντια Κ. 1994. *Η Τελευταία Λέξη στην Ευρώπη τα Άκρα: Δι-αίσθηση, Θάνατος, Γυναίκες*. Αθήνα: Λιβάνης.

Σταματοπούλου, Αμιλία. 2011. *Η Διοργάνωση Φεστιβάλ ως Παράγων Τουριστικής Ανάπτυξης: Μελέτη Περίπτωσης, Αθήνα*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Σταυρίδης, Μιχάλης. 2000. *Η Μουσική στην Εκπαίδευση: Σύγχρονες Τάσεις και Αντιλήψεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Συρακούλη, Βασιλική. 2010. "Σύγχρονα Φεστιβάλ Φολκλόρ: Οι Παραδοσιακές Μουσικές επί Σκηνής". Στο: Παύλος Κάβουρας (επιμ.), *Φολκλόρ και Παράδοση: Ζητήματα Ανα-παράστασης και Επιτέλεσης της Μουσικής και του Χορού*. Αθήνα: Νήσος. 171-183.

_____. 2011. *Η Μουσική στο Καρναβάλι της Ξάνθης*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τζιούμαρης, Νίκος. 2011. *Η Ιστορία των Μουσικών Συνόλων ΕΡΤ: 1938-2010*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τσέτσος, Μάρκος. 2011. *Εθνικισμός και Λαϊκισμός στη Νεοελληνική Μουσική: Πολιτικές Όψεις μιας Πολιτισμικής Απόκλισης*. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.

Φράγκου-Ψυχοπαίδη, Ολυμπία. 1992. *Η Εθνική Σχολή Μουσικής: Προβλήματα Ιδεολογίας*. Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.

Χαψούλας, Αναστάσιος. 2006. “Η Μουσική Ανάλυση στην Εθνομουσικολογία: Προβλήματα και Δυνατότητες”. Στο: Ολυμπία Ψυχοπαίδη-Φράγκου, Christoph Stroux, Νίκος Τσούχλος και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *Μουσική Ανάλυση και Ερμηνεία*. Αθήνα: Οργανισμός Μεγάρου Μουσικής Αθηνών. 131-143.

_____. 2010. *Εθνομουσικολογία: Ιστοριογραφικές, Εθνογραφικές Διαστάσεις*. Αθήνα: Νήσος.

